

БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

Науково-теоретичний
та практичний журнал

BIBLIOTECHNYI VISNYK

Scientific theoretical
applied journal

№ 6(230) 2015

Засновники

Національна академія наук України
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

Володимир ПОПИК,

член-кореспондент НАН України,
генеральний директор
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Редакційна колегія

О. Воскобойнікова-Гузєва (*заступник головного редактора*)

В. Горовий (*заступник головного редактора*)

Л. Дубровіна (*заступник головного редактора*)

Н. Маслакова (*заступник головного редактора*)

Г. Бор'як

О. Василенко

Т. Гранчак

І. Давидова

Т. Добко

Г. Ковальчук

С. Кулешов

К. Лобузїна

В. Омельчук

О. Онищенко

М. Романюк

Г. Солоїденко

В. Широков

В. Леонов (Російська Федерація)

Р. Мотульський (Білорусь)

С. Нарбутас (Литва)

Є. Потшебницька (Польща)

Заснований у червні 1993 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 17072-5842 ПР від 09.08.2010 р.

Виходить 6 разів на рік

Адреса редакції:

НБУВ, пр-т Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-43-50

E-mail: bibvesti@bigmir.net

Електронна версія журналу:

http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bib_Visnyk/index.html

Передплатний індекс 74049

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

Видання індексується Google Scholar

Founders

National Academy of Sciences of Ukraine
Vernadsky National Library of Ukraine

Editor-in-Chief

Volodymyr POPYK,

Corresponding Member of NAS of Ukraine,
Director General
of Vernadsky National Library of Ukraine

Editorial board

O. Voskoboinikova-Huzeva (*Deputy Editor-in-Chief*)

V. Horovyi (*Deputy Editor-in-Chief*)

L. Dubrovina (*Deputy Editor-in-Chief*)

N. Maslakova (*Deputy Editor-in-Chief*)

H. Boriak

O. Vasylenko

T. Hrachak

I. Davydova

T. Dobko

H. Kovalchuk

S. Kuleshov

K. Lobuzina

V. Omelchuk

O. Onyshchenko

M. Romaniuk

H. Soloidenko

V. Shyrovok

V. Leonov (Russian Federation)

R. Motulskyi (Belarus)

S. Narbutas (Lithuania)

Ye. Potshebnyska (Poland)

Founded in 1993.

The State Registration Certificate:
КВ № 17072-5842 ПР of 09.08.2010
Frequency of publication is bi-monthly

Editorial office address:

VNLU, 3, Prospekt Holiivskyi, Kyiv, 03039, Ukraine

Tel.: (044) 524-43-50

E-mail: bibvesti@bigmir.net

Electronic version of the journal:

http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bib_Visnyk/index.html

Subscription Index 74049

The opinions expressed herein are solely the views of the
authors and do not necessarily reflect those of the editorial
board.

The journal is indexed in Google Scholar

Зміст

Онищенко О. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури	3
Elbeshausen H. Public libraries in postindustrial societies: challenges and opportunities	8
Гарагуля С. Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках	16
Пальчук В. Роль публічних бібліотек у розвитку електронного урядування	22
Долотова О. Турція: от електронной библиотеки к электронному государству	28
Філімончук Л. Інформаційні центри та бібліотеки-депозитарії ООН в Ісламській Республіці Іран	33

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ

Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація»	38
* * *	
Показчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за 2015 рік	55

Contents

Onyshchenko O. Problems of libraries adaptation in digital culture conditions	3
Elbeshausen H. Public libraries in postindustrial societies: challenges and opportunities	8
Harahulia S. The models of integration of electronic sources of scientific information in libraries	16
Palchuk V. The role of public libraries in development e-government	22
Dolotova O. Turkey: from digital library to electronic government	28
Filimonchuk L. Information centers and United Nations depository libraries in the Islamic Republic of Iran	33

CHRONICLE OF SCIENTIFIC EVENTS

International Scientific Conference «Library. Science. Communication»	38
* * *	
Index of Contents «Bibliotechnyi visnyk» for 2015	55

Олексій Онищенко,

акад. НАН України, голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України

Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури

У статті порушено низку актуальних проблем розвитку вітчизняної бібліотечної галузі в умовах інформаційної революції, формування суспільства знань, становлення цифрової культури.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотека в інформаційному середовищі, цифровізація бібліотечної справи, мультисервісність бібліотек, цифрова культура, інформаційна грамотність бібліотекаря.

Проблемою проблем розвитку бібліотечної галузі є її адаптація до умов цифрової культури. Процес переходу на електронні технології і носії інформації йде прискореними темпами, і недалекий той час, коли цифрова культура стане панівною. Вона визначатиме характер суспільних і міжлюдських відносин, інформаційних обмінів. Звичайно, це викликає необхідність суттєвих змін у діяльності бібліотек як історично сформованих центрів накопичення, збереження і поширення знань, інформації, культурних надбань.

Але це зовсім не означає, слід відразу зазначити, настання невідворотної кризи бібліотек, тим більше, ситуація, що виникла, не повинна породжувати ніяких панічних настроїв. Цифрові технології і культура, яка на них виростає, традиційних здобутків цивілізації не відкидає, а, навпаки, доповнює їх, збагачує, відкриває нові можливості культуротворення, є рухом вгору по спіралі. Бібліотекам це дає нові шанси на успіх. Вони не вперше переживають зміну носіїв, технологій фіксації і поширення інформації. Винаходи паперу, друкарського верстата, а тепер і комп'ютера – історичні віхи. Кожен попередній період закінчувався перебудовою і піднесенням бібліотечного життя.

Поза усяким сумнівом, цифровізація об'єктивно працює на бібліотечну справу. Вона дає змогу бібліотекам:

- формувати необмежений за обсягом інформаційний ресурс (свята святих бібліотеки);

- інтегрувати у фонді всі види інформації на всіх існуючих носіях (давня мрія всіх бібліотекарів);
- забезпечити доступ читачеві / користувачеві до будь-якої відкритої інформації у будь-якому місці планети (ідеал бібліотечного обслуговування);
- створювати умови для перетворення професії бібліотекаря на першорядну постать інтелектуального життя (веління інформаційної епохи).

Реалізація означеного вище залежить, насамперед, від самого бібліотечного співтовариства. Від того, як воно своєчасно зуміє побачити глибинні явища цифрової культури, що трансформують бібліотечний предмет – виробництво і використання інформації і, відповідно, спроектувати їх на свою діяльність. Як швидко воно (співтовариство) віднайде бібліотечні ніші та методи їх заповнення в багатоманітній конкуренції суб'єктів інформаційного простору.

Тут слід виокремити два аспекти цієї актуальної проблеми. Перший – формування у бібліотечного працівника стилю мислення і поведінки на основі категорій і понять цифрової культури, не ігноруючи, звичайно, культури рукописного і друкованого слова. Все ж сфера дії і масштаби ресурсу творів друку мають стійку тенденцію до звуження, як би ми не сумували з цього приводу. Адже джин, що вийшов з комп'ютера в Інтернет, небаченими темпами розростається і створює цілі галактики інформаційних баз.

Твори друку з часом стануть привілеєм турбот інтелектуальної і бібліотечної еліти, а основну роль у інформаційному забезпеченні суспільного розвитку відіграватимуть електронні ресурси. На жаль, у нашому бібліотечному мисленні ще нерідко переважають уявлення епохи панування творів друку.

Кожна бібліотека має свою стратегію і програму розвитку. Все в них нібито правильно: турбота про фонди, поліпшення сервісу, комфорт у бібліотеці. Однак, вчитуючись в ці документи і відчуваєш, що чогось там не вистачає, а саме: бачення, викликаного появою нового типу грамотності, культури і, відповідно, нових технологій і механізмів задоволення вічної потреби людини в інформації.

Звідси висновок: бібліотечне мислення потребує масштабного інноваційного насичення.

Другий – готовність бібліотек до результативної конкуренції з аналогічними структурами. Йдеться про різноманітні інформаційні служби, аналітичні центри, «фабрики знань», інших постачальників інформації. Їх багато. Часом вони більш забезпечені, динамічні, навіть агресивні, з претензією на пріоритет в інформаційному середовищі. Як бібліотеці стати врівень з ними, а то й вище? У першу чергу, необхідно цілеспрямовано реалізувати переваги, іманентно притаманні бібліотекам:

- наявність саме в бібліотеках фонду, що загалом представляє всю писемну спадщину України;
- багатий історичний досвід інформаційного обслуговування;
- функціонування вже готової та історично випробуваної інформаційної – бібліотечної – мережі;
- усталені традиції широких міжнародних інформаційно-бібліотечних зв'язків.

Як бачимо, бібліотеки мають солідні переваги у конкуренції з іншими інформаційними структурами. Спираючись на них, і потрібно шукати нові форми і методи нарощування бібліотечного конкурентоздатного потенціалу.

Основним полем конкуренції між інформаційними структурами за вплив на людей стає ділянка взаємостосунків інформацієдавця і інформацієкористувача. У нашому випадку – комунікація бібліотеки і читача. Правда, традиційне поняття «читач» збіднює характеристики того, хто сьогодні звертається до бібліотеки за послугами, і тим самим задає неповноту обслуговування. Сучасний читач – не просто читач. Озброєний інформаційно-комунікаційними апаратами, він, як колись казали, багатостатник: одночасно читає,

пише, слухає, говорить, приймає й розсилає повідомлення. І йому найбільше «любий» той, хто якнайкраще, якнайповніше, якнайшвидше здатен задовольняти його комплексні потреби. На такого читача бібліотекам і потрібно орієнтуватися, бо він становитиме найбільшу і найактивнішу частину тих, хто постійно працює з інформацією.

З розрахунку на сказане вище, слід вибудовувати ланцюги формування бібліотечного ресурсу (повторимо – мультимедійного, на всіх носіях, у всіх різновидах інформації) і комплексного обслуговування. Неприпустимо забувати, що бібліотека існує не сама для себе. Вона – інституція, структура, яка приречена на вічне обслуговування. І буде жити до тих пір, поки до неї люди масово звертатимуться за знанням, інформацією, духовними цінностями.

Отже, черговий раз варто наголосити, що магістраль виживання і розвитку бібліотеки лежить у площині «бібліотека – читач / користувач / споживач / замовник послуг інформаційних / нештатний співпрацівник». Саме за цією комунікаційною системою – майбутнє. Всі інші бібліотечні ділянки, хоча і важливі, необхідні, однак вони повинні підпорядковуватися родовій функції бібліотеки – поширенню знань у суспільстві.

На жаль, нині має місце негативна тенденція відриву деяких бібліотечних процесів від обслуговування, завдань практичної віддачі, їх замикання в собі. Це спостерігається при комплектуванні сучасними ресурсами (пасивність), опрацюванні документів (повільність), синтезі інформації (недостатність). Та й послаблення зв'язків між внутрішніми структурами бібліотек дається взнаки. Звідси – запізнення і неповнота бібліотечного результату на виході в практику, зниження авторитету бібліотеки в інформаційному середовищі. Тому виникає нагальна потреба оновити і зміцнити курс бібліотеки на читача, на примноження її стійких прихильників.

Багатомільйонні прихильники бібліотек чекають нас в Інтернеті. Засоби мобільної телекомунікації дають їм змогу у будь-який час з будь-якого місця звернутися до бібліотеки за інформацією. Тому наше завдання полягає в тому, щоб відпрацювати і відпрацювати методи індивідуального обслуговування дистанційного користувача. Він повинен бути упевнений: коли йому вночі не спиться, чи він перебуває у дорозі, на роботі, а тут потрібна якась інформація, він зможе оперативно одержати її в бібліотеці. Для цього, напевно, потрібно, щоб

у перспективі великі бібліотеки переходили на цілодобову роботу.

Уже зараз є маса (і вона з кожним днем зростає) нових форм і методів взаємодії бібліотеки з індивідуальним читачем. Але більше слід звертати уваги на особливості його сьогоденних запитів: переважання інтересу до практично корисної інформації, бажання синтезованого, інтегрованого матеріалу, відбір найновішого і науково достовірного знання. Він хоче не тільки окремих документів, а й тематичних бібліографій, реферативних баз, аналітичних викладок, консультацій. З такими читачами працювати складно, незвично, однак, за ними майбутнє.

Період, коли читальні зали бібліотеки заповнював стихійно сформований масив читачів, минув. Настав час розгортання пошуку і привернення уваги тих, кому бібліотека потрібна. Зміни в суспільстві відкривають бібліотеці нові об'єкти. Відбувається індивідуалізація особи з її бажанням самовдосконалення, росте кількість працюючих дома і в дистанційному режимі, дедалі частіше з'являються так звані розумні квартири, будинки, житлові комплекси, множаться інформаційні мікрослужби в установах, закладах, організаціях, на підприємствах. Їм зручніша дистанційна взаємодія з бібліотеками. Існує досвід укладання договорів (індивідуальних і групових) з такими споживачами інформації. І це перспективний шлях входження бібліотек у зовнішнє інформаційне середовище.

Давня практика – колективні абонементи. На них організації замовляють літературу для своїх співробітників. Досі наші абонементи не стали формами масової бібліотечної співпраці з дистанційним читачем / користувачем. Бо ініціатива лише періодично надходить від абонента. Зовсім інший ефект взаємодії спостерігається тоді, коли бібліотеки виявляють зустрічну ініціативу: пропонують різноманітні довготривалі послуги – постачання свіжих тематичних бібліографій, підбірок рефератів, оглядів, довідок, статей, фрагментів баз даних і т. п. Це обумовлюється в договорі на відкриття абонента. Відповідні матеріали автоматично ідуть на сайт абонента. А в результаті бібліотечна аудиторія отримує потужний канал для розширення.

Великий і швидкий обіг інформації в суспільстві породив підвищений попит на аналітичну продукцію. У пошуках рішень люди хочуть бачити узагальнений результат проблеми, щоб рухатися далі, а не «перелопачувати» гори матеріалу, щоб дійти висновку, уже зробленого фахівцями.

Аналітична продукція, що накопичується в бібліотеці і створюється у ній самій, стає козирною картою. Бібліотеки формують свій позитивний імідж значною мірою своїми аналітичними службами. Приклад – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ, яка під науковим керівництвом проф. В. М. Горového систематично готує аналітичні матеріали, що є постійно затребуваними як широкою громадськістю, так і органами центральної і місцевої влади. Бібліотечні інформаційно-аналітичні служби слід виводити на перший план, підвищувати їх статус, адже вони системоутворюючі структури бібліотеки майбутнього.

Не можу обійти питання наукового забезпечення адаптації бібліотек до цифрового середовища, умов цифрової культури. Тут постає цілий комплекс проблем. Фрагментарно про деякі з найменш освоєних.

У бібліотекознавчих дослідженнях застосовується різний методологічний інструментарій: а) свої рідні традиційні – книгознавчий, бібліографознавчий, джерелознавчий методи; б) взяті з загального наукознавчого поля – історичний, порівняльний, міждисциплінарний, культурологічний підходи. Останнім часом до них фахівці активно долучають бібліометричні, наукометричні, інформетричні виміри. А ось адаптивний метод досі в бібліотечних трансформаціях не розгорнуто. Він нібито сам собою розуміється. Однак, будь-який перехід у нову ситуацію, пристосування до якісно нового середовища вимагає максимального врахування методів адаптації. Тим більше це важливо в умовах, коли власного досвіду у нас ще не вистачає, і ніде взяти готових стандартів, які могли б без проблем накладатися на наше сьогоденне бібліотечне життя.

Звертаюся, у першу чергу, до наших дисертантів. Ось вам незатоптана тема, перспективний напрям наукових пошуків.

Рациональне управління адаптаційними процесами вимагає виклику на «передову» бібліотечної соціології і статистики. На жаль, обидві дисципліни ще не в моді в бібліотечних колах. Проте без них ми не зможемо скласти реальної картини стану бібліотечних справ, соціокультурного портрета бібліотеки чи бібліотечних об'єднань, професійного портрета бібліотекаря, інформаційного портрета читача. Настав час мати, принаймні у великих бібліотеках, хоча б невеликі, хоча б неформальні соціологічні служби і групи кваліфікованих, відповідальних статистиків. Без їхніх обсте-

жень уявлення про наше бібліотечне життя буде неповним, а то й просто спотвореним, особливо у людей з числа конкурентів.

Доказ – часті заяви, що бібліотеки вже відіграли свою роль, люди сьогодні не читають, у бібліотеки не ходять, книжку забувають і бібліотеки перестають бути вогнищем знань, культури. Справді, надходжень до бібліотек творів друку стало менше, безпосередніх відвідувачів бібліотек теж не збільшилося, відповідно впала і книговидача. Але це характеристики лише одного боку справи. Вони представляють позицію, що розглядає бібліотеку як збірню творів друку.

А чому не береться до уваги електронний ресурс, інтернет-читач, телекомунікаційне обслуговування інформацією? Саме тут і потрібна соціологія інтернет-читача. Необхідно розробити науково обґрунтовані критерії оцінки бібліотечної діяльності в електронній сфері. У звітній статистиці, крім традиційних показників, потрібно передбачити дані про те, який електронний інформаційний ресурс фонду, скільки створено за рік нових електронних баз, скільки читачів відвідало сайт, який обсяг інформації вони використали, який обсяг інформації бібліотека послала на запити віддалених користувачів, скільки блогів у соцмережах відкрила бібліотека та її співробітники. Блогосфера як поле бібліотечної діяльності особливо нами недооцінюється. А там відбуваються широкі дискусії, активний обмін інформацією, формується відповідна громадська думка, а отже, зростає інтерес до знань, які є в розпорядженні бібліотек. Тому бібліотеки повинні розгорнути похід у соціальні мережі, блогосферу, якомога ширше представляти там себе і свої інформаційні можливості. Саме це і може дати суттєвий приріст бібліотечної онлайн-аудиторії, а головне – розширити соціокультурну віддачу бібліотечної галузі.

У скаргах на падіння інтересу до читання не завжди враховується те, що насправді з ним відбувається. Раніше «читаючу націю» показували за допомогою картинок, на яких люди повсюди читали книжки, газети, журнали. Тепер ми в рази більше бачимо людей, котрі на роботі, дома, в транспорті, на відпочинку, навіть на ходу читають тексти з екранів різних приладів (комп'ютерів, планшетів, мобільних телефонів і т. п.). Загалом читання стало більше, бо зросли можливості доступу до текстів. Поряд з книжковим, газетним, журнальним читачем динамічно зростає всюдисуща маса екранного читача. Читання не зникає. Просто тексти подаються дедалі частіше не на паперових,

а електронних носіях. Комп'ютеризація, цифровізація, інтернетизація ведуть до того, що тексти згодом створюватимуться, опрацьовуватимуться і зчитуватимуться переважно з екрана. Тому й стратегія входження бібліотеки в електронне інформаційне середовище повинна полягати в тому, щоб різними засобами посилати читачеві контент прямо на екран приладу, яким він користується.

Бібліотека зможе ефективно функціонувати в електронному середовищі, коли вона постійно формуватиме у себе потужний електронний ресурс. По-перше, тут потрібно більш активно займатися оцифруванням традиційних фондів. По-друге, – і це головне нині – збір, накопичення і архівування сучасних документів, які створюються лише в електронній формі і ніде не концентруються, не архівуються. Адже втрачається величезний і неповторний пласт культури. Це – не просто лакуна, а діра в майбутньому бібліотечному фонді.

У багатьох країнах систематично сканується і архівується національний сегмент Інтернету. Нам для цього ще багато чого не вистачає. Однак ми можемо вирішувати це завдання хоча б частково. Скажімо, закріпити за галузевими бібліотеками сканування галузевої наукової частини, чи частин, що стосуються освіти, літератури, мистецтва, а за місцевими бібліотеками – краєзнавчих матеріалів.

Життя у цифровому культурному середовищі владно диктує всім і кожному необхідність безперервного навчання. Звідси постає соціальне замовлення на розвиток освітньої функції бібліотек. Тут вони можуть вагомо заявити про себе у двох напрямках: а) пропаганда нових знань, технологій і культурних здобутків, досвіду їх освоєння; б) безпосередня участь у навчанні людей комп'ютерній і інформаційній грамотності. Ми вже сьогодні відчуваємо, що без комп'ютерної грамотності немає повноцінної грамотності. Комп'ютери, мобільні пристрої і все, що з ними зв'язане, швидко змінюються. Тому, щоб ними володіти, потрібно весь час навчатися, донавчатися та перучуватися. З огляду на дану ситуацію, чому б нам не відкривати в бібліотеках курси, гуртки, семінари для навчання і підвищення комп'ютерної грамотності? Зокрема, для старших поколінь, які виростили без комп'ютера. Вирішували б благородне завдання і збільшували б резерв для поновлення читацького контингенту бібліотек.

Нині особливої актуальності набувають експертна і консультативна функції бібліотеки. Наукові

дані доволі швидко оновлюються. Інформаційний вибух включає в себе багато інформаційного шуму. Радіо і телебачення багатоканально поширюють мінливі суміші об'єктивної і суб'єктивної інформації. Ми, по суті, живемо в атмосфері інформаційного хаосу. Люди шукають майданчиків, де є стабільна, наукова, достовірна інформація. Такими майданчиками традиційно були бібліотеки. Сьогодні запит на їх експертно-консультативну роботу істотно зріс. Тому нам слід гідно на нього відповісти. У бібліотеках необхідно розвивати наукознавчу, джерелознавчу, документознавчу, інформацієзнавчу роботу. Ми повинні бути здатними допомагати людям знаходити нове, оригінальне, достовірне знання на потрібну їм тему, орієнтуватися в базах даних, інформаційних потоках, технологіях і послугах. Під це потрібно готувати бази довідок, оглядів, аналітик, експертиз, рекомендацій тощо.

Наголошував і ще раз наголошую: ми повинні якнайшвидше подолати у собі, у суспільній думці уявлення про бібліотеку як про сховище творів друку. Сучасна бібліотека стрімко переростає в мультиресурсний, мультисервісний заклад, що забезпечує мультипотреби читача / користувача. І коли ми навчимося задовольняти знаннєві, куль-

турні, інформаційні потреби читача / користувача, котрий багато хоче, бібліотека отримає необмежену перспективу.

Матеріальні, технічні, фінансові, організаційні негаразди у сьогоднішніх бібліотеках не повинні сідати паніки, зневіри в бібліотечну справу. Кризи скрізь і завжди змінювалися новим піднесенням. Електронна ера, з її могутнім технічним, технологічним, соціокультурним потенціалом, відкрила бібліотекам небачені можливості, а саме:

- вперше інтегрувати в єдине ціле всі види документів на основі універсальної мови цифр;
- вперше діяти в планетарному масштабі – добувати інформацію в будь-якому куточку землі і відсилати її в будь-який куточок землі;
- вперше оперувати необмеженим масивом інформації;
- вперше в інтерактивному режимі співпрацювати з необмеженим колом читачів / користувачів;
- вперше створювати світові мережі бібліотек.

Ніколи в історії такого не було. Бібліотекар об'єктивно отримав необмежений простір для виконання ролі носія, сівача знань, духовних цінностей. Ми покликані, буквально приречені, взяти на повсякденне озброєння ці дари інформаційної епохи.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2015 р.

UDC 027.02:004.65-028.63

Oleksii Onyshchenko,

Academician of NAS of Ukraine, Chairman of Information and Library Council of NAS of Ukraine

PROBLEMS OF LIBRARIES ADAPTATION IN DIGITAL CULTURE CONDITIONS

The article deals with a number of pressing problems of development for Ukraine library science under circumstances of information revolution, forming of knowledge society, formation of digital culture.

К е у в о р д с: a library in information society, digitalisation of librarianship, multiservice ability of libraries, digital culture, informative competence of a librarian.

УДК 027.02:004.65-028.63

Алексей Онищенко,

акад. НАН Украины, председатель Информационно-библиотечного совета НАН Украины

ПРОБЛЕМЫ АДАПТАЦИИ БИБЛИОТЕК К УСЛОВИЯМ ЦИФРОВОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье затрагивается ряд актуальных проблем развития отечественной библиотечной отрасли в условиях информационной революции, формирования общества знаний, становления цифровой культуры.

К л ю ч е в ы е с л о в а: библиотека в информационном обществе, цифровизация библиотечного дела, мультисервисность библиотек, цифровая культура, информационная грамотность библиотекаря.

UDC 027.022:316.3-047.22(100):021.6

Hans Elbeshausen,Royal School of Library and Information Science,
University of Copenhagen

Public libraries in postindustrial societies: challenges and opportunities

The article's focus is on how public libraries are affected by structural changes in the wake of the transition to the knowledge society. Their attempts to match the knowledge society are illustrated by processes of sensemaking and sensegiving made in public libraries in Canada, the UK and Denmark.

Key words: transformation, knowledge society, public libraries, co-configuration, concept enlargement.

Talking about public libraries is the same as thinking about social change, cultural integration and entertainment. Public libraries are change-agents, a means of cultural cohesion and a source of entertainment. I like to add: at the moment public libraries are in a deep crisis as well. The challenges public libraries have been facing during the last decade are

- of economic character due to the enduring shortage of resources;
- of conceptual character due to increasing social and cultural ambiguity, which was defined by Habermas as New Complexity or New Confusion;
- of legitimitary character due to a fundamentally altered demand structure (new technologies; a growing number of competing cultural offerings; increasing individualism; a center-periphery problem);
- of skills-oriented character due to multiple tasks allocated to a modern public library spanning from digital services to working with socially excluded groups.

Taken all these challenges into consideration, it is hard to say where to start the modernization process and which solutions for future library services are most viable.

Money always helps, but more money would not necessarily eliminate the biggest challenges: the decline of identification among politicians and people on the one hand and, on the other hand, the conceptual ambiguity while the library-idea is being renewed. It can be supposed that more conceptual clarity will create a sustainable basis for identification with the public library.

Challenges of the public-library-complex

In the following I will mainly focus on one question: How does the *public-library-complex* respond to the challenges, threats and opportunities arising as a result of the accelerating changes and transformations in post-industrial societies? By *public-library-complex* I understand a) the internal structure in the public-library-system, b) the connectivity between the system and their users respectively customers, c) their embeddedness in the political decision-making process and d) the root metaphor used as fundamental ideological viewpoint on public libraries.

To narrow down the main question it is necessary to concentrate on current and future developments and address topics concerning the libraries' role in local, national and global knowledge culture.

Due to the variety of theoretical concepts such as the knowledge society, the risk, internet or experience society, where each concept depicts specific aspects of the post-industrial transformation one could ask: Shall the library concept be broadened, so as not to focus solely on information and knowledge but also on teaching, entertainment, social innovation or urban renewal? Some of the new and relevant library activities within an enlarged concept deal with the local and nationwide organization of knowledge, others highlight cultural activities on a global level and yet others present the production of innovative spaces as beneficial for transnational epistemic communities (Håkanson 2005). Boundaries between functions, spaces and institutions have become more fluid; and the necessity of concept enlargement has become particularly urgent because libraries no longer considered themselves as

institutions that cater to user-needs prevalent in an information society. If public libraries as in the case of Denmark contribute to adventure and entertainment they touch on emotional rather cognitive functions when they meet the needs of users (Schulze 2005).

Another pivotal issue – shared by the knowledge society, the internet-society and the experience society – deals with the replacement of social structures by communication structures. According to Lash (2002), social inequality in post-industrial societies is no longer based on the affiliation to social classes but depends on the access to the global flows of information. It could be asked: should public libraries be thought of as multi-functional units that, in accordance with their functional purpose or geographical location, support cultural change and societal transformation in quite different ways? If so, you will find libraries, which above all provide informational empowerment for social groups that are disconnected from essential communication flows. In contrast, there will be libraries, which serve especially the needs of highly professionalized groups such as researchers or international consultants, which are in the center of communication and information flows.

A third relevant topic deals with different aspects of co-configuration. Co-configuration can be seen as a crucial activity in reflexive modernity where people and institutions are gradually disconnected from prevailing factual constraints, geographical boundaries and institutional restraints (Beck 1986). It can be defined as an organizational and learning frame, in which products and services are created in a way so that they «can learn and adapt... (in) an ongoing relationship between each customer-product pair and the company» (Victor & Boynton 1998; quoted in: Engeström 2004, p. 12). Because co-configuration is an on-going relationship, which comprises public and private organizations as well as users, customers and suppliers, institutional norms, interorganizational activity and individual values and behavior must be transparent across organizations and among participating stakeholders.

Engeström (2004) emphasizes that organizations and individuals are confronted with a twofold learning challenge. They have to learn for co-configuration, which means reorganizing collaborative relations and practices as well as implementing interactive tools and rules. They even have to learn within co-configuration, which means developing awareness within the practices they are a part of and they form via their activity.

The learning challenges can be divided into four

types that on the one hand are defined by the quality of the activities. Exploitation focuses mainly on existing knowledge and is delimited from exploration, which deals with the emergence of new knowledge. On the other hand there is the degree of change that knowledge is linked to and induces. Exploration entails both incremental and radical exploration of new knowledge whereas exploitation means to adjust and to refine proven activities by existing knowledge. If knowledge is transferred from one context to another we face exploitation as cross-appropriation. The question to put forward is: How can processes of co-configuration between public libraries, users and private institutions improve quality in contexts of experimentation and transformation?

Some remarks on the methodology

The point of departure for this article is the concept of knowledge. Daniel Bell has developed a theory of knowledge proposing that knowledge is the ability to make judgements. Other proponents of the knowledge society as Drucker and Riesman concentrate primarily on scientific knowledge because of its significance for and impact on productivity enhancement in the post-industrial societies.

Since the seventies the concept of knowledge has been gradually enlarged. Stehr for example points to the agentive aspects in the knowledge concept by defining knowledge as the capacity for reasonable action. Engeström (2007) emphasizes the epistemological aspects and differentiates between stabilization knowledge and possibility knowledge. Stabilization knowledge is known and proven knowledge. But possibility knowledge allows for describing meanings in movement and transformation. Due to its destabilizing force possibility knowledge both accentuates the multi-directedness of movements in social fields and visualizes the interacting dimensions in developmental processes.

The Unesco World Report «Towards Knowledge Society» put emphasis on the importance of knowledge for human development. «Knowledge societies are about capabilities to identify, produce, process, transform, disseminate and use information to build and apply knowledge for human development. They require an empowering social vision that encompasses plurality, inclusion, solidarity and participation» (Unesco 2005; p. 27).

This article assumes that the knowledge society is still a new and unknown phenomenon, which even competes with other phenomena like the experience society or the internet society. Scrutinizing the transi-

tion from the industrial society to the knowledge society requires therefore a special responsiveness. According to the German philosopher Waldenfels (1997) it is important to pay attention to the novelty of the phenomenon and be aware of its unknown aspects otherwise it will be seen as something, which is already known. The following cases should be read as the public libraries' attempt of sensemaking and sensegiving.

According to Gioia & Chittipeddi (1991: 442) sensemaking means the joint construction and reconstruction of meaning while sensegiving is about influencing other parties in their sensemaking process. Both processes deal with establishing a framework for understanding the dynamics and the range of intended changes. Sensemaking differs from knowledge sharing. Sensemaking means looking for creative answers, while knowledge sharing is about distributing existing knowledge. Creative answers create sense in the response given. Sensegiving can be seen as an act of co-configuration towards a shared understanding between public libraries and their stakeholders.

Three cases of library development in western countries

By way of introduction it must be emphasized that the point of departure is derived from my interest in the public libraries, which in a Danish context means, – libraries typically situated in municipalities where all citizens of the municipality constitute the target group. That is public libraries are defined as people's libraries. The transition of these libraries in order to match the upcoming knowledge society demands a dynamic agenda, which all types of public libraries are exposed to. The article emphasizes organizational aspects of the transition.

Let me give a few examples to depict the developmental work made in three Western library systems. The first example is a library project in the UK which aimed at empowering people who lived in the so called dead zone in the global information culture. The second example deals with processes of co-configuration launched by four public libraries, which are on the forefront of tackling the multicultural challenges in Canada. The project's aim is to improve the libraries' ability to identify customer need by reorganizing the collaborative relations and exploring new knowledge together with socially excluded as well as middle-class users who had bad experiences with library services. The third initiative is a response to the lasting crisis of public libraries in Denmark. The core of this initiative is to broaden the

library concept in order to release innovative potentials within the libraries.

UK: developing the needs-based library

In UK the Department for Culture, Media and Sport (DCMS) back in 2003 presented a ten year strategy for public libraries entitled Framework for the future: libraries, learning and information in the next decade. In the report lots of proposals were presented in order «to encourage imaginative innovation and greater operational effectiveness and efficiency, adapted to local need and circumstance» (2003; 5). Better sectoral leadership at national and local level was the means to achieve the goals presented in the strategy. The reason for these strategic initiatives was that the number of libraries was in sharp decline. Since 2003 about 500 libraries have been closed. In 2003 there were 4622 libraries in the UK. In 2015 the number had dropped to 4145.

In regard to enhancing social inclusion and mobilizing social capital in local communities the most encouraging framework is the needs based library service, developed by John Pateman, Head of Libraries in Lincolnshire. Pateman has since 2000 worked on the concept of a need-based library service. «From each according to their ability (staff), to each according to their needs (users)» was the underlying motto when he started to reconfigure the existing library services in Lincolnshire. It was argued, that libraries should meet community needs through community development and not by focusing on books and buildings. In order to achieve these goals public libraries had to change their strategy, structure, systems, and organizational culture. Otherwise it was unable to identify, prioritize and meet the needs of users as well as non-users.

Distinguishing the cultural library from the social library allows for strategies which support social inclusion and provide social capital. Accordingly, Pateman in 2008 strengthened his struggle against the so-called read-library. He wanted libraries to work for and with unreachable groups or non-users and started to develop a concept for a NEETs based library service. NEET stands for Not in Employment, Education and Training. By means of empowerment non-users should be re-integrated into the flow of information and communication at the community level. One of the greatest challenges to Pateman turned out to be that the library staff in the UK was unable to provide services for excluded groups. Staff was trained to traditional provider-driven services rather than to proactive, community-driven services.

To create a sustainable organizational culture measures like service action planning, performance management and workforce development have to be applied. The interplay of staff structure and organizational culture can be illustrated by job descriptions and the division of labor in the needs-based library. There will be three different teams in that library working with NEETs. An access-team made the first contacts with NEETs for example at bus stops; an engagement team tried to identify activities of interest; and the front line team in the library made sure that the library actually will meet the needs of the NEETs.

In a wider perspective the concept of the needs-based library is a contribution to social innovation as an element in «Integrated Area Development» – a concept which was put forward by the Belgian professor Frank Moulaert.

«Social innovation occurs when the mobilization of social and institutional forces succeeds in bringing about the satisfaction of previously alienated human needs, the relative empowerment of previously silent and excluded social groups through the creation of new capabilities, and, ultimately, changes in the existing social – and power – relations towards a more inclusive and democratic governance system» (Gonzales et al. 2010).

Pateman's needs-based library concept can be considered as a tool applicable to improve the social and informational conditions for people at the bottom of the society by adjusting institutions to the local area's needs. An appropriate root-metaphor for the needs-based library could be: public libraries as a window towards future possibilities by exploring the needs of the socially excluded.

Canada: configuring the community-led approach

Canada's library system is considered to play a key role in securing democracy, developing literacy, supporting life-long learning and incorporating socially marginalized citizens. Since 1994 public libraries among others have supported the changing demographics caused by the country's far-reaching politics of multiculturalism. In the last decade public libraries have developed and implemented «a community-led approach to identify and eliminate barriers so that services are more accessible to the socially excluded and to determine what new and existing customers want from their libraries» (Lukasik, 2013: 11). These activities resulted in «The Community-Led Libraries Toolkit», where differences between traditional planning and the community-led planning were depicted.

Producing the toolkit was an example of co-configuration.

Viewed from a learning perspective co-configuration starts in the case of Canada with a simple but seminal fact. When the participating library systems were trying to change themselves they quickly experienced that their transformation strategy could not be based on existing and proven knowledge. Social systems remain in a state of inertia because systemic knowledge is mostly self-generated knowledge – at least if systems are considered to be closed and self-maintaining (Luhmann 1984). As shown by the following quote, existing knowledge had to be set aside in order to develop a new and inclusive library strategy. In other words: learning started as unlearning.

Many librarians were hesitant to discuss social inclusion issues with us because they believed that the library already was inclusive. Some librarians cited long open hours, appropriate physical access, and creative programming as evidence of inclusiveness. ... The dilemma for the Project was to have discussions about inclusion that went past personal definitions and further than asset-focused examples (Community-Led toolkit; 2008 p. 54).

The way to change existing institutional practices started with transcending conceptual definitions. Instead of concentrating on concepts the very first step in the co-configurational process was the critical assessment of existing practices. This resulted in a deeper understanding of the barriers that keep people from using libraries as cultural institutions serving their costumers information needs. The next step was to establish the Community Development Librarian outside the library. The skills required for working outside the library were developed in collaboration and partnership with different communities in the municipality. Systemic barriers to inclusive library practices had to be removed, which was done by meeting costumers not as a representative of cultural institution but as a community equal.

Being received as an equal, increased my chances of engaging community agencies and members in discussions that critically assessed library services and revealed people's needs and wants (Community-Led toolkit; 2008 p. 54).

As one can see from this quote there is heavy emphasis on boundary crossing in order to be able to operate in a multi-faceted environment. Networks have been created and new social spaces have been disclosed. Engeström describes the boundary crossing activities carried out by community librarians as «the horizontal aspect of learning in co-configuration» (2004

p. 16) by which he means the dialogical exchange of views, values and interests.

The outcome of horizontal learning in co-configuration was among other things a new planning model. While traditional library planning according to the toolkit is based on data sources such as collection use statistics, user surveys, and demographics the community-led planning concentrates on collaboration and dialogue. To increase understanding and support of the needs of socially excluded community members and to make sure that they are represented in library planning community assessment and needs identification happens in networks between costumers, communities, services, and libraries.

The main difference is ideological: in traditional planning the staff and the institution are active; in the community-led model local communities are in the center of activity. Services ideas are the community's ideas and Public Libraries are designed to build relationships and facilitate learning. Being led by communities enables libraries to bridge cultural and social gaps – this could function as a root-metaphor for co-configurational library development.

Community-Led Service Planning: Key Differences			
COMMUNITY ASSESSMENT & NEEDS IDENTIFICATION		SERVICE PLANNING AND DELIVERY	
COMMUNITY ASSESSMENT	NEEDS IDENTIFICATION	SERVICE PLANNING	DELIVERY
TRADITIONAL PLANNING Staff review: - Demographic data, - Library use statistics, - Comment cards, and - Community survey results.	Staff identify service gaps or under-served communities.	Staff review literature. Staff consult with other staff and service providers. Staff develop service response.	Staff deliver service: - develop the collection, - hold the program, or - design facilities.
COMMUNITY-LED PLANNING Staff review all of the above and ... - Staff spend time in community developing relationships with community members. - Staff hear from community about what is important to them.	Staff discuss with community members and hear from the community what their priorities are.	Service ideas are the community's ideas. Community is engaged in the planning of the service. Staff act as partners and facilitators rather than as creators and teachers.	Community members and staff work together to deliver the service: Community members involved in selecting collection materials. Community members active in hosting the program. Community members working collaboratively with the library to develop policy recommendations.

Despite considerable efforts made by public libraries and the great advantages in including communities in library planning an expert panel of the Royal Society of Canada has recently (Beaudry et al. 2014) stated that both a national digitization program, greater institutional cooperation, larger library units, and solid improvements of especially rural library systems

are needed in order to ensure that public libraries and archives serve the public good in the 21th century. Nonetheless, recent budget cuts have led to the closing of a considerable number of libraries. Furthermore, these cutbacks are supposed to weaken the functionality of the whole system (See: Protect Canada's Public Libraries).

Denmark: broadening the public library concept

Public libraries in Denmark are challenged too. The financial resources in the municipalities are shrinking. Therefore, a number of libraries have already been closed – a topic so important that it has been discussed in Parliament. The demand for library products and services also decrease. Especially the demand for books has seen a sharp decline. In addition, nowadays users do not spend as much time in libraries and their reading rooms as they did earlier. However, this depends mainly on which user-groups we look at. Ethnic minorities still use public libraries to a great extent. Finally, a comprehensive municipal reform in 2007 had a decisive impact on the library structure. The concentration process was accelerated and intensified, and the outcome is fewer but larger libraries.

Facing the background of the crisis, the National Authority of Libraries and Media – an advisory board to the Ministry of Culture – set up an expert group to prepare a pioneering concept for public libraries. Results and recommendations were presented in 2010 in a report titled «Public Libraries in the Knowledge Society». Exchange of information, the acquisition of knowledge and the promotion of cultural activities is still supposed to be of crucial importance for value creation in the knowledge society. It was concluded that library still play a key role in this process.

However, the remarks in the report dealing with the library concept and the ideological foundation of public libraries are of particular interest for this article. One can say that the report is based on a model resting on four specific assumptions:

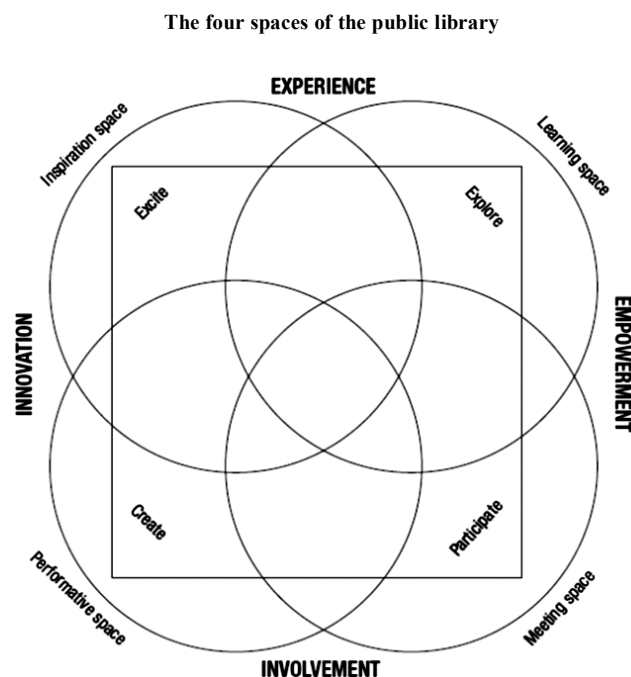
- libraries are not any longer viewed to be only repositories and distributors of information and knowledge;
- libraries are regarded as social spaces, in which various activities take place; different activities will shape different spaces in the libraries;
- activities within the spaces are steered by specific services and lead to certain results;
- libraries are regarded as change agents at the community level because of their widened field of activity.

The model, created by the Center for Cultural Policy Studies at the Royal School of Library and Information Science, is based on four different spaces and activity profiles in the library: a space to learn, a space to meet, a space to become inspired, and a performative space. The four spaces correspond, by and large, to different functions in late-modern society. Public libraries contribute to economic growth, social cohesion, cultural education, entertainment, and societal innovation. The four spaces co-exist at the same time, and the activities within them are not related to one but to several of the library's societal functions. For example the space to become inspired comprises activities such as excitement on the one hand and cultural, social and economic innovation, and creation on the other hand. Learning entails both exploration of new knowledge and social interaction and commitment (Jochumsen et al. 2012).

The model reflects the humanistic as well as the instrumental perspectives of public libraries as they are creating economic, social and cultural value. It has a number of obvious advantages. Following the model enables public libraries to meet the needs of their users, costumers and local citizens in a competent, gratifying and differentiated manner. Awareness of the library's functional multiplicity provides greater clarity for strategic measures – could be a convincing roto-metaphor for broadening the library concept.

For reasons of space, I refrain from going further into others features. An example can illustrate what is meant by concept enlarging. Ten years ago public libraries started to establish learning centers as a kind of extra-service in areas with a high concentration of ethnic minorities and other disadvantaged groups. Learning centers are an important link between minority groups and social and cultural institutions in the Danish society. By purposeful activities, the users are tied into the local, national and transnational flow of information. As shown in the figure above, learning centers facilitate insight and knowledge; they strengthen social and cultural skills by empowerment activities and encourage identity work and social inclusion of their users. Libraries offer and become spaces for learning. Traditional services like information procurement and book-lending are cut down. Learning spaces are defined as activities based on discovering and learning new things. Normally the space to learn comprises informal learning courses, e-learning facilities, lectures, access to knowledge resources and inquiry services.

A look at the library branch in Vollsmose, a multiethnic suburb in Odense (third largest city in Denmark),

confirms how the integration of learning activities in traditional services is changing the image of a library. The space to learn is well equipped and almost as big as the rest of the library. Learning activities determine the profile of the library and the skills of employees. Nowadays the inhabitants of Vollsmose can still make use of the library's learning facilities, of language teaching and literacy-programs. But apart from that they can also apply for a new identity card or a driving license at their local library. Many libraries have also become «citizen services centers». Whether this is a development for the better remains to be seen.

But also in Denmark the same sad story can be heard: Public libraries are still in trouble. The number of borrowed items has been decreased by almost 20 % since 2010. The number of libraries without librarians has increased significantly. At the same time the concept «libraries as community centers» has been promoted by Danish Agency of Culture, which public libraries now are affiliated to, and implemented nationwide.

Challenges and answers

As shown above, not only public libraries in Denmark are in trouble and facing major challenges at the moment – conceptual, institutional as well financial. In the context of uncertainty new ideas and solutions have been discussed and implemented. To conclude, I will outline three key challenges and some proposed solutions:

- from collection to connection – the relational library;

- from closed to open networks – co-configuration and strategic partnerships;
- from attended to unattended libraries – the open library concept.

Public libraries can be defined as multi-functional units meeting different – social, cultural, political, pedagogical – requirements. Strategic alliances, open concepts and relational and community-led services are symbolic and practical tools which could prepare the ground for future action and development. However, one could also argue that the reason for today's conceptual ambiguity is that public libraries are still looking for a convincing identity, new roles and a unique field of responsibility.

Therefore my tentative conclusion: how public libraries will be structured and function in a knowledge society, we do not know yet. To avoid being accused of intellectual laziness I will point out four issues that public libraries in the knowledge society should take care of.

In accordance with the accelerating social and geographic mobility public libraries should contribute to accomplish societal inclusion through cultural activities and civic dialogue. Their civic foundation, democratic commitment and cultural expertise make libraries particularly suitable for enhancing intercultural understanding as well as societal inclusion. The case of Denmark shows that expanding the library concept allows for a more precise organization of activities, events and services for the benefit of the users. This will increase the legitimacy of the public-library-complex as a whole.

In accordance with issues of increasing social inequality public libraries could respond to fundamental demographic and socioeconomic transformations by instigating new institutional designs for social inclusion. Libraries could bring together and merge already existing, but hitherto isolated, institutional knowledge and competencies. The social library acts here as an ideal personification of local resources. The case of Canada shows how learning in co-configuration environments results in more sustainable relationships between cultural institutions and their communities.

In accordance with growing center-periphery disparities in the global knowledge society public libraries could respond to the informational inequality gap by elaborating user adapted literacy-programs. Here the aim is to transform the «dead zones» in the global informational culture into live zones. The case of the UK shows how public libraries fight patterns of social inequality by means of informational empowerment.

The three cases have made an additional challenge clear: What kind of organization will have the capacity to respond adequately to the challenges posed by the transformation of libraries from the industrial society to the knowledge society? Sarasvathy (2008 p. 70) puts it as follows: in a situation of uncertainty it is impossible to

- calculate the probabilities for future consequences,
- have a clear understanding of the elements in the environment which should be paid attention to and which can be ignored,
- define precisely what goals should be pursued, when the preferences are not well ordered.

Her advice: replace the logic of causation with the logic of effectuation. By effectuation she means: instead of starting with goals one better begins with taking into account the means available and allows the goals to emergence over time (Sarasvathy 2008, p. 73). The logic of effectuation had become most clear in the Canadian case.

Literature:

Beaudry, G. et al. (2014). *The future now: Canada's libraries, archives, and public memory: a report of the Royal Society of Canada's Expert Panel on the Status and Future of Canada's Libraries and Archives*. https://rsc-src.ca/sites/default/files/pdf/L%26A_Report_EN_FINAL_Web.pdf (accessed August, 20, 2015).

Beck, U. (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Edition Suhrkamp (Neue Folge, Bd. 365).

Danish Agency for Library and Media (2010), «The public libraries in knowledge society. Summary from the committee on public libraries the knowledge society», available at: http://www.kulturstyrelsen.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/Reports/The_public_libraries_in_the_knowledge_society_Summary.pdf (accessed November, 01, 2015).

Department of Culture Media and Sport (DCMS). (2003). *Framework for the future: Libraries, learning and information in the next decade*. http://www.healthlinklibraries.co.uk/pdf/Framework_for_the_Futures.pdf (accessed November, 01, 2015).

Engeström, Y. (2004). New forms of learning in co-configuration work. *Journal of Workplace Learning*, 16(1/2), 11–21.

Engeström, Y. (2007). From stabilization knowledge to possibility knowledge in organizational learning. *Management learning*, 38(3), 271–275.

Gioia, D. A., & Chittipeddi, K. (1991). Sensemaking and sensegiving in strategic change initiation. *Strategic management journal*, 12(6), 433–448.

González, S., Moolaert, F. & Martinelli, F. (2010). «ALMOLIN. How to analyse social innovation at the local level» i Moolaert, F, Martinelli, F., Swyngedeuw, E. & González, S. (eds.). *Can Neighbourhoods Save the City?*

Community Development and Social Innovation. Routledge.

Håkanson, L. (2005). Epistemic communities and cluster dynamics: On the role of knowledge in industrial districts. *Industry and Innovation*, 12(4), 433–463.

Jochumsen, H., Hvenegaard R. C., & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces – a new model for the public library. *New Library World*, 113(11/12), 586–597.

Lash, S. (2002). *Critique of information*. Sage.

Luhmann, N. (1984). *Soziale Systeme: Grundriss einer allgemeinen Theorie*. Frankfurt/Main : Suhrkamp.

Lukasik, L. (2013). Community-Led Stories. Leveraging Partnerships in a Community. *Feliciter* 59.3.

Pateman, M. J. (2008). 'Developing a Needs Based Library Service.' *Information for Social Change*. Winter 2007–2008, Nr. 26.

Pateman, M. J. (2008) 'Developing a NEETs Based Library Service.' *Information for Social Change*. Winter 2008 – 09, Nr. 28.

Sarasvathy, S. D. (2008). *Effectuation: Elements of entrepreneurial expertise*. Cheltenham : Edward Elgar.

Schulze, G. (2005). *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart*. Campus Verlag.

UNESCO (2005). Towards knowledge society. UNESCO World Report. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843e.pdf> (accessed November, 04, 2015).

Waldenfels, B. (1997). *Topographie des Fremden*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.

Working Together Project. (2008). Community-Led Libraries Toolkit. Human Resources and Skills Development Canada. Retrieved from http://www.librariesincommunities.ca/resources/Community-Led_Libraries_Toolkit.pdf (accessed November, 05, 10215).

Summary:

The article assumes that the knowledge society is still a new but pivotal phenomenon for public libraries. To pay attention to its novelty requires a special responsiveness. The joint construction of meaning is illustrated by processes of sensemaking and sensegiving in the library systems of Canada, the UK, and Denmark. The overall conclusion is: a widened library concept allows for better attuned activities in the libraries. Learning in co-configuration results in more sustainable relationships between libraries and their environment. New strategic initiatives need to be followed up by adjusted communication processes and decision-making structures. The logic of effectuation is suggested as an organizational approach in order to tackle current challenges faced by public libraries.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2015 р.

УДК 027.022:316.3-047.22(100):021.6

Ганс Ельбешгаузен,

професор Королівської школи бібліотечно-інформаційної науки, Копенгагенський університет

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ СУСПІЛЬСТВАХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Автор статті розглядає співробітництво публічних бібліотек Канади, Великої Британії, Данії в умовах суспільства знань, їх нові стратегічні ініціативи щодо поглиблення співпраці, усунення інформаційної нерівності, оцифрування фондів, надання гібридних послуг.

К л ю ч о в і с л о в а: суспільство знань, публічні бібліотеки Данії, міжнародна бібліотечна кооперація, поліфункціональність сучасних бібліотек, оцифрування фондів, гібридні послуги.

УДК 027.022:316.3-047.22(100):021.6

Ганс Эльбешгаузен,

профессор Королевской школы библиотечно-информационной науки, Копенгагенский университет

ПУБЛИЧНЫЕ БИБЛИОТЕКИ В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНЫХ ОБЩЕСТВАХ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Автор статьи анализирует сотрудничество публичных библиотек Канады, Великобритании, Дании в условиях общества знаний, рассматривает их новые стратегические инициативы относительно углубления международной библиотечной кооперации, ликвидации информационного неравенства, оцифрования фондов, предоставления гибридных услуг.

К л ю ч е в ы е с л о в а: общество знаний, публичные библиотеки Дании, международная библиотечная кооперация, полифункциональность современных библиотек, оцифрование фондов, гибридные услуги.

УДК 021.6:004.65-028.63:001.102

Сергій Гарагуля,

наук. співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках

У статті аналізуються сучасні тенденції опрацювання електронних джерел наукової інформації. Зокрема, розкриваються методологічні засади та моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках.

К л ю ч о в і с л о в а: інтеграція електронних джерел наукової інформації, агрегатори, бібліотечні консорціуми, електронні ресурси бібліотек, корпоративна взаємодія бібліотек.

На сучасному етапі розвитку інформаційно-бібліотечних технологій однією з провідних тенденцій є корпоративна взаємодія. Для більшості бібліотек характерним є перехід від самостійного опрацювання інформаційних ресурсів до реалізації комплексних проєктів з виходом на нові можливості та сервіси для користувачів. Більшість великих бібліотек беруть участь у спільних проєктах різного рівня складності – від створення об'єднаних електронних каталогів та спільного аналітичного розпису статей до формування бібліотечних корпорацій і впровадження єдиного читацького квитка.

Інтеграція електронних документних ресурсів, на нашу думку, найефективніше може здійснюватися на базі наукової бібліотеки. Інформаційне суспільство, суспільство знань, як визначають сучасний етап розвитку людства деякі дослідники, понад усе потребує орієнтирів. Справді, накопичення та поширення інформації сягнуло небачених меж, але сам по собі неозорий масив інформації не становить інтелектуальної цінності і не може бути конвенційним продуктом на ринку. Тож, саме фаховий добір, систематизація та репрезентація наукового контенту з розпоршених джерел є ключовим завданням наукової спільноти. Водночас, подібна діяльність не може зводитися до абстрактної кластеризації ресурсів за низкою родовидових ознак, а має бути максимально кастомізована, припасована до конкретних потреб користувачів, конкретних пошукових запитів. Така діяльність, за умов тотальної автоматизації процесу, не тільки не виключає, а навпаки, надає значно ширші повноваження працівникам наукової електронної бібліотеки. Адже, щоб отримати по-справжньому релевантні та верифіковані результати, пошук має бути максимально гнучким, персоналізованим. Звісно, наявний пошуковий інструментарій створює для цього сприятливі умови, проте можливість «живої», нероботизованої консультації з

фахівцем, залучення до процесу наукового пошуку масиву фонових знань та професійних навичок останнього – безцінні. Саме це і визначає логіку формування ресурсу наукової електронної бібліотеки – у процесі розроблення стратегії комплектування фондів бібліотекам необхідно бачити свого користувача, прогнозувати еволюцію його запитів як до змісту обслуговування, так і до форм співробітництва бібліотеки з відвідувачем, спрямованого на якомога більш ефективне використання інформації.

Насамперед визначимо основні аспекти інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках та суміжних наукових установах.

1. Організаційний аспект інтеграції є первинним та найважливішим хоча б тому, що задає імпульс та напрям подальшої діяльності з інтеграції наукових ресурсів. Завдяки йому відбувається визначення спрямування проєкту (а відтак – окреслення кола залучених до інтеграції інституцій та налагодження кооперативної співпраці з ними); дослідження кількісних та якісних характеристик аудиторії, на яку спрямований проєкт (що дає змогу сфокусуватися на певному ресурсному наповненні та обрати оптимальні технологічні рішення); формування організаційної структури з необхідним типом управління (вертикальним чи горизонтальним типом взаємодії), визначення термінів реалізації, залучення фінансування тощо. Інтеграція ресурсів, здійснена за організаційним принципом, може набувати міжнародного, національного, відомчого чи спеціалізованого характеру, керуватися «згори» єдиним центром чи локалізуватися в окремих установах.

2. Змістовий аспект полягає у тому, що відповідно до обраної аудиторії та ресурсного потенціалу проєкту відбувається інтеграція джерел наукової інформації, їхня кластеризація та репрезентація користувачеві.

3. Технічний аспект інтеграції передбачає підтримку зберігання та надання сталого доступу

до ресурсів проекту. Він може бути зреалізований як спільне для учасників інтеграції сховище ресурсів, налагодження розподіленого доступу до електронних джерел наукової інформації без їхньої фізичної акумуляції, надання доступу до передплачених ресурсів сторонніх установ тощо.

4. Кінцевий продукт інтеграції ресурсів визначається клієнто-орієнтованим критерієм. Він утілюється, зокрема, у користувацькому інтерфейсі як безпосередній моделі взаємодії бібліотеки з користувачем електронних ресурсів. Залежно від обраної цільової аудиторії (фахівці чи невідготовлена публіка) такий інтерфейс різнитиметься пошуковими опціями, налаштуванням, функціоналом тощо.

Вище ми окреслили деякі найважливіші аспекти інтеграції джерел наукової інформації, що визначають можливості взаємодії та оптимізують технічний потенціал бібліотек. Тепер спробуємо розглянути кожен з них детальніше, аналізуючи конкретні моделі реалізації такої інтеграції. Окремо зупинимось також на запропонованих деякими науковцями аспектах, що доповнюють та розгалужують окреслену структуру інтеграції наукових джерел інформації.

Проблема управління електронними ресурсами бібліотек під час інтеграції постає особливо гостро. Стратегія такого управління повинна передбачати три взаємодоповнюючі аспекти: керування зберіганням, архівуванням, індексуванням ресурсів тощо; удосконалення структури змісту ресурсів, інформації, даних, що дає змогу контролювати питання інформаційного наповнення електронних ресурсів, зменшує дублювання; організація дослідження документів, баз даних, що зберігаються у бібліотеці, з метою виявлення певних закономірностей, продукування ідей, виокремлення фрагментів знань тощо [16; 4].

Головною метою інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів у сучасних умовах є забезпечення рівного доступу до інформації усім користувачам, незалежно від їхнього статусу й місцезнаходження. Ідея ця в бібліотеках може бути реалізована на кількох рівнях. Деякі дослідники пропонують спиратися на модель, що ґрунтується на двох рівнях: фізичному і логічному. На фізичному рівні інтеграція забезпечується створенням спільної точки доступу до розподілених автономних електронних ресурсів, у т. ч. повнотекстових і реферативних баз даних, а також електронних бібліотек. Такою точкою доступу може бути, зокрема, веб-портал. На логічному ж рівні механізмом інтеграції інформаційних ресурсів у бібліотеках, як правило, виступає корпоративний електронний каталог. Однак, корпоративний каталог – не єдиний спосіб інтег-

рації на логічному рівні. Часто фахівці вдаються до створення спільної точки доступу до автономних електронних каталогів. Інструментом тут виступає навігатор в Інтернеті, який містить список посилань (лінків) на автономні електронні каталоги бібліотек в глобальній інформаційній мережі.

Особливо важливу роль у процесі інтеграції бібліотечних ресурсів відіграє його вихідний етап – організаційно-технологічний [2, с. 18]. Хоча про нього, зазвичай, не йдеться, але інтеграція бібліотечних ресурсів завжди починається саме з нього. Це система угод (корпоративних чи інших), координаційних планів, узгоджених технологій, протоколів зв'язку та інтерфейсів обміну. За цими угодами, технологіями та планами реалізуються не лише повнотекстові бази даних і корпоративні каталоги, а й інші форми інтеграції ресурсів – книгообмін, електронне доставляння документів, міжбібліотечний абонемент, розроблення реферативної, аналітичної та методичної інформації тощо.

Інтегрування бібліотечно-інформаційного ресурсу в сучасних умовах здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з усіма утвореними ними інтерфейсами, шлюзами, метаданими. Вони утворюють спільне вікно доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, що є запорукою рівного доступу до сучасних знань для всіх користувачів, незалежно від їхнього статусу й місцезнаходження. Ці технології забезпечують охоплення даних за тематикою, видами і типами інформації, інформаційних послуг, а також уможливають об'єднання територіально розподілених ресурсів. Світова практика свідчить, що головним пріоритетом бібліотечної практики стає не нагромадження фондів, а політика отримання метайнформації, тобто інформації про інформацію в електронній формі. Сумісність форматів машиночитаних бібліографічних описів у нових умовах забезпечується численними системами перекодування.

Кінцевою метою ресурсно-інтегративної діяльності бібліотек та суміжних установ є створення спільної точки доступу до максимально повного масиву інформації. В науковому інформаційному просторі створення такого масиву найефективніше здійснюється за галузевим принципом. Найглибша інтеграція здійснюється на фізичному рівні. Але лише інформація в електронній формі підлягає фізичній інтеграції у повному значенні цього слова. При цьому забезпечується інтеграція даних також на просторовому рівні. Така інтеграція може здійснюватися за централізованим або розподіленим принципом. У першому випадку, йдеться про створення певної мо-

нопольної структури, у другому – забезпечується підвищена життєздатність. Логічна інтеграція ресурсу в бібліотеках досягається за рахунок корпоративного електронного каталогу. На цьому рівні інтегруванню підлягає інформація на традиційних і електронних носіях. Корпоративний принцип забезпечує також інтеграцію бібліотечних фондів на просторовому рівні. Ту частину бібліотечного фонду, яка не представлена в електронній формі і не охоплена корпоративним електронним каталогом, можна і потрібно інтегрувати як організаційно, так і технологічно. Формами інтеграції тут може бути складання корпоративних та інших угод, координаційних планів проведення робіт, книгообмін, міжбібліотечний абонемент, узгодження інтерфейсів, протоколів обміну, форматів даних. Багато хто схиляється до думки, що заходи на організаційно-технологічному рівні є обов'язковими для започаткування інтеграції на всіх інших рівнях [2, с. 20].

Одна з основних проблем інтеграції електронних інформаційних ресурсів пов'язана з гетерогенністю даних, які наявні в різних інформаційно-аналітичних системах. Необхідність інтеграції гетерогенних даних виникає в різних умовах і потребує різних підходів, які відповідають цим умовам і вимогам. У деяких випадках достатньо забезпечити працюючі інформаційні системи шлюзами для обміну даними, в інших – єдине представлення інформаційного простору для уможливлення виконання запитів, що охоплюють різні джерела даних. А ще необхідно надати комплексний інструментарій для управління даними в гетерогенному середовищі, включаючи виконання трансакцій і підтримку обмежень цілісності. Запропоноване деякими дослідниками [3, с. 346] веб-портальне інтеграційне рішення дає змогу різними способами здійснювати організацію великих обсягів даних, надаючи при цьому швидкий і дешевий авторизований доступ до них максимально можливої аудиторії користувачів.

Перші спроби вирішення проблеми інтеграції різнорідних джерел наукових даних у самому науковому середовищі робилися досить давно. Але особливої актуальності ця проблема набула з появою і широким упровадженням перших систем керування базами даних (СКБД). В умовах формування розподілених систем оброблення інформації, важливим складником яких є розподілені бази даних, формулюються ідеї багаторівневих архітектур, конкретні уявлення про моделі даних і роль концептуального моделювання, про проектування систем баз даних як реалізацію міжрівневих відображень [14, с. 32].

Дослідники [6, с. 150] називають чотири найваж-

ливіші чинники, від яких залежить успіх інтеграції бібліотечних ресурсів: організаційний потенціал установи; ефективність управління; знання та навички бібліотечного персоналу; спільне використання інформації залученими до документообігу установами. Усі установи, причетні до процесу інтеграції масивів інформації, повинні зважати на ці чинники реально, якщо вони мають намір успішно перейти до інтегрованого надання послуг. І це може бути реалізовано у процесі стрімких, динамічних трансформацій або еволюційних змін. Перший шлях характеризується чітким уявленням про найбільш оптимальну модель інтеграції послуг та наявністю комплексної програми змін, виконанням якої керує команда з різноплановою кваліфікацією та належним чином забезпечена ресурсами. Бібліотеки, котрі володіють меншими можливостями для змін, частіше обирають шлях еволюційних змін. Вони з плином часу можуть вирішувати проблеми, що виникли, поступово наближаючись до свого оптимального рівня інтеграції послуг.

Розглядаючи концептуальні, методологічні засади інтеграції джерел наукової інформації, варто детальніше зупинитися на такому питанні, як горизонтальна та вертикальна інтеграції інформаційних ресурсів. Горизонтальна інтеграція ґрунтується на спільних професійних спрямуваннях з урахуванням виробничої спеціалізації на базі подібності технології і впровадження спільної стратегії діяльності. Поштовхом же до вертикальної інтеграції часто слугують такі новації в організаційному управлінні: стратегічна управлінська ініціатива, процеси злиття або поглинання, реструктуризація організаційної структури, стандартизація діяльності, припинення підтримки застарілої технології, зміни у чинному законодавстві тощо.

Необхідність інтеграції інформаційних ресурсів висуває такі вимоги до інформаційних інфраструктур [10, с. 92]:

- підтримувати розширені процедури узгодження даних;
- забезпечувати оперативний доступ до даних для різних користувачів;
- керувати підтримкою даних, типи яких можуть істотно змінюватися при різних застосуваннях;
- підтримувати визначені стандартні або фактичні об'єктні моделі даних;
- забезпечувати службу виявлення (яка виявляє доступні послуги та їхні характеристики);
- забезпечувати взаємне узгодження (мапування) протоколів та перетворень;
- підтримувати управління даними через організаційні межі.

Беручи до уваги технологічні та методологічні особливості інтеграції інформаційних ресурсів, фахівці [13, с. 20] виокремлюють такі основні типові підходи до проектування електронних бібліотек:

1. Електронна бібліотека як підсистема автоматизованої бібліотечної інформаційної системи (АБІС). Цей підхід передбачає існування єдиної АБІС, на технологічній платформі якої формуватиметься ЕБ.

2. Об'єднання ЕБ на базі бібліотечного інтернет-комплексу (БІК). Такий підхід хоча й істотно розширює функціонал АБІС, наприклад, використовуючи протокол Z39.50, проте є окремим випадком п. 1, тому що будується на платформі конкретної АБІС.

3. Електронна бібліотека як розподілена система, створена згідно з протоколом Z39.50. Такий підхід широко використовується в корпоративних бібліотечно-інформаційних системах і позитивно себе зарекомендував. Для побудови такої системи використовується розподілене зберігання документів та їх описових метаданих, за якими ведеться розподілений пошук. Але в існуючих реалізаціях такого підходу відсутні засоби, які б давали змогу уникнути дублювання документів і метаданих, а значить і дублювання роботи з їх створення. Дані про користувачів такої системи також розподілені серед організацій-учасників корпоративної системи, тому технології диференціації доступу не враховують усіх необхідних персональних параметрів.

4. Електронна бібліотека, що будується на технологіях систем керування базами даних (СКБД). Цей підхід технологічно дуже добре відпрацьований, він широко використовується для систем корпоративного документообігу. Хоча стосовно останніх використовується і реляційний підхід, орієнтований на фактографічні дані і погано пристосований до документальних систем. Технології доступу до інтернет-ресурсу ґрунтуються на закритих протоколах конкретної СКБД. У таку систему важко інтегрувати вже наявні повнотекстові інформаційні ресурси.

5. Електронна бібліотека, що формується на окремій платформі, з використанням спеціалізованого ПЗ. Такий підхід набув значного поширення при побудові ЕБ завдяки наявності спеціалізованого ПЗ, зокрема, Dspace, Eprints, Fedora Commons software тощо. Модель інформаційного середовища у цих програмних продуктах відображає всі особливості електронної бібліотеки в порівнянні з електронними каталогами. Інтеграцію ресурсу ЕБ з існуючими електронними каталогами можна здійснювати за допомогою протоколу OAI-PMH.

6. Електронна бібліотека, що створюється на перспективних технологіях семантичного Web, що

швидко розвиваються. Такий підхід передбачає використання XML-платформи. Описові метадані формуються як RDF-трійки, а доступ до документів реалізується з URL. Проте, на даний момент невідома практична реалізація такого підходу стосовно електронної бібліотеки.

Щодо останньої моделі дослідники у своїх оцінках неодностайні. Системи інтеграції з синтаксичним і семантичним рівнями опису даних вирізняє низка особливостей, які зумовлюють як їх переваги, так і недоліки. Синтаксична структура даних орієнтована на однорідні набори даних, тоді як семантичні – на зв'язки та відношення між одиницями даних незалежно від їх подібності. Якщо у перших на запит одних джерел вибираються дані з інших джерел і перетворюються відповідно до заданих вимог, то у других встановлюються зв'язки між одиницями даних відповідно до визначень у їх онтологічних описах. До того ж, на відміну від синтаксичної інтеграції, зникає потреба у завантаженні даних до проміжних сховищ. При синтаксичній інтеграції вартість з кожним новим джерелом даних зростає експоненційно, тоді як при семантичній – практично не залежить від кількості джерел, оскільки у даному випадку потрібно лише підготувати описи нових джерел. Традиційні для синтаксичної інтеграції жорсткі стандартизація та форматування, порушення яких призводить до втрати контексту, поступаються при семантичній інтеграції гнучкому дотриманню стандартів, можливості введення унікальних типів у межах кожного опису джерела даних [14, с. 40].

Зарубіжні дослідники великого значення в процесі інтеграції електронних джерел наукової інформації, зокрема, статей у науковій періодиці, надають агрегаторам [18]. Агрегаторами вони називають компанії, котрі збирають електронні журнальні публікації з різних видавництв та окремих локальних джерел в єдину базу даних. Найчастіше роль агрегаторів виконують передплатні агенції, деякі видавництва чи інші інформаційні інституції, інколи група університетів, задіяних у проекті. Серед переваг отримання журналів через агрегатора для бібліотеки – організаційний, технічний та технологічний сервіс одночасного доступу до різних журналів видавництв (єдиний інтерфейс для роботи з журналами різних видавництв, перехресні посилення, єдине місце для вирішення проблем обслуговування, підтримки, отримання сервісу, можливості аналізу статистики використання та іншої звітності, встановлення контролю та підтримка URL, архівування тощо). Серед недоліків – немає впевненості в тому, що в базах даних агрегаторів

журнали представлені цілісно, з відображенням усіх статей. Агрегатори часто допомагають бібліотекам укласти ліцензійні угоди, відстежити й надати доступ до передплати. Окремі з них надають бібліографічні записи у потрібній бібліотеці.

Сприятливі умови для інтеграції електронних джерел наукової інформації виникають при утворенні бібліотечних консорціумів. Французькі дослідники Джіон і Менікуччі [19] висвітлюють питання діяльності та економічного зиску бібліотечних консорціумів. Бібліотечні консорціуми як добровільні неприбуткові об'єднання бібліотек для спільного придбання, упорядкування, використання електронних ресурсів [17, с. 142] концентрують свої зусилля здебільшого навколо чотирьох сфер діяльності: спільне використання інтегрованих бібліотечних систем; кооперативний розвиток колекцій; придбання та використання електронних ресурсів, у т. ч. електронних журналів; підвищення кваліфікації персоналу. Члени консорціуму мають можливість: отримувати журнали за оптимальною ціною; укладати оптимальні ліцензійні угоди; залучати кошти (гранти) на весь проект загалом; встановлювати спільні стандарти управління колекцією електронних журналів; підтримувати інші ініціативи з доставки наукової інформації користувачам бібліотек; спільно вирішувати проблеми хостингу та архівування тощо. Стосовно електронних журналів бібліотечні консорціуми відіграють наразі вирішальну роль: саме вони диктують періодичним виданням умови і цінові бізнес-моделі, оскільки виступають відразу від імені більшості користувачів – бібліотек, котрі є їх основними передплатниками.

Окремо варто зупинитися на діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо інтеграції електронних джерел наукової інформації. Як зазначає К. В. Лобузін [9, с. 26], НБУВ завдяки впровадженню сучасних технологічних рішень на платформі САБ ІРБІС-64, які передбачають розвинуті форми корпоративної роботи (ІРБІС-корпорація для розподіленої каталогізації, z-сервер з реалізацією протоколів Z39.50 та SRU/SRW для розподіленого пошуку в каталогах і базах даних корпорації), має всі можливості стати провідним центром інтеграції інформаційно-бібліотечних ресурсів України.

Важливим кроком на цьому шляху є національний формат обміну даними УКРМАРК, який має загальнодержавне значення. Він був створений міжвідомчою групою розробників, що об'єднувала фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вер-

надського, Національної парламентської бібліотеки України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка у рамках договору про інформаційну співпрацю провідних українських фахівців за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Її результати наведені на порталі НБУВ у вигляді електронної версії формату УКРМАРК. Зберігаючи структуру UNIMARC, він має низку особливостей, зумовлених орієнтацією на протекцію не лише комунікаційних, а й каталогізаційних функцій. У ньому застосовуються поля та підполя національного використання, що уможлиблює підтримку корпоративних технологій аналітико-синтетичного опрацювання документів і гармонізацію практики вітчизняної каталогізації з міжнародними стандартами.

За останні роки НБУВ також здійснила комплекс заходів з інтеграції власних електронних інформаційних ресурсів на єдиній технологічній платформі відповідно до міжнародних стандартів. Зокрема, було конвертовано та реалізовано пошуковий інтерфейс електронного каталогу бібліотеки та бібліографічних баз даних спеціалізованих фондів, проведено роботи з інтеграції пошукового апарата бібліотечних та архівних фондів, започатковано проект наукової електронної бібліотеки, формування цифрового фонду за колекційним принципом на основі міжнародних рекомендацій. Метадани цифрових об'єктів мають необхідний комплект полів для опису цифрових ресурсів, які відповідають сучасним стандартам і можуть бути експортовані у форматі Dublin Core для інтеграції електронних колекцій НБУВ у міжнародні цифрові бібліотеки.

Однак, в Україні відсутня цілісна система нормативно-методичного забезпечення процесів створення масштабних корпоративних бібліотечних систем, яка була б узгоджена з міжнародними стандартами та нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства [9, с. 28]. Електронні бібліотеки формуються залежно від завдань, пов'язаних зі збереженням фондів, та економічних можливостей установи. Тому проблема вироблення єдиних технічних, технологічних підходів до створення бібліотечних електронних ресурсів в Україні, безперечно, є актуальною і потребує подальшого дослідження та розвитку.

Список використаних джерел

1. Антопольский А. Б. Электронные библиотеки: принципы создания / А. Б. Антопольский, Т. В. Майстрович. – М. : Либерея-БИБИНФОРМ, 2007. – 288 с. – (Библиотекарь и время. XXI век, вып. 56).

2. *Артемов Ю.* Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів / Ю. Артемов // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 11. – С. 17–20.
3. *Вітер М. Б.* Технологія формування інтеграційної інфраструктури загальнодержавних електронних інформаційних ресурсів / М. Б. Вітер, Х. О. Засадна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.6. – С. 344–350.
4. *Воройский Ф. С.* Основы проектирования автоматизированных библиотечно-информационных систем / Ф. С. Воройский – 2-е изд., перераб и доп. – М. : Физматлит, 2008. – 456 с.
5. *Додонов О. Г.* Методологія створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів / О. Г. Додонов, О. В. Нестеренко, А. В. Бойченко // Реєстрація, зберігання і обробка даних. – 2005. – Т. 7, № 3. – С. 88–97.
6. *Клімушин П.* Моделі інтеграції надання електронних послуг / П. Клімушин // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – № 1. – С. 148–155.
7. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» [Електронний ресурс] / [схвалено розпорядж. Кабінету Міністрів України від 23 груд. 2009 р. № 1579-р] // Веб-сайт Верховної Ради України. – 2009. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1579-2009-%F0>
8. *Лобузін К. В.* Системно-інтегрована технологія побудови сховища знань бібліотеки / К. В. Лобузін // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2013. – № 2. – С. 51–57.
9. *Лобузін К. В.* Сучасні підходи до інтеграції електронних інформаційних ресурсів бібліотек / К. В. Лобузін // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 12. – С. 24–28.
10. *Матов О. Я.* Проблеми горизонтальної інтеграції інформаційних ресурсів у багаторівневих організаційних структурах з динамічною конфігурацією / О. Я. Матов, І. О. Храмова // Реєстрація, зберігання і обробка даних. – 2007. – Т. 9, № 3. – С. 88–97.
11. *Пашкова В.* Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України : (за матеріалами дослідж.) / В. Пашкова, І. Шевченко, Я. Хіміч // Бібліотечний форум України. – 2009. – № 1 – С. 7–13.
12. *Пелешишин А. М.* Інтернет-технології опрацювання консолідованих інформаційних ресурсів : навч. посібн. / А. М. Пелешишин / за заг. наук. ред. д-ра техн. наук, проф. В. В. Пасічника. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010. – 248 с.
13. *Спірін О. М.* Проектування системи електронних бібліотек наукових і навчальних закладів АПН України / О. М. Спірін, В. М. Саух, В. А. Резніченко, О. В. Новицький // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 6. – С. 15–31.
14. *Теленик С. Ф.* Семантична інтеграція різномірних інформаційних ресурсів / С. Ф. Теленик, О. А. Амонс, К. В. Єфремов, С. В. Жук // Вісник НТУУ «КПІ» : Інформатика, управління та обчислювальна техніка. – 2013. – № 58. – С. 29–45.
15. *Шемаєва Г.* Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек / Г. Шемаєва // Бібліотечний вісник – 2012. – № 3. – С. 3–7.
16. *Ярошенко Т. О.* Організація та управління електронними ресурсами в сучасній бібліотеці / Т. О. Ярошенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. – № 3. – С. 13–21.
17. *Ярошенко Т. О.* Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки / Т. О. Ярошенко. – К. : Знання, 2010. – 215 с.
18. *Gupta P.* Distributed digital library system integration model based on aggregators / P. Gupta, R. S. Jha, N. Gupta // Emerging Trends and Technologies in Libraries and Information Services (ETTLIS). – 2015. – P. 71–83.
19. *Jeon D.-S.* When Is Building a Library Consortium Beneficial? / D.-S. Jeon, D. Menicucci // Toulouse School of Economics Working Papers. – 2014. – № 13. – 22 p.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2015 р.

UDC 021.6:004.65-028.63:001.102

Serhii Harahulia,

research assistant, Vernadsky National Library of Ukraine

THE MODELS OF INTEGRATION OF ELECTRONIC SOURCES OF SCIENTIFIC INFORMATION IN LIBRARIES

Analyzes the current trends in processing electronic sources of scientific information. In particular, revealed methodological approaches and models of integration of electronic sources of scientific information in libraries.

Key words: aggregators, corporate libraries interaction, electronic resources of libraries, library consortia.

УДК 021.6:004.65-028.63:001.102

Сергей Гарагуля,

науч. сотрудник Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

МОДЕЛИ ИНТЕГРАЦИИ ЭЛЕКТРОННЫХ ИСТОЧНИКОВ НАУЧНОЙ ИНФОРМАЦИИ В БИБЛИОТЕКАХ

В статье анализируются актуальные тенденции обработки электронных источников научной информации. В частности, раскрываются методология и модели интеграции электронных источников научной информации в библиотеках.

Ключевые слова: интеграция электронных источников научной информации, агрегаторы, библиотечные консорциумы, электронные ресурсы библиотек, корпоративное взаимодействие библиотек.

УДК 027.022:328.1-028.27:316.3

Валентина Пальчук,

канд. наук із соціальних комунікацій,

старш. наук. співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Роль публічних бібліотек у розвитку електронного урядування

У статті висвітлюються науково-прикладні підходи до розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності, спрямованої на інформаційне забезпечення сфери державного управління на принципах електронного урядування, особлива увага приділяється участі сучасних публічних бібліотек у цьому процесі.

К л ю ч о в і с л о в а: електронне урядування, проект «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», мережа «Пункт доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках», електронна інформаційна взаємодія.

Зупровадженням механізмів електронного урядування в Україні дедалі активніше до цього процесу залучаються публічні бібліотеки. По-перше, вони безкоштовні та відкриті для громадськості. По-друге, публічні бібліотеки на сьогодні позиціонують себе як сучасні інформаційні центри, а отже, використовують свій інформаційний потенціал для розвитку електронного урядування, реалізуючи право кожного громадянина на встановлення електронної інформаційної взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування. Нині в Україні успішно реалізується Ініціатива «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування». Вона є частиною Національного плану дій у рамках «Партнерства «Відкритий уряд», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 року № 220-р і реалізується за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках програми «Бібліоміст» [11; 12]. Зазначена ініціатива є актуальною з огляду на забезпечення вільного доступу до офіційної, правової, будь-якої іншої інформації, встановлення електронної інформаційної взаємодії громадян із владою через бібліотеки, навчання бібліотекарів користуватися ресурсами та технологіями електронного урядування, популяризації його переваг серед громадян.

Науково-прикладні аспекти розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності в контексті державного управління, що ґрунтуються на принципах електронного урядування, досліджувалися такими зарубіжними та вітчизняними науковцями, як Д. Мак-Менемі [7], А. Поултер [7], О. Архипська [1], Л. Галаган [5], Я. Сошинська [15], Р. Щербан [19], В. Пальчук [10] та ін. Водночас, активізація інформаційного чинника розвитку електронного уряду-

вання в Україні та участь бібліотек у ньому потребує додаткових спеціальних досліджень, ґрунтовного наукового осмислення, а також узагальнення сучасної бібліотечної практики щодо впровадження нових форм дистанційного доступу до багатоаспектних інформаційних ресурсів з питань електронного урядування, використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для оперативного встановлення електронної інформаційної взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів із суспільством.

Участь бібліотек у інформаційному забезпеченні процесу електронного урядування значною мірою стимулює їх до впровадження нових форм діяльності, спрямованої на забезпечення дистанційного доступу до колекцій та баз даних офіційної, правової, іншої інформації регіонального та державного значення, розміщених як на онлайн-серверах бібліотек, так і поза їх межами, а також на впровадження інтерактивної електронної інформаційної взаємодії між громадянами і органами державної влади та місцевого самоврядування на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Дедалі більшої актуальності набуває застосування в бібліотечній практиці інтерактивних технологій, суть яких полягає в організації постійної активної електронної інформаційної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування і громадянами.

При цьому варто зробити уточнення: участь бібліотек у інформаційному процесі електронного урядування на сьогодні передбачає задоволення потреб усіх суб'єктів електронного урядування, зокрема у:

- забезпеченні віддаленого доступу до всіх видів відкритої офіційної інформації, яка має певну індивідуальну та суспільну значущість;

- підтримці високого ступеня обізнаності щодо наявних інформаційних ресурсів електронного урядування та адміністративних послуг, інформування громадян про забезпечення їм доступу до офіційної інформації стосовно функціонування органів державної влади, а також введення в електронні комунікації інформаційних ресурсів, котрі синтезують інформацію про урядові рішення;
- інформаційному супроводі участі громадян, інститутів громадянського суспільства, бізнесу в процесах підготовки та експертизи проектів рішень, які ухвалюються на всіх рівнях державного управління на основі використання представниками громадськості інформаційно-інтелектуального доробку в суспільному і особистому розвитку, у підвищенні правової та політичної культури громадян.

Необхідність вирішення означених питань зумовило формування нового бачення вдосконалення бібліотечної діяльності, пов'язаної з інформаційним забезпеченням державного управління, роботи органів місцевого самоврядування на принципах електронного урядування. Насамперед, йдеться про напрацювання нових наукових методик упровадження форм дистанційного доступу до багатоаспектних структурованих електронних інформаційних ресурсів з питань електронного урядування, від яких великою мірою залежить електронна інформаційна взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів із громадськістю.

Сучасні наукові методики з питань упровадження нових форм дистанційного доступу до електронних ресурсів, що синтезують інформацію про розвиток електронного урядування в Україні та закордоном, розробляються і активно використовуються бібліотеками всеукраїнської мережі Пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади.

Мережа Пунктів доступу громадян (ПДГ) почала формуватися Українською бібліотечною асоціацією у червні 2009 р. в рамках Програми сприяння Парламенту України II (ПСП II) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Діяльність мережі ПДГ координується УБА спільно з ПСП II. У процесі реалізації проекту здійснюється оптимізація мережі ПДГ та її подальше розширення завдяки залученню як бібліотек-переможців Програми «Бібліоміст», так і освітянських бібліотек. Мета проекту – сприяння розбудові правового суспільства, створення для громадськості умов доступності до офіційної інформації у бібліотеках України та прозорості рішень влади шляхом розбудови мережі ПДГ.

Пункти доступу громадян – це інформаційні центри, відкриті в бібліотеках України, де громадяни можуть отримати інформацію від органів державної влади та дізнатись, яким чином долучитися та вплинути на процес прийняття рішень державного та місцевого значення. Станом на 5 жовтня 2015 р. до мережі ПДГ входило 986 бібліотек України [3].

На сьогодні бібліотеки мережі Пунктів доступу громадян напрацювали наукові методики впровадження нових форм дистанційного доступу до інформаційних ресурсів електронного урядування. Ці методичні матеріали обслуговують процес надання спеціалізованих послуг із пошуку офіційної, правової інформації в режимі онлайн та навчання щодо користування інструментарієм електронного урядування. Зокрема, у рамках реалізації Програми сприяння Парламенту України II Українська бібліотечна асоціація, за проектом «Мережа Пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках», проводить заняття з методичного супроводу стосовно розвитку умінь бібліотекарів як краще пропонувати послуги через мережу ПДГ.

Наукові методики щодо надання спеціалізованих послуг, пов'язаних з пошуком офіційної, правової та іншої інформації в режимі онлайн, та користування інструментарієм електронного урядування бібліотеки активно використовуються під час реалізації проекту «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування». Проект передбачає введення в електронні комунікації інформації про наявні е-послуги на національному та регіональному рівнях, навчання різних груп населення щодо користування ними із залученням інформаційного потенціалу сучасних публічних бібліотек [16].

Регіональні відділення Української бібліотечної асоціації відпрацьовують нові підходи до надання спеціалізованих послуг з підтримки високого ступеня обізнаності стосовно наявних інформаційних ресурсів електронного урядування та адміністративних послуг. Поширеним видом спеціалізованих послуг у бібліотеках на сьогодні є тренінги з електронного урядування. Особливістю цих тренінгів є те, що до участі в них можуть залучатися різні соціальні групи населення, зокрема, ті, куди входять люди з особливими потребами. Для останніх такі заняття є, нерідко, єдиною можливістю отримувати відповідні навички роботи з ресурсами електронного урядування (оформлення електронних звернень до органів влади різних рівнів і конкретних народних депутатів, пошук та навігація інформаційними ресурсами органів державної влади та місцевого самоврядування тощо) [6].

Значної результативності бібліотечна практика з розвитку електронного урядування досягає тоді, коли бібліотеки активізують свою діяльність за підтримки органів державної влади різних рівнів чи місцевого самоврядування або в рамках виконання міжнародних програм. Це, зокрема, засвідчують напрацювання Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Миколаїв. У рамках виконання міської програми «Електронне врядування та електронна демократія в місті Миколаєві на 2010–2015 роки» відбувається навчання бібліотечних працівників у «Школі е-урядування». Курс навчання у цій школі розроблений на основі навчальної програми Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки та електронне урядування» [2]. Бібліотечні фахівці оволодівають навичками тренерів-консультантів центрів обслуговування громадян, їм надаються знання про інструментарій електронного урядування, а також практична і методична допомога щодо користування ним.

Необхідно зазначити, що згадана програма розроблена за участі органів місцевого самоврядування, провідних експертів, громадських організацій, зокрема, Фондом розвитку Миколаєва.

Центри обслуговування громадян працюють на базі 18 бібліотек міста, що є унікальною для України технологією надання інформаційних, а подекуди й адміністративних е-послуг. Мова йде про комплекс е-послуг для громадян з дистанційного доступу до офіційної інформації, упровадження нових форм інтерактивної інформаційної взаємодії (спілкування) з місцевою владою, що, у свою чергу, підвищує рівень інформаційної грамотності, культури користувачів бібліотек. А це особливо важливо, якщо вони беруть участь в електронному урядуванні. Однією із поширених форм інтерактивної інформаційної взаємодії з місцевою владою є віртуальна приймальня «Запитай у влади». Вона функціонує завдяки роботі веб-сайта міської ради Миколаєва та веб-порталу міського голови. Сюди можна також віднести і систему електронного голосування з конференц-зв'язком (її використовують для проведення сесій міськради, громадських слухань тощо), за допомогою якої мешканці міста можуть користуватися під час онлайн-трансляції сесій міської ради [8].

Для розвитку нових форм інтерактивної інформаційної взаємодії між владою і громадянами перспективно також виглядає впровадження електронних черг, що працюють за принципом «єдиного вікна», технологічних карт із надання адміністративних послуг на основі електронного документообігу.

Зауважимо, досвід Миколаєва був відзначений на міжнародному рівні. Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького (м. Миколаїв) стала переможцем премії «Інновації» Міжнародної програми інновацій публічних бібліотек (EIFL-PLIP) за надання е-послуг і розбудову електронного урядування.

Впроваджуючи нові підходи до надання спеціалізованих послуг, бібліотеки таким чином удосконалюють інформаційну і освітню функції. Через такі спеціалізовані послуги, як тренінги, користувачам бібліотек надається необхідна інформація з питань електронного урядування, про наявні інтернет-ресурси свого регіону, завдячуючи яким можна брати участь в електронному урядуванні та отримувати адміністративні послуги, про проект «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування» та досвід його реалізації в Україні. Також відбувається соціалізація відповідних знань про сутність поняття, мету і завдання «електронного урядування». Учасники тренінгів набувають практичних навичок щодо формулювання основних запитів, котрі вони використовують під час своїх звернень до органів державної влади та місцевого самоврядування, а також здійснення навігації в мережі Інтернет [17].

За надання е-послуг і розбудову електронного урядування серед країн ближнього зарубіжжя переможцями премії «Інновації» Міжнародної програми інновацій публічних бібліотек (EIFL-PLIP) стали: Публічна бібліотека графства Шяуляй (Литва) і Бібліотека Б. П. Хашдеу за реалізацію програми навчання електронному урядуванню. За створення юридичних баз онлайн-даних, які забезпечують дистанційний доступ громадськості до рішень муніципальної ради Кишинєва, премії удостоїлась також Публічна правова бібліотека Молдови [18].

Фахівцями Вентспілської бібліотеки (Ventspils Library, Латвія) напрацьовано наукові методики консультаційної підтримки на базі регіонального навчального центру, який діє при бібліотеці, щодо використання онлайн-сервісів об'єднаного веб-порталу послуг національного уряду і місцевої адміністрації (www.latvija.lv) [4].

Подібні підходи активно застосовує і Карагандинська обласна універсальна наукова бібліотека імені М. В. Гоголя (Республіка Казахстан). Зокрема, Бібліотека опублікувала низку праць з методичними рекомендаціями щодо упровадження в бібліотеках дистанційного доступу до інформаційних ресурсів електронного урядування. Крім того, установа здійснює спеціалізоване навчання з

користування інструментарієм електронного урядування через портал «Електронний уряд Республіки Казахстан» (<http://www.e.gov.kz>) казахською та російською мовами. Користувачам бібліотеки пропонують індивідуальні та групові консультації у рамках Днів інформації, тренінги, семінари («Державні онлайн-послуги електронного уряду», «Пошук інформації на порталі Податкового комітету про наявність ідентифікаційного номера в базах даних податкових органів») тощо. Крім того, провідні бібліотеки Казахстану розробили наукові методики стосовно введення в електронні комунікації національного інформаційного простору оптимальних обсягів інформаційних ресурсів, що містять контент з питань електронного урядування, а саме, про можливості і перспективи розвитку електронного уряду, його основні напрями, про електронні адміністративні послуги, які надаються державним порталом «Електронний уряд Республіки Казахстан» (www.e.gov.kz), порталом Міністерства освіти і науки РК (<http://www.edu.gov.kz/ru/>), і т. д. Опубліковано низку інформаційних оглядів, що знайомлять користувачів бібліотек з інтерактивними адміністративними послугами електронного уряду, різними формами електронної інформаційної взаємодії державних органів влади і громадян у режимі онлайн. Підготовлено також інформаційні матеріали зі списками адрес сайтів міністерств, відомств, департаментів, агентств і т. д. [4].

Необхідно підкреслити, що вищезазначені напрацювання бібліотечної практики довели свою ефективність при організації електронних інформаційних комунікацій між владними структурами, органами місцевого самоврядування та громадянами, бізнесом.

Участь вітчизняних публічних бібліотек у всеукраїнській мережі Пунктів доступу громадян до офіційної інформації також значною мірою активізує: а) процес дистанційного обслуговування – забезпечення доступу до колекцій, баз даних офіційної, правової інформації регіонального та державного рівня, що розміщені як на онлайн-серверах бібліотек, так і поза їх межами; б) впровадження нових форм інтерактивної електронної інформаційної взаємодії між громадянами і органами державної влади та місцевого самоврядування на основі інформаційно-комунікаційних технологій, якими послуговуються бібліотечні установи. І як наслідок, спостерігається тенденція до поступового піднесення ефективності та своєчасності у процесі електронної інформаційної взаємодії ор-

ганів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів із громадянами, економічними структурами. Адже, як зазначають дослідники, перехід від простого інформування громадськості чи владних структур до забезпечення багатосторонніх електронних інформаційних комунікацій (від влади до громадян і від громадян до влади, між владними структурами, між громадянами при вирішенні питань державного чи місцевого значення) істотно підносить рівень діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування на принципах електронного урядування [9, с. 156].

Розбудова мережі Пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках України значною мірою пришвидшує введення в електронні інформаційні комунікації інформаційних ресурсів з питань електронного урядування, що, у свою чергу, підвищує рівень упровадження в суспільну практику законодавчих ініціатив, урядових рішень після їхнього громадсько-експертного обговорення. Таких результатів вдалося досягти завдяки залученню передового зарубіжного досвіду, у першу чергу американського, у процес організації мережі ПДГ у бібліотеках України.

Як відомо, публічні бібліотеки США з перших років ХХІ ст. почали активно впроваджувати нові підходи до обслуговування своїх відвідувачів. Насамперед, йдеться про організацію дистанційного доступу до колекцій та баз даних офіційної, правової інформації. На сьогодні в бібліотеках США вже впроваджено організаційно-технологічні підходи до забезпечення дистанційного доступу до інформації про виплати з безробіття, федеральну та місцеву допомогу в разі надзвичайної ситуації, про заповнення податкових декларацій тощо. Загалом, у США 81 % всіх публічних бібліотек впровадили нові підходи до організації дистанційного доступу до офіційної інформації з питань електронного урядування. Вони передбачають надання спеціалізованих послуг із пошуку офіційної, правової інформації в режимі онлайн та навчання щодо використання послуг електронного урядування. Порівняно з 2008–2009 рр. кількість таких бібліотек зросла на 25 %. Ознайомитися з мапою США, де зазначено відсоток бібліотек, що надають такі послуги в кожному штаті, можна за адресою: http://www.ala.org/ala/research/initiatives/plftas/2010_2011/egovmap1011.cfm [13; 20].

Розбудова інформаційної інфраструктури мережі Пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках України з метою підтримки електронних інформаційних комунікацій між суб'єктами

електронного урядування стало можливим лише завдяки оптимальному фінансуванню, нормативно-правовому, організаційно-методичному, належному техніко-технологічному забезпеченню інформаційних центрів, що обслуговували цей процес. І це цілком закономірно, адже сучасна науково-прикладна проблематика участі бібліотек в розвитку електронного урядування, як правило, є досить затратною для інформаційних центрів з невеликими фінансовими можливостями. Бібліотечні заклади орієнтуються на ті напрями науково-прикладної діяльності, які вдається забезпечити власними ресурсами чи ресурсами партнерів. В іншому разі – існує небезпека того, що: а) науково-прикладні дослідження участі бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування здійснюватимуться дуже нерівномірно, а їхні результати перебуватимуть на різних стадіях упровадження; б) сукупний вітчизняний бібліотечно-інформаційний потенціал у поєднанні із інформаційно-комунікаційними технологіями, методами й умовами, що дають змогу його активізувати й ефективно використовувати в розвитку електронного урядування, стане нескоординованим, малоефективним. Це зумовить значні проблеми, пов'язані з наповненням електронних інформаційних комунікацій між суб'єктами електронного урядування, що зробить їхню інтерактивну інформаційну взаємодію нерівномірною, створить небажані внутрішньо-суспільні суперечності, підвищить ризики прийняття небажаних (помилкових) рішень на різних рівнях державного управління.

Тому, проблеми, котрі виникають у процесі підтримки розвитку електронного урядування, не дають змоги інформаційним центрам вирішувати їх самостійно, без участі партнерів чи залучення їхнього досвіду. Оскільки впровадження принципів електронного урядування не обмежується взаємозв'язком органів державної влади та місцевого самоврядування і громадянина, не меншу роль тут відіграє налагодження ефективної координації дій владних структур між собою, підвищення швидкості та ефективності інтерактивної інформаційної взаємодії між громадянами на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій. Такий висновок пов'язаний з основними складовими визначення електронного урядування, яке включає: використання інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення якості і доступності державних послуг у поєднанні з організаційними змінами; піднесення кваліфікації держслужбовців для поліпшення обслуговування громадян; зміцнення

демократичних принципів управління; підвищення ролі суспільства в державних процесах [14].

Отже, впровадження нових форм дистанційного доступу до інформаційних ресурсів, надання спеціалізованих послуг із пошуку офіційної, правової та іншої інформації в режимі онлайн, навчання персоналу щодо користування інструментарієм електронного урядування справляють позитивний вплив на процеси електронної інформаційної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування всіх рівнів та громадськістю, сприяють подоланню перешкод на шляху електронного урядування в різних сферах життєдіяльності українського суспільства.

Список використаних джерел

1. *Архипська О. І.* Впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» за напрямом «Впровадження технологій електронного урядування та розвиток електронної демократії» [Електронний ресурс] / О. І. Архипська / Влада – бібліотека – громада : приєднуємося до електронного урядування: практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування. – Режим доступу : http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Vlada-biblioteka-gromada_posibnik.pdf. – Назва з екрана.
2. Бібліотекарі Миколаєва навчаються е-урядуванню [Електронний ресурс] // Національний центр електронного урядування. – Режим доступу : <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=481>. – Назва з екрана.
3. Блог Української бібліотечної асоціації «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек». – Режим доступу: <http://govinfo.library.wordpress.com/2013/03/07/бібліотека-та-громадські-установи-до/>. – Назва з екрана.
4. Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування : практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування / Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва; уклад. Г. М. Гич, Т. О. Михайловська, О. М. Некипелова, А. С. Цуканова. – Миколаїв : ФОП Швець В. Д., 2013. – 120 с.
5. *Галаган Л.* Специфіка інформаційного забезпечення органів державної влади в Україні в контексті впровадження електронного урядування [Електронний ресурс] / Л. Галаган. – Режим доступу : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/298>. – Назва з екрана.
6. Електронне урядування для людей з особливими потребами [Електронний ресурс] // Блог Української бібліотечної асоціації «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек». – Режим доступу : <https://govinfo.library.wordpress.com/2013/06/03/електронне-урядування-для-людей-з-осо/>. – Назва з екрана.
7. *МакМенеми Девід.* Предоставление электронных услуг : руководство для публичных библиотек и центров обучения : пер. с англ. / Д. МакМенеми, А. Поултер. – М. : Омега-Л, 2006. – 246 с.

8. Миколаїв презентував свої досягнення у сфері електронного урядування [Електронний ресурс] // Національний центр електронного урядування. – Режим доступу : <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=500>. – Назва з екрана.

9. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук; наук. ред. В. М. Горючий; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 280 с.

10. Пальчук В. Шляхи активізації участі сучасних бібліотек в інформаційному супроводі реалізації концепції електронного урядування в Україні / В. Пальчук // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – Вип. 39. – С. 122–137.

11. Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квіт. 2012 р. № 220-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/220-2012-p>. – Назва з екрана.

12. Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування. Прес-конференція за проектом Рівненського обласного відділення УБА [Електронний ресурс] // Блог Української бібліотечної асоціації «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек». – Режим доступу : <http://govinfolibrary.wordpress.com/2013/04/04/публічні-бібліотеки-мости-до-електр/>. – Назва з екрана.

13. Публічні бібліотеки США і електронне урядування [Електронний ресурс] // Блог Української бібліотечної асоціації «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек». – Режим доступу: <https://govinfolibrary.wordpress.com/2011/07/27/публічні-бібліотеки-сша-і-електронне/>. – Назва з екрана.

14. Сергіна Т. Актуальні проблеми реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні / Т. Сергіна. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/2/04.pdf>– Назва з екрана.

15. Сошинська Я. Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек : виступ на науково-практичній конференції «Дні інформаційного суспільства-2012», Національна академія державного управління при Президентові України, 24 квітня 2012 р., Київ, Україна [Електронний ресурс] / Я. Сошинська / Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування : практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування. – Режим доступу : http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Vlada-biblioteka-gromada_posibnik.pdf. – Назва з екрана.

16. Тренінг з е-урядування для директорів районних централізованих бібліотечних систем м. Києва [Електронний ресурс] // Блог Української бібліотечної асоціації «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек». – Режим доступу : <https://govinfolibrary.wordpress.com/2014/01/13/тренінг-з-е-урядування-для-директорів/>. – Назва з екрана.

17. Тренінг з е-урядування для пенсіонерів 23 жовтня 2013 року, смт. Іванків, Київська обл. [Електронний ресурс] // Блог Української бібліотечної асоціації «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек». – Режим доступу : <https://govinfolibrary.wordpress.com/2013/10/30/тренінг-з-е-урядування-для-пенсіонерів>. – Назва з екрана.

18. Українська бібліотека – переможець міжнародної премії «Інновації» у розбудові відкритого урядування та надання електронних послуг [Електронний ресурс] // Національний центр електронного урядування. – Режим доступу : <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=739>. – Назва з екрана.

19. Щербан П. Реалізуємо право на доступ до електронного уряду / П. Щербан // Бібл. форум України. – 2011. – № 2. – С. 9–12.

20. American Library Association [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.ala.org/ala/research/initiatives/pliftas/2010_2011/index.cfm. – Title from the screen.

Стаття надійшла до редакції 9.11.2015 р.

UDC 27.022:328.1-028.27:316.3

Valentyna Palchuk,

PhD in Social Communications, Vernadsky National Library of Ukraine

THE ROLE OF PUBLIC LIBRARIES IN DEVELOPMENT E-GOVERNMENT

The article highlights scientific and applied approaches in the development of library and information activity aimed at information support of government in on the principles of e-government, special attention is paid on the disclosure of the participation of modern public libraries in this process.

К е у о р д с : e-Government, Initiative «Public libraries – bridges to e-government», «A network of points of access citizens to official information in the libraries», electronic information interaction.

УДК 27.022:328.1-028.27:316.3

Валентина Пальчук,

канд. наук по социальным коммуникациям, старш. науч. сотрудник Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

РОЛЬ ПУБЛИЧНЫХ БИБЛИОТЕК В РАЗВИТИИ ЭЛЕКТРОННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА

В статье освещаются научно-прикладные подходы к развитию библиотечно-информационной деятельности, направленной на информационное обеспечение государственного управления на принципах электронного правительства, особое внимание уделяется раскрытию участия современных публичных библиотек в этом процессе.

К л ю ч е в ы е с л о в а : электронное правительство, проект «Публичные библиотеки – мосты к электронному правительству», сеть «Пункт доступа граждан к официальной информации в библиотеках», электронное информационное взаимодействие.

УДК 027.02-028.63(560):004.77

Ольга Долотова,главный библиотекарь сектора ООН и международных организаций
отдела официальных и нормативных актов Российской государственной библиотеки**Турция: от электронной библиотеки
к электронному государству**

В статье анализируется развитие электронных информационных систем Турции, их использование в работе органов государственного управления, университетов, школ, библиотек. Раскрыты позиции работы турецких библиотек в сотрудничестве с Международной коалицией библиотечных консорциумов в сфере развития национальных научных баз данных. Выявлена и обоснована необходимость сетевых коммуникаций в жизни современного общества.

К л ю ч е в ы е с л о в а: информационные технологии в библиотеках Турции, электронные услуги, сетевые коммуникации, план «Электронная Турция».

Интеграционные процессы происходят не только в Европе, они охватывают и страны Азии, одной из которых является Турция – единственная мусульманская страна, которая участвует в Болонском процессе с 2001 г. Опыт интеграции Турции в европейское культурное пространство вызывает большой интерес. Ведь интернационализация культуры в данном случае создает предпосылки для изучения этого процесса с учетом национальных особенностей, традиций в развитии информатизации в области культуры и просвещения.

Турция – государство с многонациональным и многоконфессиональным составом населения, находится на стыке цивилизаций. Процесс ее становления и нынешнего развития характеризуется поиском соответствия между сложившимися традициями и новыми веяниями, связанными с вхождением в общемировое культурное пространство. Турция заинтересована в том, чтобы перенять уже накопившийся в этом плане мировой опыт и поделиться своими разработками в области культуры, науки, информации.

Поворотным моментом в жизни страны стало принятие 1 ноября 1928 г. нового турецкого алфавита, в основу которого положили латиницу. Это намного не только облегчило обучение, но и ускорило процесс книгопечатания, издания газет, журналов, других важных источников информации.

В этом же году создаются Турецкое лингвистическое и Турецкое историческое общества.

В начале 1930-х гг. законодательно упорядочивается университетское образование, светское направление становится доминирующим и университеты начинают играть главную роль в процессе ускорения распространения информации.

Университеты Турции положили начало развитию системных преобразований, стали центрами распространения информации. В библиотеках университетов разрабатываются методики по внедрению новых форм обслуживания. Они координируют свою работу с нуждами района, в котором базируются, привлекают капиталы местных состоятельных людей. Согласуясь с требованием времени, применяют новые технологии не только в процессе обучения, но и предоставления информации. Библиотеки в Турции – часть не только информационного, но, что самое главное, образовательного процесса.

Сегодня широко внедряются межбиблиотечные проекты: библиотеки объединяют свои усилия, чтобы сделать доступ к электронным базам быстрым и экономичным. Но иногда получается так, что библиотеки с богатыми ресурсами как бы обязаны помогать менее оснащенным. Сотрудничество направлено на реализацию таких проектов, с какими одной библиотеке очень сложно справиться. Библиотеки заинтересованы в сотрудничестве, ведь это ступень на пути создания сводной коллекции.

Национальная академическая сеть, информационные центры, академические и университетские библиотеки направляют свои усилия на предоставление электронной информации научным кругам. В Турции считают, что информация – важный национальный ресурс, источник национального развития. Он крайне необходим, и с этим никто не спорит.

Первой университетской библиотекой, начавшей работать в этом направлении, была библиотека Ближневосточного технического университета (МЕТИ) в Анкаре. Сейчас все университеты под-

ключены к системе UZAKMET – это Анкара, Стамбул и др. Они имеют выход на США, Европу через систему TERENA.

Трансевропейская научно-практическая сеть, Турецкий библиотечный консорциум тоже включены в работу по созданию банков данных и распространению информации. Их основная задача – совместная разработка методики сбора и отбора информации и ее распространение. В этих вопросах Турецкий консорциум активно сотрудничает с Международной коалицией библиотечных консорциумов, которая предоставляет консультационные услуги для членов коалиции.

Идея создания консорциума принадлежит ULAKBI-M (Ulusal Akademik Ag ve Bilgi Merkezi). Эта организация инициировала первый веб-сводного каталога периодических изданий путем объединения каталогов ULAKBI-M и METU. Данные вошли в Мировую электронную цифровую библиотеку. Полные тексты 147 журналов, изданных AP. Сеть работает под руководством Совета национальной академической сетевой информации по научным и техническим исследованиям. На ее основе разработан ресурс TUBITAK EKUAL (тексты и библиографические базы данных научных исследований в Турции), сервис «Электронные ресурсы Национальной академической лицензии». Производная позиция – программа ULAKNET – работает по законам и правилам Турции, регулирующим использование и распространение информации. Например, за использование информации в коммерческих целях или ее продажу незаконным путем предусмотрено наказание согласно закону. В эту систему вошли: Национальная база данных, тексты турецких академических журналов, среди которых большой интерес представляют – «Мир информации» и «Библиотечное дело в Турции», поисковики по законодательству, естественно-техническим, гуманитарным наукам, медицине и обществознанию. В базе находится портал научных совещаний, где материал классифицирован по типу совещаний, тематике, подробному анализу выступлений и включает в себя реплики и библиометрический анализ. На сайте есть раздел с программой национальной системы доставки документов, то, что мы называем удаленным доступом. Здесь можно получить статьи, проекты, международные стандарты, электронные книги, зарубежные издания. Этот ресурс доставляет пользователю не только статьи, но и компиляции, диссертации, но только те, на которые есть разрешение Совета по высшему об-

разованию. Документы можно найти и получить, опираясь на заглавие, автора, и даже на цитату. Запрос идет только через систему, он платный – от 15 до 59 \$ США за диссертацию.

В 1997 г. на академической встрече в Анкаре было решено, что электронные информационные услуги предоставляются всем студентам, обучающимся в Турции, а также преподавателям в рамках национальной академической сети ULAKNET.

Сейчас идет работа над проектом «Национальная информационная политика», где разрабатываются и правовые механизмы получения необходимой информации широкому кругу лиц.

Университеты постоянно расширяют свою деятельность в области информационных технологий. В Консорциуме Анатолийских университетских библиотек (ANKOS) на постоянной основе состоит почти 90 библиотек, есть 25 баз данных. ANKOS имеет свой хорошо разработанный сайт, где открыт доступ к научной литературе широкого тематического спектра. Всю нужную информацию можно сохранить, скопировать, дать ссылку на полный текст. Услуги бесплатны. Есть система архивирования. Программа обеспечивает открытый доступ к публикациям через электронные базы, а также вход в системы библиотек университетов-сателитов. Кроме того, можно получить доступ к полным текстам статей научных и академических журналов на всех языках мира. Многие издатели научных журналов безвозмездно дают информацию для программы.

В эту базу входят (как матрешки) соподчиненные сайты (системы) достаточно полные, чтобы быть самостоятельными информационными единицами. Например, «подстраница» сайта SPARC, где представлены материалы конференций. Здесь можно получить веб-трансляции выступлений (аудио и видео). Через портал есть возможность купить литературу, авторы поддерживают идею «открытого доступа».

Вторая «подстраница» SCIELO – электронная библиотека научных бразильских журналов. Третья «подстраница» – полнотекстовая база «Судебная база данных», которая состоит из разделов: «Весь мир» – журналы по всевозможным отраслям знаний и «Весь мир» – книги. Отдельно функционирует страница «Права и разрешения», которая посвящена авторскому праву.

В колонке управления указано, кому и какая информация предназначена. Здесь же находятся разделы для библиотекарей с информацией по специфике работы с базой, авторов и пользователей.

Библиотеки университетов работают над тем, чтобы ответ на любой запрос готовился как можно быстрее и независимо от времени суток. Например, библиотека университета в Билькенте обладает не только отличным фондом печатных изданий, но и хорошо оснащена современными техническими устройствами, работает с 7 часов утра до 23 часов вечера. Здесь есть видеофонд по искусству. Мультимедиа отдел, рассчитан на 328 человек, оборудован отдельными кабинами. Ask-система позволяет в реальном времени получить от библиотекаря справки по научной работе. Студентам и преподавателям разрешено бесплатно скачивать на свои устройства любые оцифрованные материалы. Для этого они проходят регистрацию и попадают в систему «Электронный заповедник». Over Drive библиотеки доступно все в любой точке мира на протяжении 24 часов.

В 1996 г. правительство страны при поддержке нескольких крупных турецких и международных корпораций сделало серьезные инвестиции в создание ULAKBI-M (Турецкий академический центр информации). Основная его задача – комплектование фондов библиотек университетов страны как центральных хранилищ зарубежной печатной периодики и объединение фондов в Государственную академическую сеть.

Турция как кандидат в члены Евросоюза участвовала в электронном проекте PULMAN-XT. Был создан сайт PULMANweb, где сосредоточена информация о публичных библиотеках в развитых странах. Главная задача этого сайта – дать информацию о электронных услугах и других возможностях дистанционной работы и не только. Программа служит для увеличения потенциала публичных библиотек в инновационных сферах и предоставления платформы для будущей совместной деятельности с публичными библиотеками, музеями и архивами. Интересно отметить, что в этом проекте Россия и Турция – партнеры, а Украина и Беларусь – страны-координаторы.

Турция участвует и в проекте Calimera, задача которого – мобилизация местных культурных учреждений как ключевых игроков для трансформации инновационных технологий в полезные услуги с учетом конкретных потребностей молодежи, инвалидов, пожилых людей. Calimera охватывает 42 страны и служит для обмена знаниями и опытом с потенциальными партнерами по научным исследованиям. В рамках этой программы проводились серьезные тематические исследования.

Большинство из них было направлено на модернизацию публичных библиотек.

Неправительственные организации, отдельные предприниматели и учреждения в рамках проекта «Моя библиотека» работали над тем, чтобы привлечь как можно больше людей, желающих не только помочь оснастить библиотеку, но и принять участие в наращивании ее новых зданий.

К общей информационной системе подключены многие частные библиотеки, библиотеки местных и зарубежных культурных центров, Женская библиотека. В общую информационную сеть входят – библиотека Борусан Музыка (музыкальная библиотека), Yarı Kredi Sermet Ciffer (библиотека рукописей), библиотека Научно-исследовательского центра исламской истории, искусства и культуры.

В Турции сегодня более чем 50 тыс. школ разного уровня. Все они имеют библиотеки, но не все из них еще хорошо оснащены. Хотя частные школы, чьи библиотечные коллекции насчитывают от 3 до 50 тыс. наименований изданий, входят в систему электронного обслуживания.

Национальная библиотека Турции им. Ататюрка уже оцифровала большую часть своей коллекции (оцифровано и передано в пользование 30 тысяч манускриптов и 10 тысяч периодических изданий). Эта информация стала доступна в поисковой системе Европианы – Европейской цифровой библиотеки.

В эту систему также включена самостоятельная электронная библиотека (Hiper Kitap) или Mersin Universitesi (сайт) – первая электронная база на турецком языке. Директор электронного портала Хайри Явуз работает с 220 издательствами. Электронная библиотека насчитывает более 7500 книг, которые поделены на 28 предметных рубрик. Новые поступления фиксируются ежемесячно и сразу заносятся в предварительный инверсивный каталог: название, автор, дата публикации и номер в электронной библиотеке (как шифр). К системе подключено и 60 университетов. Она используется уже в 500 публичных библиотеках. В планах создателей проекта – выйти за пределы Турции.

Библиотека им. Ататюрка предоставляет пользователям возможность слушать специально подготовленные передачи по радио, смотреть сюжеты из библиотеки по телевизору он-лайн, которые посвящены последним событиям в политике, экономике, различным спортивным соревнованиям, вопросам культурного наследия. В библиотеке создается не только коллекция периодики, но и коллекция газетных вырезок, есть порталы цифро-

вых газет. Специалисты активно работают над созданием потока электронных книг по экономике и современному управлению. Посетители могут воспользоваться залом микрофильмов, отсканировать необходимые материалы. Для работы с языковой литературой оборудованы лингвистические кабинеты.

С 1998 г. в Турции работает Совет по Интернету (ku-gul.ubak.gov.tr), в который входят представители министерств, частных организаций, профессиональных и научных объединений. Совет разрабатывает предложения по развитию интернет-инфраструктуры, координирует деятельность государственных и негосударственных организаций, научных учреждений по развитию национального Интернета, анализирует публикации на данную тему, предложения пользователей, защищает национальные интересы этой отрасли на международных рынках, занимается образовательной деятельностью, изучает накопленный опыт в области информационных технологий. Основная государственная организация, курирующая информационные технологии – Совет по научно-техническим исследованиям Турции (TUBITAK), работающий в связке с крупными турецкими университетами.

В апреле 2011 г. в Анкаре состоялось совещание на тему: «Место национальных библиотек в межкультурной коммуникации», на котором обсуждался проект «От электронной библиотеки к электронному государству». Комитет по информации и информационным технологиям Меджлиса занимается разработкой нового и совершенствованием ныне действующего законодательства в области информатизации. Под руководством аппарата премьер-министра Турции поэтапно внедряется план «Электронная Турция» (*e-Turkiye*, www.Bilnet.metu.tr/e-Europe+). В его реализации принимают участие 13 специальных групп. Законодательством (с целью идентификации соответствующих актов с программой регулирования работы электронной почты, статусности электронной подписи, электронных счетов, торговых операций), например, занимается рабочая группа Министерства юстиции. Электронные архивы и библиотеки находятся в ведении Генерального управления государственных архивов.

Информационные порталы служат не только для поиска, но и для оценки информации, ее анализа. Через систему TRYOK пользователи могут получить развернутый ответ по материалам 13 тыс. периодических изданий и турецких диссертаций.

Есть аналогичный выход и в документационный портал Центра научно-технических исследований.

Каталоги доступны дистанционно в сети TUVKA. Поиск производится с разных позиций – автор, название, тема. При этом необходимо учитывать специфику турецкого алфавита. Поэтому запрос приходится преобразовывать по системе ASCII. Идет работа над стандартизацией языков запроса.

Дистанционное пользование библиотеками положительно влияет на непрерывность образования. Воспользоваться ресурсами удаленным абонентам помогает программа «Библиотека без стен», куда вошли 14 тыс. библиотек, расположенных в 46 странах мира. Библиотекари получили новый статус – электронный библиотекарь. Уже насчитывается 26 млн записей, а 5 тыс. библиотек наиболее активны в сотрудничестве.

Все крупные библиотеки Турции предоставляют своим абонентам в залах и через запрос по системе «удаленный ресурс» возможность пользоваться юридическими электронными базами данных.

Нормативная систематизированная правовая информация Турецкой Республики TS Basbakanlik Mevznat Bilgi Sistem – база данных, подготовлена Генеральным Управлением по развитию законодательства и публикаций.

Министерство юстиции создало «Национальную судебную систему» (UYAP), которая связывает воедино все учреждения и подразделения Министерства, включая тюрьмы и суды.

Верховный суд предоставляет свои материалы в открытом доступе. Официальные электронные журналы (*Elektronik Access*) находятся на специальном сайте.

Hukuk Turk располагает решениями Верховного суда, Европейского суда по правам человека, полной библиографией турецких законов с начала развития страны, как политической единицы.

Kazanci Elektronik пользуются специалисты, научные сотрудники, целые компании, работающие по вопросам права в издательском бизнесе.

Турецким пользователям предоставляется доступ на порталы специальных библиотек – Парламентской и Центра документации в Анкаре. На этих сайтах можно получить видеозаписи дебатов в парламенте.

С развитием информационных ресурсов растут требования к качеству информационного потока. Библиотекарям приходится изучать все возможные способы доступа к информации. Особенно это касается работы с правовой информацией.

Ведь сегодня в Турции, кроме приведенных порталов, существует еще 7 основных правовых баз: uyar.gov.tr/index/html-anayasa.gov.tr; mevzuat.adalet.gov.tr; resmigazete.gov.tr; в разделе Lebib Ylkin законодательство находится на Data Bank mevbank.com.tr и на Dialog Prestige. Поэтому необходимо четко представлять какая численность правовых ресурсов будет достаточной, язык только турецкий или какой-либо иной, какова система поиска материала и т. д.

В 2007 г. создана специальная группа «Турецкая «платформа» юридических библиотечных юристов» для содействия в сотрудничестве и обмене информацией между библиотеками Турции, которые работают в области права. Задача этой группы – найти решение для обмена правовой информацией, обеспечить доступ к новинкам в этой области знаний, расширить сотрудничество и поле обмена информацией между библиотекарями и библиотечными отделами, работающими в области права, всесторонне освещать деятельность этих подразделений, совместно исследовать законодательство Турции, его соответствие международным канонам, создавать специальные архивы и гарантировать открытый доступ к материалам ежегодных семинаров и совещаний. Платформа UNAK открывает доступ к диссертациям по вопросам права. В частности, с 2002-го по 2004 г. было защищено 4 диссертации с опорой на основные положения турецкого закона о библиотечном деле. Одна из них (ее защитил

Мурат Йылмаз) – о защите авторского права в библиотеках и информационных центрах.

Электронный выпуск основных газет, проблемы развития законодательной базы – все это представлено на сайте resmigazete.gov.tr. Публикации готовятся Главным управлением Премьер-министра, они печатаются в официальном вестнике и подаются в электронном виде. С этого сайта можно выйти на официальную страницу Премьер-министра страны.

Электронные порталы Библиотеки и Документационного центра Великого национального собрания Турции (Меджлиса) предоставляют возможность пользователям ознакомиться с работой депутатского корпуса, сенаторов, правительства, дипломатов.

Турция очень активно работает над созданием сквозного электронного пространства, охватывающего все аспекты жизни страны по программе «От электронных баз к электронной Турции». Формат статьи не позволяет представить всей информации по электронному обеспечению и информационной составляющей современной Турции. Например, отдельного аналитического освещения требует работа с патентной документацией. Не менее важные темы – защита авторских прав как в области печатной продукции, так и электронных материалов, защита прав потребителей и др. Все эти вопросы требуют специального рассмотрения.

Статья поступила в редакцию 20.10.2014 г.

УДК 027.02-028.63(560):004.77

Ольга Долотова,

гол. бібліотекар сектору ООН і міжнародних організацій відділу офіційних і нормативних актів Російської державної бібліотеки

ТУРЦИЯ: ВІД ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ ДО ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕРЖАВИ

У статті аналізується розвиток електронних інформаційних систем Турції, їх використання у роботі органів державного управління, університетів, шкіл, бібліотек. Розкривається співпраця провідних турецьких книгозбірень з Міжнародною коаліцією бібліотечних консорціумів з питань формування та розвитку національних наукових баз даних.

К л ю ч о в і с л о в а: інформаційні технології у бібліотеках Турції, електронні послуги, мережеві комунікації, план «Електронна Турція».

UDC 027.02-028.63(560):004.77

Olha Dolotova,

Chief librarians UNO and International organizations branch Official and normative acts department, Russian State Library

TURKEY: FROM DIGITAL LIBRARY TO ELECTRONIC GOVERNMENT

This article discusses the problems of formation and development of libraries in Turkey in the field of legal education of citizens.

K e y w o r d s: Turkey network communication in the modern society, development of electronic legal system in Turkey.

Леся Філімончук,

зав. сектору Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Інформаційні центри та бібліотеки-депозитарії ООН в Ісламській Республіці Іран

У статті висвітлюються становлення, розвиток інформаційних центрів та бібліотек-депозитаріїв Організації Об'єднаних Націй в Ісламській Республіці Іран.

К л ю ч о в і с л о в а: Ісламська Республіка Іран, інформаційні центри ООН, бібліотеки-депозитарії ООН, довідкові бібліотеки інформаційних центрів ООН, бібліотека ім. Дага Гаммаршельда.

Ісламська Республіка Іран (ІРІ) належить до числа держав, які були членами-засновниками Організації Об'єднаних Націй. І саме слова з вірша перського поета Сааді¹ «Адамове плем'я» [1] стали її гаслом. Вони прикрашають фронтон будівлі штаб-квартири ООН у Нью-Йорку:

Все племя Адамово – тело одно,

Из праха единого сотворено.

...Коль тела одна только ранена часть,

То телу всему в трепетание впасть.

Над горем людским ты не плакал вовек –

Так скажут ли люди, что ты человек?

На іранських теренах ООН розпочала свою діяльність у 1950 р. з відкриття невеликого представництва, яке дало поштовх утворенню 14 агентств та фондів ООН. Нині ці структури опікуються такими питаннями, як: охорона довкілля, ліквідація неписьменності та забезпечення початкової освіти, дотримання прав дітей, проведення судової реформи, вирішення проблем біженців, розвиток сільськогосподарства та промисловості, запобігання розповсюдженню наркотиків, скорочення масштабів бідності, охорона здоров'я (боротьба зі СНІДом та іншими небезпечними захворюваннями), розвиток культури та мистецтва з метою популяризації іранської культурної спадщини. Установи ООН в Ірані підтримують зусилля уряду ІРІ та низки неурядових організацій у вищезазначених сферах діяльності відповідно до національних пріоритетів розвитку держави та нових потреб і викликів, що стоять перед країною [2].

¹ Абу Абдуллах Мушріфаддін ібн Мусліхддін Сааді Ширазі (1181–1292), всесвітньо відомий під псевдонімом Шейх Сааді Ширазі – персько-таджицький мислитель, поет, письменник, психолог, логік, мораліст. Сааді розробив художню концепцію гуманізму і вперше у світовому красному письменстві відобразив її сутність («адамійат» – «людяність») у прекрасній поетичній формулі, що стала девізом Організації Об'єднаних Націй.

Інформаційні центри ООН

З перших днів свого заснування ООН надавала великого значення інформації, її впливу на суспільство, активно використовуючи інформаційно-комунікаційні технології для поліпшення життя людей. У 1946 р. на першій Генеральній Асамблеї ООН² було засновано Департамент публічної інформації (UNDPI) та визначені загальні принципи його діяльності. Одразу ж розпочалося відкриття низки філій Департаменту публічної інформації задля того, щоб народи на усіх континентах могли отримувати якомога більший доступ до публікацій та інформаційних матеріалів Організації Об'єднаних Націй. У резолюції, прийнятій того ж року Генеральною Асамблеєю ООН, наголошувалося: «Організація Об'єднаних Націй не може досягти тієї мети, для якої вона була створена, якщо народи світу не будуть повністю поінформовані про її мету та діяльність» [3]. В одній з перших резолюцій ООН (№ 59, 1946 р.) відзначається, що свобода інформації належить до головних прав людини. Відповідно до принципів Статуту ООН, право «шукати, одержувати і поширювати інформацію» було закріплене в Загальній декларації прав людини 1948 р.

Ісламська республіка Іран, як член-засновник Організації Об'єднаних Націй, – одна з перших країн, де у 1950 р. було відкрито Інформаційний центр Організації Об'єднаних Націй (UNIC). У 1980 р., з огляду на політичну ситуацію у країні, діяльність UNIC довелося припинити. Його реактивація у Тегерані відбулася лише 1991 р. при активній підтримці іранського уряду, який і нині надає вели-

² Відповідно до Статуту ООН, є головним дорадчим, директивним і представницьким органом Організації Об'єднаних Націй. Секретаріат Генеральної Асамблеї займається питаннями документації, списками ораторів, розміщенням у Журналі ООН оголошень та іншої інформації.

кого значення діяльності цієї інституції, оскільки вона орієнтована на популяризацію освіти та інформатизацію суспільства. UNIC виступає голосом Організації Об'єднаних Націй в Ірані, допомагає стимулювати інтерес іранського населення до вирішення цілої низки глобальних питань.

UNIC у Тегерані пов'язаний зі штаб-квартирою ООН у Нью-Йорку найсучаснішими телекомунікаційними засобами. Центр щодня отримує зведену інформацію про заходи, які відбуваються в штаб-квартирі ООН, висвітлює діяльність представництв ООН в усьому світі, поширює інформацію, яка становить інтерес для народу ІРІ у вигляді прес-релізів.

Центр є основним джерелом публічної інформації про систему Організації Об'єднаних Націй в Ірані. Він виступає в якості активної ланки між ООН та місцевими засобами масової інформації, освітніми установами, державними організаціями та громадянським суспільством у справі інформування громадськості про цілі та діяльність Організації Об'єднаних Націй у політичній, економічній, соціальній та гуманітарній галузях. Сьогодні пріоритетними завданнями UNIC є поширення інформації про реформування ООН, миротворчу діяльність, дотримання прав людини, особливо у світлі 70-ї річниці проголошення Загальної декларації прав людини.

Центр забезпечує інформаційну підтримку офіційних візитів Генерального секретаря ООН до різних країн, надає матеріально-технічну та адміністративну допомогу з поширення інформації до філій ООН залежно від їх потреб, зокрема і в ІРІ.

Задля кращої поінформованості місцевого населення фахівці UNIC перекладають основні документи ООН, книги, брошури, журнальні публікації перською мовою, розповсюджують їх безкоштовно або за плату в засобах масової інформації, університетах, державних та недержавних організаціях, міністерствах тощо [7].

Важливим складником UNIC є його довідкові (reference) бібліотеки, які забезпечують доступ громадськості до колекції публікацій Організації Об'єднаних Націй, доповідей та офіційних документів.

У довідкових бібліотеках Центру фахівці здійснюють індивідуальне обслуговування відвідувачів, надають їм необхідні консультації щодо пошуку потрібних документів, матеріалів, які є в наявності як у бібліотеці, так і в Інтернеті. Як свідчить статистика, такі бібліотечно-інформаційні центри ООН користуються попитом. У середньому, щорічно понад 200 тис. читачів відвідують бібліотеки UNIC. Серед найбільш популярних

запитів відвідувачів довідкових бібліотек варто виокремити:

- довідкові матеріали ООН;
- документи та публікації ООН, зокрема: Статут Організації Об'єднаних Націй, Загальна декларація прав людини, щорічники ООН, періодичне видання «ООН сьогодні», декларації і конвенції, документи конференцій, карти, інші географічні ресурси, плакати.

Оснащені сучасними комунікаційними технологіями, довідкові бібліотеки UNIC також отримують документацію в електронному вигляді зі штаб-квартири ООН. Ось лише деякі з матеріалів, доступні для он-лайн перегляду у бібліотеках UNIC:

- UNBISnet та інші бази даних бібліотеки ім. Дага Гаммаршельда;
- каталог публікацій Організації Об'єднаних Націй;
- фільми та відеокolleкції Організації Об'єднаних Націй;
- офіційна документація Організації Об'єднаних Націй (ODS);
- довідники з документації ООН.

Для забезпечення швидкого доступу до поточної документації ООН можна скористатися базою даних UN-I-QUE. Ця база даних містить первинну категорію документів, вона складається з офіційних звітів, що надаються органами Організації Об'єднаних Націй або випускаються ними на кожній сесії протягом року. До даної категорії документів відносяться звіти про засідання, резолюції, звіти головних органів, комітетів і комісій, бюджетні, фінансові звіти. Також у вільному доступі є офіційні звіти про роботу важливих конференцій (наприклад, про роботу Дипломатичної конференції повноважних представників під егідою ООН із заснування міжнародного кримінального суду). Задля полегшення ідентифікації найостанніших даних інформація в кожному записі представлена у зворотному хронологічному порядку. Роботу дослідників з пошуку офіційних звітів Генеральної Асамблеї ООН, Ради Безпеки, Економічної і Соціальної Ради, Ради з Опіки значно полегшують покажчики «Indexes to Proceedings».

Онлайнова бібліотека UNIC зберігає важливі документи, інформаційні матеріали та публікації ООН, зокрема, Статут ООН та Загальну декларацію прав людини в перекладі на перську мову. Тут є також останні електронні публікації різних фондів ООН англійською мовою, серед яких варто виокремити: щорічник ООН, публікації, що висвітлюють поточну діяльність ООН в Ірані та ін.

UNIC в Ірані регулярно проводить семінари для своїх користувачів стосовно порядку отримання дос-

тупу до інформаційних матеріалів ООН та пошуку інформації про ООН на веб-сайті ООН, веб-сайті UNIC в Ірані, сторінці бібліотеки ім. Дага Гаммаршельда, в інформаційній системі Організації Об'єднаних Націй (UNBISnet). Метою проведення подібних заходів є піднесення рівня обізнаності громадян країни з документами ООН та заохочення відвідувачів бібліотек до використання документів її організацій в якості основного джерела інформації в освітній діяльності, наукових дослідженнях тощо. Подібні семінари, зазвичай, проводяться бібліотечними фахівцями UNIC як у приміщенні самого інформаційного центру, так і в бібліотеках провідних університетів країни. Так, 2015 р. в Тегеранському університеті було проведено 2 семінари на тему «Пошук інформації ООН» для студентів магістратури. Серед учасників семінарів поширювалися копії Статуту ООН, Загальної декларації прав людини, видання «ООН сьогодні» у перекладі на перську мову.

Інформаційний центр ООН у Тегерані щорічно проводить тематичні заходи, присвячені пам'ятним датам ООН, знаменним подіям, ініційованим Генеральною Асамблеєю, що мають міжнародне значення. Так, 21 вересня 2015 р. з нагоди Міжнародного дня миру UNIC провів семінар на тему: «Справедливий світ, стійкий мир». Захід було відкрито промовою «Роль МКЧХ у становленні миру», яку виголосив делегат Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ) пан Джон Стрик Ван Ліншотену. Свого колегу активно підтримали професори з Тегеранського університету та Університету Шахіда Бехешті. Особливо ґрунтовного висвітлення набули теми «Мир і справедливість з точки зору ісламської юриспруденції», «Огляд міжнародного права щодо миротворчої діяльності: виклики та можливості», «Права палестинського народу та парадигми справедливого миру», «Мир і справедливість в іранській літературі і культурі».

12 жовтня 2015 р. в Тегерані відкрилася фотовиставка, присвячена святкуванню Дня ООН в ІРІ, на якій її організатори (UNIC та ін.) представили численні фотографії та документи, що розкривають 70-річну історію співпраці Організації Об'єднаних Націй та Ірану. Матеріали для виставки ретельно відбиралися Інформаційним центром ООН у Тегерані та Центром документації історії дипломатії при МЗС ІРІ за підтримки IRNA і фотоархіву ООН. До кінця 2015 р. ця спеціальна фотовиставка, крім столиці, експонувалася в багатьох університетських бібліотеках, галереях та виставкових центрах по всій країні.

Важливість даного заходу полягає у висвітленні

історії співпраці ООН та ІРІ. Це унікальний проект, який засвідчує активну роль іранської нації у створенні ООН, висвітлює основні етапи співпраці між ООН і ІРІ упродовж 70 років. На представлених фотодокументах зафіксовано чимало важливих історичних моментів: підписання Статуту ООН головою іранської делегації 26 липня 1945 р., світлини з послом ІРІ в ООН Насроллою Ентезаном, який був односторонньо обраний Президентом п'ятої сесії Генеральної Асамблеї ООН, візити семи генеральних секретарів ООН до Ірану, документи і фотографії, пов'язані з переговорами щодо Резолюції № 598 Ради Безпеки ООН, яка була затверджена в Ірані.

З нагоди Міжнародного дня Нельсона Манделі, що відзначається світовою спільнотою щорічно 18 липня, UNIC спільно з Іранською асоціацією міжнародних досліджень (IISA) організував круглий стіл «Мандела: символ миру і взаєморозуміння». Під час відкриття заходу було зачитане послання Генерального секретаря ООН з нагоди Міжнародного дня Нельсона Манделі. У виголошених доповідях акцентувалася увага на життєвих цінностях Нельсона Манделі, на його відданому служінні людству в сфері врегулювання конфліктів, міжрасових проблем, на відстоюванні ним прав людини, прав дітей та інших уразливих груп населення, на його діяльності з поліпшення становища найбідніших.

Дванадцять років поспіль UNIC у Тегерані бере участь у Тегеранській міжнародній книжковій виставці-ярмарку, яка вважається найбільш значною подією в Азії, на Близькому Сході і позиціонується в якості основної платформи обміну досвідом для книговидавців та бібліофілів. 6–16 травня 2015 р. міжнародна книжкова виставка проходила в приміщенні меморіалу Імама Хомейні. Її відкривав Президент Ірану Хасан Рухані. На церемонії відкриття виставки глава ІРІ наголосив, що «читання та написання книг сприяє знаходженню оптимальних рішень для мирного врегулювання регіональних та міжнародних проблем... Книга є засобом дипломатії та зв'язком між народами і урядами різних країн». Загалом на виставці свої книжкові новинки представили видавництва з 65 країн світу, іранські та іноземні видавці експонували майже 465 тис. найменувань книг.

За 11 днів ярмарку велика кількість людей відвідала стенд ООН, де експонувалися та розповсюджувалися інформаційні матеріали ООН, включаючи книги, доповіді, брошури, листівки, компакт-диски, плакати. На стенді ООН також репрезентувалися матеріали багатьох агенцій ООН, зокрема: Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), Управління Верховного комісара у справах

біженців (UNHCR), Фонду ООН з питань народонаселення (UNFPA), Всесвітньої продовольчої програми (WFP), Програми розвитку ООН (UNDP) та ін.

Наприкінці 2012 р. значну частину фонду довідкової бібліотеки UNIC у Тегерані було перенесено з будівлі центру до Національної бібліотеки та архіву Ісламської Республіки Іран на правах окремої колекції, яка на сьогодні складається з 30 тис. одиниць зберігання. Здебільшого це історичні матеріали про ООН та різні аспекти її сучасної діяльності. Різноманітною є тематична направленість матеріалів колекції: підтримання миру та миротворча діяльність, дотримання прав людини, досягнення сталого економічного та соціального розвитку, ліквідація наслідків стихійних лих, охорона довкілля, моніторинг виборів, матеріали дебатів у Генеральній Асамблеї і Раді Безпеки ООН та їх резолюції. Також серед документів зібрання зберігаються понад 8 тис. доповідей, виголошених на Генеральній Асамблеї ООН, колекція відеоматеріалів Організації Об'єднаних Націй у форматі VHS, колекція фотоматеріалів ООН. Крім того, у бібліотеці зберігається близько 90 періодичних видань інституцій системи ООН, які доступні користувачам on-line та in print.

Бібліотеки-депозитарії

З 1946 р. бібліотекою ім. Дага Гаммаршельда³ було розпочато розбудову системи бібліотек-депозитаріїв задля розповсюдження документів і публікацій ООН по всьому світу. На даний час функціонує 367 бібліотек-депозитаріїв у 141 країні, які отримують усі необхідні матеріали за умови, що їх колекції підтримуватимуться в належному робочому стані і будуть відкриті для публічного користування безкоштовно.

Країни-учасниці, а також не члени ООН мають право на один депозитарій, який, зазвичай, розміщується в національній бібліотеці. Крім того, національна парламентська бібліотека, якщо вона відкрита для широкої публіки, також має право на безкоштовне отримання видань ООН. Інші бібліотеки-депозитарії для отримання документів ООН спла-

чують символічний грошовий внесок (сума внеску залежить від економічного становища країни). Так, бібліотеки країн, що розвиваються, роблять внески в сумі 200 доларів США на рік для часткового депонування та 300 доларів для повного депозиту. За депозитарії, розташовані в розвинутих країнах, сплачується 900 доларів США на рік для часткового депонування і 1400 доларів – для повного депозиту [4].

Відбір депозитаріїв здійснює Видавнича колегія ООН за рекомендацією директора бібліотеки ім. Дага Гаммаршельда. Найважливішим критерієм відбору є рівень розвитку бібліотек та бібліотечної справи у країні. Видавнича колегія ООН призначає депозитарні бібліотеки тільки для матеріалів ООН. Матеріали, що публікуються спеціалізованими установами, іншими організаціями в системі ООН, розподіляються окремо кожною установою чи організацією. Крім того, кожна організація є самостійною у призначенні депозитарних бібліотек для своїх власних документів і видань [5]. Бібліотекарі та співробітники інформаційної служби ООН періодично відвідують бібліотеки-депозитарії у різних країнах, надають допомогу, проводять інструктажі з питань, що постають перед депозитаріями. Крім того, бібліотека ім. Дага Гаммаршельда спільно з представництвом ООН у Женеві організовує періодичні навчальні семінари для співробітників бібліотек-депозитаріїв.

Першою бібліотекою в ІРІ, де було створено депозитарій ООН, стала книгозбірня Ісламської консультативної асамблеї (The Islamic Consultative Assembly's Library (ICALIB)).

З моменту свого створення у 1923 р. ця інституція була покликана служити широкому загалу читачів, представникам освітньої галузі, урядовцям, науковцям та дослідникам.

Невдовзі після створення Організації Об'єднаних Націй, у травні 1948 р., бібліотека стала повноправним депозитарієм публікацій і документів ООН. Наразі фонд бібліотеки становить понад 300 тис. томів. Копії публікацій ООН надходять до бібліотеки французькою, англійською та арабською мовами.

Бібліотекою-депозитарієм ООН в ІРІ є також бібліотека Центру міжнародних досліджень Тегеранського університету, який було засновано 1965 р. як науково-дослідну інституцію на факультеті права та політичних наук. Згідно зі Статутом Центру, основним його завданням є розвиток міжнародного співробітництва задля втілення цілей, завдань, принципів, викладених у Статуті ООН. Центр активно співпрацює з філією UNIC у Тегерані, зокрема й з питань підтримки та розвитку бібліотеки – повноправного депозитарію публікацій і документів ООН.

³Бібліотека ім. Дага Гаммаршельда в Нью-Йорку створена у 1946 р. і є частиною Департаменту громадської інформації Секретаріату ООН. Один з основних видів її діяльності – поширення документів і публікацій ООН серед користувачів у всьому світі за допомогою системи депозитарних бібліотек. На сьогодні функціонує 367 депозитарних бібліотек: 53 в Африці, 99 в Азії та Океанії, 32 у Східній Європі, 84 у Західній Європі, 46 у Латинській Америці і Карибському басейні та 53 у Північній Америці. Ці бібліотеки отримують матеріали ООН, підтримують їх у робочому стані і вільно надають читацькому загалу.

Бібліотека-депозитарій публікацій ООН Центру міжнародних досліджень Тегеранського університету є однією із спеціалізованих інституцій факультету права та політичних наук, яка забезпечує науковців необхідними матеріалами для проведення наукових досліджень, організації навчання та реалізації інноваційних проектів у різних сферах міжнародних відносин. Колекція бібліотеки налічує близько 25 тис. томів книг (за назвою) універсальної тематики, 668 періодичних видань (547 з них – англійською та французькою мовами, решта – перською мовою). Копії публікацій ООН надходять до бібліотеки французькою, англійською та арабською мовами.

Статус бібліотеки-депозитарію ООН у 2000 р. отримала і Центральна бібліотека Університету імені Шахіда Бехешті в Тегерані. Документний фонд цього депозитарію утворюють друковані видання англійською мовою. Зокрема, в повному обсязі представлена бібліотека видань Економічної та соціальної комісії для країн Азії та Тихого океану при ООН (ESCAP). Крім того, бібліотека ESCAP спеціалізується на збірниках офіційних документів ООН та ESCAP. У ній широко представлені публікації, книги, періодичні видання, електронні ресурси, в яких відображено тематику економічного та соціального розвитку Азійсько-тихоокеанського регіону. Бібліотека ESCAP забезпечує користувачам доступ до великої кількості електронних ресурсів, включаючи повнотекстові бази електронних ресурсів відповідної тематичної спрямованості.

У 2002 р. цей депозитарій публікацій ООН було переміщено на кафедру ЮНЕСКО з прав людини, миру та демократії Університету імені Шахіда Бехешті, яка має статус міждисциплінарного науково-дослідного центру [6].

Аналіз діяльності інформаційних центрів та бібліотек-депозитаріїв ООН, проведений фахівцями бібліотеки ім. Дара Гаммаршельда у 2014 р., засвідчує, що бібліотеки-депозитарії ООН є найбільш ефективним засобом поширення інформації ООН як серед науковців, так і серед широких верств населення.

Інформаційна діяльність бібліотек-депозитаріїв ООН, інформаційних центрів ООН та їх довідкових бібліотек в Ісламській Республіці Іран дає змогу тамтешньому населенню розширювати свої знання не тільки про систему ООН, але й про глобальні світові проблеми, вирішенням яких опікується ООН, а також допомагає державі успішно вирішувати різноманітні внутрішні проблеми.

Список використаних джерел

1. Истины. Изречения персидского и таджикского народов, их поэтов и мудрецов / перевод Наума Гребнева. – М. : «Наука», 1968; СПб : Азбука-классика, 2005. – 256 с.
2. The United Nations in Iran (3rd edition)/ Published by the United Nations System in Iran. – Tehran, 2011. – P. 22–23.
3. United Nations General Assembly Resolution 13(I) 13 February 1946. (Резолюція A/RES/13(I) 1-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, 13 лютого 1946 р) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/documents/ga/res/1/ares1.htm>
4. Principles Governing United Nations Depository Libraries/ issued on 18 August 1995. Document ST/AI/189/Add.11/Rev.2. 18 August 1995.
5. Instructions for Depository Libraries Receiving United Nations Material, issued on 5 March 1995. Document ST/LIB/13/REV5. 5 March 1995.
6. Nokd-e tarihnegari-e omumi ketabhaneha-I Iran / Mohammad Hedai. – Nashriye tahkikat ketebdari va ettela'a resani daneshgahi, doure 35, shemare 37, bahar 1380.
7. Kargozariha-e tahasosi sazman-e mell-e mottahed/neveshte hushing amari. –Tehran: vasarat-e omur-e hareje, 1380.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2015 р.

UDC 021.61:341.123(55)

Lesia Filimonchuk,

Head of Branch, Vernadsky National Library of Ukraine

INFORMATION CENTERS AND UNITED NATIONS DEPOSITORY LIBRARIES IN THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN

There were foundation and development of UN information centers and United Nations depository libraries in the Islamic Republic of Iran considered in the article.

K e y w o r d s: UN information centers, United Nations depository libraries, reference libraries of UNICs.

УДК 021.61:341.123(55)

Леся Філімончук,

зав. сектором Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ЦЕНТРЫ И БИБЛИОТЕКИ-ДЕПОЗИТАРИИ ООН В ИСЛАМСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ ИРАН

В статье рассматривается становление и развитие информационных центров и библиотек-депозитариев ООН в Исламской Республике Иран – начиная с момента основания ООН в 1945 г. и до нынешнего времени. Проанализирована деятельность библиотек-депозитариев ООН и их вклад в развитие иранского общества.

К л ю ч е в ы е с л о в а: Исламская Республика Иран, информационные центры ООН, библиотеки-депозитарии ООН, справочные библиотеки информационных центров ООН.

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ**Міжнародна наукова конференція
«Бібліотека. Наука. Комунікація»**

6–8 жовтня 2015 р. у Києві Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Інформаційно-бібліотечною радою НАН України, Асоціацією бібліотек України, Українською бібліотечною асоціацією, Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук проведено Міжнародну наукову конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація».

У роботі конференції взяли участь вчені, спеціалісти вітчизняних бібліотек, наукових установ, а також гості і колеги з п'яти зарубіжних країн – Великої Британії, Данії, Білорусі, Молдови, Киргизької Республіки.

Учасники зібрання обмінялися думками з цілої низки актуальних проблем, пов'язаних з подальшим розвитком сучасних бібліотек, розширенням їх функцій і напрямів роботи, новими можливостями, які створює для бібліотечної галузі цифрова культура.

Пленарне засідання конференції відкрив голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, академік НАН України **О. С. Онищенко**. У своїй доповіді «Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури» він наголосив, що цифровізація об'єктивно працює на бібліотечну справу. Вона дає можливість бібліотекам формувати необмежений за обсягом інформаційний ресурс; інтегрувати у фондів різні види інформації на всіх існуючих носіях; забезпечувати читачеві доступ до будь-якої відкритої інформації в будь-якому місці планети; створювати умови для перетворення професії бібліотекаря в першорядну постать інтелектуального життя. Реалізацію цих можливостей академік пов'язує з умінням бібліотечного співтовариства своєчасно помічати глибинні явища цифрової культури, активно формувати стиль мислення і поведінки на основі категорій і понять цифрової культури, не ігноруючи культури рукописного і друкованого слова, а також з готовністю вітчизняних бібліотек до результативної конкуренції з різними інформаційними службами, аналітичними центрами, «фабриками знань» тощо.

Генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, член-кореспондент НАН України **В. І. Попик** у своєму виступі «Нові обрії інтеграції національного науково-інформаційного простору» акцентував увагу присутніх на необхідності пошуку нових стратегій інформаційно-бібліотечної діяльності. Він відзначив, що одним із найважливіших напрямів у цій справі виступає розвиток координації, кооперації та інтеграції зусиль не лише між самими бібліотеками, а й з іншими учасниками комунікаційних процесів. На переконання доповідача, сьогодні необхідно рішуче позбавлятися підходів до модернізації бібліотечної сфери як замкненої самої на собі, здатної самоізолюватися вирішувати основні проблеми інформаційного задоволення інтелектуальних і духовних запитів суспільства. Потрібно налагоджувати співробітництво між бібліотеками у розбудові масштабних освітніх і культурологічних ресурсів, в інтеграції зусиль, спрямованих на розгортання електронних бібліотек, подолання незгодженості між окремими відомчими мережами.

Думку білоруських колег щодо трансформації функцій сучасних бібліотек озвучив директор Центральної наукової бібліотеки імені Якуба Коласа, канд. іст. наук **О. І. Груша**. Він, зокрема, звернув увагу присутніх на дискусії, що нині то-

чаться серед бібліотекарів стосовно того, чи не є багатофункціональність бібліотек розпорошенням їхньої діяльності. У цій дискусії, зазначив доповідач, позиція білоруських бібліотекарів досить однозначна: сутнісними функціями бібліотеки є інформаційна, комунікативна, просвітницька та освітня, а всі нові види діяльності є їх складовими.

Про докорінні зміни в публічних бібліотеках Данії, Великої Британії та Канади розповів професор Королівської школи бібліотекознавства та інформатики **Г. Ельбсгаузен** (Данія). Він наголосив, що ці бібліотечні установи переживають нині нелегкі часи, вони дедалі частіше стикаються з проблемами економічного, концептуального і професійного характеру. Дуже гострими, на думку доповідача, є питання ефективного управління бібліотечним персоналом, визначення головних пріоритетів інноваційного розвитку бібліотек, які б сприяли посиленню їх позицій у суспільстві знань. Говорячи про сучасне функціональне навантаження публічних бібліотек, Ханс Ельбсгаузен зауважив, що ці інституції мають стати соціокомунікаційними осередками, які розвиватимуть міжкультурне розуміння, реагуватимуть на демографічні й соціальні тенденції в суспільстві, розроблятимуть освітні програми тощо.

Заступник директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, член-кореспондент НАН України **А. А. Крючин** присвятив свій виступ підсумкам роботи Українського реферативного журналу «Джерело», якому в 2015 р. виповнилося 20 років. Доповідач коротко зупинився на ідеї та меті створення цього реферативного видання, проаналізував структуру і змістове наповнення його перших номерів. Він наголосив, що за 20 років УРЖ «Джерело» став потужним інформаційним ресурсом національного рівня, який щороку публікує майже 40 тис. рефератів статей з наукових збірників, журналів, монографій переважно в галузі медицини, економіки, культури, освіти.

Після пленарного засідання відбулося засідання Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук.

У подальшому учасники конференції працювали в секційному режимі. Цього разу актуальні питання інноваційного розвитку бібліотечної справи обговорювалися у 7 секціях («Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек: завдання інтеграції з галузями освіти, науки, культури»; «Книгознавчі дослідження бібліотечних фондів та їх введення у науково-інформаційний простір»; «Бібліотека як суспільно-інформаційний центр наповнення соціальних комунікацій»; «Електронні бібліотеки. Автоматизація бібліотечної технології»; «Наукова архівна спадщина: формування, документний склад, інформаційний потенціал»; «Організація ресурсів наукової бібліотеки: партнерство та ефективність»; «Бібліотеки як інтегратори і поширювачі біографічного знання»), на 2 семінарах («Бібліометричні технології та наукометричні дослідження», «Бібліографічний показник у системі науково-інформаційного обслуговування користувачів») та круглому столі («Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи»).

Валентина Здановська,
мол. наук. співробітниця НБУВ

Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек: завдання інтеграції

У засіданні секції «Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек: завдання інтеграції з галузями освіти, науки, культури» взяли участь понад 60 осіб – вчені, спеціалісти українських та зарубіжних бібліотек, наукових установ, зокрема Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ), Національної історичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ), Державної бібліотеки України для юнацтва, Українського інституту інтелектуальної власності (УКРПАТЕНТ), наукової бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (ХДНБ), Харківської державної академії культури, Наукової бібліотеки НПУ ім. М. П. Драгоманова, Наукової бібліотеки Чернігівського національного технологічного університету (ЧНТУ), Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Національного художнього музею України, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана (КНЕУ), Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка НТУУ «КПІ», Центральної наукової бібліотеки ім. Якуба Колаша НАН Білорусі, відділу з питань культури Посольства Ісламської Республіки Іран. Всього було заслухано і обговорено 14 доповідей, в яких порушувалася актуальні питання інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек як важливого чинника поглиблення інтеграційних процесів, котрий забезпечує додаткові можливості наукового, освітнього, культурного співробітництва на вітчизняному та міжнародному рівнях в умовах формування суспільства знань.

Увага доповідачів була зосереджена на теоретичних, методичних та прикладних аспектах розвитку інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек у контексті інтеграції з галузями освіти, науки, культури. Генеральний директор НБУВ, чл.-кор. НАН України **В. І. Попик**, визначаючи завдання сучасних наукових бібліотек як очільників руху за формування єдиного інформаційного простору, підкреслив необхідність рухатись у бік розбудови дієвої, ефективної, партнерської співпраці з науково-дослідними установами, закладами освіти, музеями, архівами, видавничими та інформаційними центрами, засобами масової інформації, державними установами і громадськими організаціями на принципово вищому рівні співробітництва, що передбачає розбудову цілісного національного науково-інформаційного простору як середовища максимальної інтеграції зусиль усіх учасників інформаційних процесів.

Присутні заслухали та обговорили низку ґрунтовних доповідей, присвячених поглибленню процесів інформатизації в наукових бібліотеках, розвитку новітніх бібліотечних технологій та сервісів і управління ними, підвищенню ефективності інформаційних обмінів та якості корпоративних інформаційних ресурсів, організаційно-управлінським аспектам корпоративної співпраці, визначенню пріоритетних напрямів партнерства, взаємодії бібліотек з науковими установами, закладами освіти та культури, ролі бібліотек у забезпеченні громадянам доступу до знань, у формуванні інформаційної культури суспільства, пропаганді гуманістичних цінностей. Майже всі виступаючі наголосували на необхідності консолідації зусиль бібліотек щодо напрацювання теоретичних та методичних документів, конвенційних угод для учасників інформаційного процесу, спрямованих на розбудову цілісного національного науково-освітньо-інформаційного простору.

Зав. відділу НБУВ, д-р наук із соц. комунікацій **О. В. Воскобойнікова-Гузєва**, констатує бурхливу та некеровану трансформацію, що відбувається нині в бібліотечному світі, виокремила оптимальні моделі розвитку сучасної бібліотеки як мультифункціональної установи. Серед яких: «Бібліотека – науково-інформаційний центр», «Бібліотека – культурно-просвітницький центр», «Бібліотека – загальнодоступний освітній центр», «Бібліотека – інформаційно-аналітичний центр», «Бібліотека – центр дозвілля», «Бібліотека – суспільно-комунікаційний центр» та ін. Вона наголосила, що певні моделі можуть поєднуватися або бути пріоритетними на окремих етапах розвитку установи, однак будь-яка модель розвитку бібліотеки передбачає активне використання партнерства.

Про результати теоретичного дослідження коеволюційних процесів бібліотеки та системи наукової комунікації йшлося у виступі проф. ХДАК, д-ра наук із соц. комунікацій **Г. В. Шемасвої**. Доповідачка констатувала, що, відповідно до теорії коеволюції, розвиток бібліотеки, науки і системи наукової коеволюції характеризується процесами взаємозбагачення, взаємовпливу, взаємодії, взаємозалежності. Було зазначено, що бібліотека розвивається у руслі еволюційних процесів, притаманних науці і системі наукових комунікацій. Тому виконання соціально-комунікаційних функцій бібліотеками в системі науки залежить від правильно обраних стратегій і заходів їхньої реалізації на національному, регіональному, галузевому спеціалізованому рівнях.

Теоретико-методологічні аспекти інформаційно-комунікаційної діяльності наукової бібліотеки в контексті формування суспільства знань розглядалися у доповіді директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Василенко**. Визначаючи сутність інформаційно-комунікаційної діяльності наукової бібліотеки на макрорівні як взаємодію бібліотеки і суспільних інституцій, спрямовану на задоволення інформаційно-знанневих потреб суспільства, доповідачка акцентувала увагу на важливості формування інтегрованої моделі системи комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування, реалізація якої забезпечить членам суспільства доступ до наукових знань та достовірної інформації в умовах розвитку інформаційного мультиресурсу на якісно новому рівні.

Про хід реалізації одного з найважливіших наукових проєктів НБУВ, а саме, інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань», формування якого здійснюється на корпоративних засадах, йшлося у доповіді керівника Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій НБУВ, д-ра наук із соц. комунікацій **К. В. Лобузіної**. Вона зазначила, що метою даного проєкту є популяризація, підвищення рейтингу та доступності електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів наукових бібліотек України за рахунок використання сучасних веб-технологій. Доповідачка детально зупинилася на інформаційних складових порталу, які включають й авторитетні файли, розширені довідковою інформацією: наукові бібліотеки; науково-інформаційні ресурси бібліотек; наукові фахові видання; наукові установи; науковці України.

Активне обговорення викликала доповідь заст. директора Державної бібліотеки України для юнацтва, канд. іст. наук **О. Б. Виногорової**, присвячена формуванню толерантності як напрямку бібліотечно-інформаційної роботи з молоддю. Визначаючи бібліотеку як територію толерантності та виховання толерантності, доповідачка наголосила на важливості формування мо-

лодої людини як самодостатньої особистості, її підготовки до життя у глобальному інноваційному суспільстві, де мають місце як позитивні, так і негативні інформаційні впливи. Участь у цих процесах інформаційно-ресурсної бази бібліотечних установ та культурно-комунікаційних центрів, на переконання О. Б. Виноградової, є незамінною.

У доповіді наук. співробітника ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського **О. В. Кривоносової** йшлося про розвиток корпоративної культури сучасних бібліотек. Доповідачка обґрунтувала визначальний вплив цього чинника на успішну діяльність наукової бібліотеки, розкрила сутність поняття, рівні та компоненти корпоративної культури бібліотеки, запропонувала конкретні шляхи і механізми її формування в бібліотеках нашої країни.

Про історію конструювання пам'яті у бібліотечному середовищі (XIX – XXI ст.) йшлося у доповіді бібліографа ХДНБ імені В. Г. Короленка **С. К. Бондаренка**. Він зазначив, що бібліотека-сховище є метафорою пам'яті, а конструювання пам'яті виконує завдання консолідації бібліотечної спільноти. Сконструювана при здійсненні меморіального завдання пам'ять бібліотеки є однією з головних форм бібліотечної комунікації.

Посиленню інформаційно-комунікаційної діяльності НБУВ (в аспекті її публічного позиціонування) як сучасної науководослідної установи, головного бібліотечно-інформаційного та культурно-освітнього центру держави значною мірою сприяє добре налагоджена робота прес-служби. Саме про засади її організації та головні завдання у сучасних умовах йшлося у доповіді мол. наук. співробітника НБУВ **В. П. Здановської**. На важливості діяльності прес-служби для комунікаційно-іміджевої політики наукової бібліотеки наголошувала у своєму виступі і наук. співробітник НБУВ **Л. А. Поперечна**. Вона проаналізувала результати експериментального дослідження доцільності та ефективності презентування наукової бібліотеки (на прикладі НБУВ) у соціальних мережах Інтернету. Доповідачка констатувала, що представництво НБУВ в соціальних медіа на сьогодні є дієвим інструментом маркетингових комунікацій, важливим мережевим каналом для поширення іміджевої інформації, засобом ефективної взаємодії з потенційними споживачами ресурсів та послуг. Водночас, його використання може бути ефективним лише у разі застосування механізмів стратегічного менеджменту, системно пов'язаних і креативних тактичних рішень.

Учасники секційного засідання заслухали низку доповідей і повідомлень з упровадження науково-методичних розробок у різні сфери бібліотечно-інформаційної діяльності. Зокрема, у виступі гол. бібліотекаря НПБУ, канд. іст. наук **О. М. Збанацької** йшлося про досвід формування електронних версій

архівних путівників як джерела для уточнення та поповнення інформаційно-пошукового тезауруса Національної парламентської бібліотеки України. Про організацію електронних книжкових виставок у контексті інформаційно-комунікаційної діяльності наукової бібліотеки доповідала мол. наук. співробітник НБУВ **Л. О. Туровська**. Вона зазначила, що інформаційні ресурси електронних бібліотечних книжкових виставок (ЕБКВ) є відпрацьованою структурою організації доступу до інформаційних джерел. Саме через організацію електронних виставок реалізуються послуги з надання бібліотечними фахівцями структурованої, семантично опрацьованої інформації. Наголошувалось також на необхідності створення при бібліотечних установах спеціальних інформаційних виставкових служб, функціонування яких стимулюватиме більш оперативне обслуговування запитів сфери науки, виробництва та управління з використанням електронних технологій.

Зав. відділу НБУ **О. В. Михайлова** ознайомила присутніх з результатами моніторингу історії населених пунктів регіону в електронних каталогах та краєзнавчих базах ОУНБ, а також презентувала основні аналітичні матеріали з цього дослідження.

Інформативністю вирізнялася доповідь «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек (за матеріалами зарубіжних фахових видань)» старш. наук. співробітника НБУВ **Л. М. Дем'янюк**. Доповідачка охарактеризувала основні напрями інформаційно-комунікаційної діяльності зарубіжних наукових бібліотек та бібліотечно-інформаційних центрів, висвітлені у провідних зарубіжних періодичних виданнях.

Учасники секційного засідання взяли активну участь в обговоренні проекту Рекомендацій Міжнародної наукової конференції. Було внесено низку пропозицій до підсумкового документа, зокрема щодо розроблення модельного стандарту наукової бібліотеки, а також системи національних стандартів з урахуванням міжнародної практики стандартизації бібліотечно-інформаційної діяльності (у т.ч. упровадження RDA, FRAD, FRBR, FR SAR тощо), передбачивши державне фінансування на їх переклад і адаптування до вітчизняних умов. Учасники зібрання висловили побажання активувати співпрацю між освітніми, науковими та інформаційними інститутами, максимально використовуючи інтеграційні можливості для розбудови цілісного науково-освітньо-інформаційного комплексу України.

Ольга Василенко,

канд. іст. наук,

директор Інституту бібліотекознавства НБУВ

Людмила Дем'янюк,

канд. іст. наук, старш. наук. співробітник НБУВ

Книгознавчі дослідження бібліотечних фондів та їх введення у науково-інформаційний простір

У роботі секції «Книгознавчі дослідження бібліотечних фондів та їх введення у науково-інформаційний простір» взяли участь понад 50 фахівців у галузі книгознавства, історії книги і бібліотечної справи, мистецтвознавства, музикознавства, спеціалісти з оцифрування унікальних пам'яток культури з різних установ України, а саме, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Інституту проблем реєстрації інформації, Бібліотеки ім. акад. М. О. Лавровського Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя (Музей рідкісної книги), Херсонської обласної універсальної нау-

кової бібліотеки ім. О. Гончара, Української академії друкарства, Національної історичної бібліотеки України, Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України для дітей, Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка та ін.

Усі виступи на засіданні секції можна умовно поділити на кілька блоків, що відповідають напрямкам книгознавчих досліджень ретроспективних фондів.

Особливо різноплановістю вирізнялися доповіді співробітників Інституту книгознавства НБУВ. Зав. відділу НБУВ, канд. мистецтвознавства **Г. М. Юхимець** презентував друкований каталог мідних гравірувальних дощок українських друкарень XVII–XIX ст. з фондів НБУВ, який не має аналогів у світі. На жаль, це було єдине нове видання за тематикою секції, але таку практику ознайомлення спеціалістів з новими виданнями варто продовжувати на майбутніх засіданнях.

Директор Інституту книгознавства НБУВ, д-р іст. наук, професор **Г. І. Ковальчук** ознайомила присутніх з новим науковим корпоративним проектом щодо реєстрації примірників книжкових пам'яток, запропонованим НБУВ і представленим на порталі установи (К. В. Лобузін). На першому етапі цієї колосальної і перспективної роботи передбачено провести спільно облік примірників прижиттєвих та посмертних видань Т. Г. Шевченка (до 1923 р., відповідно до проекту «Україномовна книга»). На час роботи конференції на порталі НБУВ зареєструвалися як учасники цього проекту і ввели інформацію про свої примірники (крім НБУВ) Національна історична бібліотека, Наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Каразіна, Музей рідкісної книги Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя.

Підвищений інтерес у присутніх викликала доповідь-презентація заст. директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, члена-кореспондента НАН України **А. А. Крючина** «Збереження записів українського музичного фольклору шляхом оцифрування фонографічної колекції Осипа Роздольського». Доповідач ознайомив аудиторію з результатами досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень. Вони були присвячені збереженню записів українського музичного фольклору на циліндричних носіях, що потребують особливих умов зберігання. Про специфіку роботи з музичними фондами йшлося у виступах зав. відділу НБУВ **Л. В. Івченко** («Книгознавство і дослідження музичних пам'яток»), мол. наук. співробітника НБУВ **О. А. Цибульської** («Колекція раритетних грамплатівок з фондів НБУВ: особливості каталогізації»).

Окрему тематичну групу становили доповіді, присвячені дослідженню історичних колекцій. Директор Бібліотеки ім. акад. М. О. Лавровського Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, завідувач Музею рідкісної книги **О. С. Морозов** розповів про зібрання М. М. та І. М. Михайловських у Ніжині. В Музеї рідкісної книги виявлено невелику (61 одиниця зберігання), але унікальну колекцію кирилических стародруків та видань громадянського друку, яка раніше належала

вихованцю духовної семінарії, палкому шанувальнику старовини, колекціонеру М. М. Михайловському.

Зав. відділу Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гончара **О. Г. Сак** ознайомила присутніх з книжковими та рукописними колекціями, які сформували рідкісний і цінний фонд Херсонської ОУНБ. У доповіді йшлося про започаткування як самої бібліотеки, так і її фонду. Було охарактеризовано сучасні колекції: особові зібрання – херсонського журналіста Д. І. Файнштейна, колекціонера М. А. Смелянова, композитора С. В. Юферова; сімейний архів Гошкевичів та ін.

Старш. наук. співробітник Центру українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка **С. Р. Кагамлик** присвятила свою доповідь бібліотекам українських православних ієрархів ранньомодерного періоду: Феофана Прокоповича, Симона Тодорського, Стефана Яворського, Андрія Юшкевича та ін.; проаналізувала тематичний та мовний склад бібліотек тогочасного вищого духовництва. Про примірники з бібліотек Житомира у франкомовному і польськомовному фондах НБУВ йшлося у виступі наук. співробітника НБУВ **Т. А. Якубової**. Провідний бібліотекар НБУВ **С. М. Малюк** розповів присутнім про шляхи комплектування газетного відділу Всенародної бібліотеки України, нині – НБУВ (1918–1921 рр.).

Кілька неординарних доповідей було присвячено рідкісним аспектам дослідження стародруків. Так, зав. відділу НБУВ **Н. П. Бондар**, ознайомила присутніх з методикою філігранологічного дослідження для встановлення підроблених аркушів у складі краківських видань «Гербарій» М. Сенніка 1568 р. та М. Ужендова 1595 р. Асистент Української академії друкарства **Ю. С. Стемпіцька** зосередила увагу на особливостях декорування сегментів корінця української золотарської оправи.

Дослідженням інших видів видань були присвячені, зокрема, виступ (з електронною презентацією зображень) мол. наук. співробітника НБУВ **О. М. Донець** «Ідеологія в художніх образах: гендерні аспекти візуалізації жінки в українському радянському плакаті 1940–1970 рр. (на основі зібрання українського друкованого плаката ХХ ст. відділу образотворчих мистецтв НБУВ)». Старш. наук. співробітник НБУВ **Н. Г. Солонська** окреслила перспективи досліджень відділу зарубіжної україніки НБУВ.

Робота секції засвідчила актуальність книгознавчих досліджень бібліотечних фондів і необхідність оперативного введення одержаних результатів у сучасний інформаційний простір.

Галина Ковальчук,

д-р іст. наук, директор Інституту книгознавства НБУВ

Тетяна Мяскова,

канд. іст. наук, старш. наук. співробітник НБУВ

Бібліотека як суспільно-інформаційний центр наповнення соціальних комунікацій

Засідання секції «Бібліотека як суспільно-інформаційний центр наповнення соціальних комунікацій» відбулося 7 жовтня 2015 р. У її роботі взяли участь провідні фахівці Наукової бібліотеки Національного університету ДПС України, НТБ Київського національного університету технологій і дизайну, кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету, НТБ Національного авіаційного університету, ДНТБ України, ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, Національної бібліотеки України для дітей, НБУВ – загалом понад 40 осіб.

Відкриваючи засідання, заст. ген. директора НБУВ, д-р іст. наук **В. М. Горовий** наголосив на важливості процесу еволюції соціальних інформаційних комунікацій для формування національного інформаційного простору в умовах глобалізації, адже поряд з позитивами вона несе в собі і загрозу його тотальної уніфікації, спричиняє процеси, які негативно впливатимуть на його розвиток у майбутньому. Підкреслювалась також актуальність прогностично-аналітичних підходів до вивчення вертикальних і горизонтальних обмінів, вироблення науково обґрунтованих методик управління цими процесами.

Було зазначено, що трансформація інформаційних комунікацій в інтересах розвитку національного інформаційного простору, розвиток механізмів впливу на них і тим самим зміцнення національного інформаційного суверенітету сприяє нейтралізації негативних інформаційних процесів. На переконання доповідача, виокремлені комунікації в рамках існуючого правового поля вимагають державного контролю, забезпечення подальшого розвитку інформатизації в країні, забезпечення вільного доступу та використання громадянами суспільнозначущих інформаційних ресурсів, необхідних для розвитку як окремо взятої особистості, так і суспільства загалом.

Учасники секційного засідання у своїх виступах висвітлювали різні аспекти діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів національних бібліотек, вказували на конкретні шляхи оптимізації їх комунікації з користувачами за допомогою веб-технологій, використання соціальних медіа в бібліотекознавчих дослідженнях та як джерела інформації соціальної тематики для бібліотек. Також було розглянуто комплекс актуальних проблем, пов'язаних з оптимізацією та підвищенням ефективності інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек в умовах поширення електронних технологій, напрацюванням інноваційних методик використання інформаційних ресурсів інтернет-середовища в процесі підготовки бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту та його просування на інформаційний ринок, посиленням впливу бібліотечних структур на суспільне життя, окресленням тенденцій їх розвитку як сучасних інформаційно-комунікаційних комплексів, розкриттям спе-

цифіки та нових можливостей комунікації бібліотек в умовах широкого використання інструментарію соціальних медіа.

Завершуючи роботу, учасники секційного засідання не тільки обговорили і схвалили до прийняття проект Рекомендацій конференції, а й внесли до нього низку пропозицій, а саме:

- з метою піднесення ефективності електронного урядування посилити роз'яснення діяльності владних структур, необхідності розвитку співробітництва інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ з громадськістю шляхом розроблення, підготовки і поширення відповідних бібліотечно-інформаційних матеріалів;
- з метою підвищення ефективності діяльності бібліотечних структур в Інтернет-середовищі доповнювати підтримку функціонування бібліотечних веб-сайтів підтримкою функціонування бібліотечних сторінок у соціальних медіа;
- для посилення адресності бібліотечно-інформаційної роботи, широкого інформування користувачів про фонди бібліотеки та надання їм вільного доступу до зібраних в них документованих знань вкрай важливо використовувати в бібліотечній роботі соціальні медіа різноформатного контенту (текстові, відео, аудіо, графічного формату), практикувати створення бібліотечних мережеских кластерів.

Тетяна Гранчак,
д-р наук із соц. комунікацій,
зав. відділу НБУВ

Електронні бібліотеки. Автоматизація бібліотечної технології

У засіданні секції «Електронні бібліотеки. Автоматизація бібліотечної технології» взяли участь понад 50 фахівців з різних бібліотек України. Переважна більшість виступів була присвячена питанням формування бібліотечно-інформаційних ресурсів, їх систематизації, організації та представленню користувачам. Належна увага приділялася також новим науковим проектам НБУВ: «Наука України: доступ до знань» та «Цифрова бібліотека українки».

Доповіді зав. відділу НБУВ, канд. техн. наук **Н. Ф. Самохіної**, мол. наук. співробітників НБУВ **С. Г. Клочок**, **Л. В. Коновал**, провідного бібліотекаря НБУВ **С. В. Руденко** стосувалися досвіду формування електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів, які створюються у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, технологій формування відповідних баз даних, перспектив їх інтеграції у міжнародні науково-інформаційні системи та включення до довідково-пошукового апарату. Дослідження, проведені фахівцями Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій, показали, що найбільш значущі, потужні електронні бібліотеки національного рівня були створені у різних країнах світу саме на базі національних бібліотек. І це цілком закономірно, адже вони є інтеграторами національних електронних ресурсів, законодавцями технологічних принципів їх організації. Значну увагу фахівці НБУВ приділили проблемам формування «Наукової електронної бібліотеки», електронного репозиторію «Наукова періодика України», новому інформаційному ресурсу НБУВ – електронна бібліотека «Україніка», який має стати інтегратором знань про Україну, представлених в електронному вигляді.

Присутні також відзначили важливість формування тематичних ресурсів веббібліографії, яка виконує, з одного боку, функцію професійної навігації в електронних ресурсах Інтернету, а з іншого – дає змогу розширювати інформаційний потенціал бібліотечного фонду. Зав. сектора НБУВ **Н. В. Добра** у своїй доповіді «Інтернет-навігатор наукових бібліографічних ресурсів» розкрила можливості інтернет-навігатора НБУВ, охарактеризувала його структуру, змістове наповнення, виокремила переваги при обслуговуванні віддалених користувачів. Доповідачка презентувала новий інформаційний блок інтернет-навігатора «Джерела наукової інформації», орієнтований на наукову та освітню аудиторію користувачів. Було підкреслено оригінальність технологічного рішення для формування інтернет-навігатора НБУВ на основі бібліографічної бази даних з можливістю підтримки окремих тематичних розділів різними профільними фахівцями бібліотеки.

Наук. співробітники НБУВ **І. П. Перенесієнко** та **С. С. Гапуля** акцентували увагу аудиторії на теоретичних питаннях інтеграції електронних документних ресурсів та бібліотечних класифікацій у веб-середовищі. Доповідь наук. співробітника НБУВ **О. В. Ісаєвої** «Електронні файли на особу в електронному середовищі» стосувалася авторитетного контролю та авторитетних файлів осіб, перспектив створення авторитетного файла науковців України на базі надходжень обов'язкових примірників авторефератів і дисертацій. Створений авторитетний файл, наголосила доповідачка, має стати органічною частиною, започаткованого в НБУВ **К. В. Лобузіною**, інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань», який включатиме взаємопов'язані авторитетні файли: наукових

бібліотек, наукових бібліотечно-інформаційних ресурсів, наукових установ, науковців України – і забезпечуватиме доступ до здобутків вітчизняних вчених через наукові бібліотеки України.

Заст. директора Книжкової палати України ім. Івана Федорова **Г. О. Гуцол** окреслила основні завдання, проблеми Книжкової палати України ім. Івана Федорова, які виникають у процесі реалізації інноваційних проєктів, зокрема під час упровадження в бібліотеках України сучасних міжнародних стандартів каталогізації документів.

Керівник Центру бібліотечних електронних ресурсів і технологій НБУВ, д-р наук із соц. комунікацій **К. В. Лобузін**, підсумовуючи результати роботи секції, зазначила, що електронні ресурси є нині органічною складовою бібліотечних фондів. Вони потребують гармонійного поєднання з традиційними (паперовими) фондами, адже це сприятиме повноцінному представленню користувачам бібліотечно-інформаційних ресурсів у веб-середовищі. З огляду на наростаючу інтеграцію бібліотечних ресурсів у систему сучасних комунікацій, доповідка детально зупинилася на основних тенденціях формування електронних інформаційних ресурсів бібліотек, що визначаються різними напрямками їх інтеграції, а саме, інтеграцією різноформатних інформаційних ресурсів на одній пошуковій платформі, інтеграцією документних ресурсів різних установ з метою формування загально-

національних історико-культурних та наукових електронних колекцій, інтеграцією наукових бібліотечних електронних ресурсів у сучасні веб-технології, у науково-інформаційні та наукометричні системи. На думку **К. В. Лобузін**, провідну роль у цих інтеграційних процесах мають відігравати національні бібліотеки. На сьогодні Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського вже започаткувала два нові проєкти (наукового та історико-культурного спрямування): «Наука України: доступ до знань» та електронна бібліотека «Україніка». Було також наголошено, що у піднесенні якості національних інтегрованих ресурсів важливу роль відіграють традиційні бібліотечні інструменти організації знань (авторитетні файли, бібліотечні класифікації, предметні рубрики тощо), які стають необхідною частиною електронних інтернет-проєктів бібліотек, а отже дають змогу бібліотекам з їх багаторічним досвідом упорядкування документних ресурсів забезпечити користувачам вільний доступ до інформації.

Катерина Лобузін,
д-р наук із соц. комунікацій,
керівник Центру бібліотечних електронних ресурсів
і технологій НБУВ
Людмила Коновал,
мол. наук. співробітник НБУВ

Наукова архівна спадщина: формування, документний склад, інформаційний потенціал

До роботи секції «Наукова архівна спадщина: формування, документний склад, інформаційний потенціал» долучилися 29 фахівців у галузі архівознавства, джерелознавства, бібліотекознавства. Серед них співробітники Інституту архівознавства НБУВ, Інституту рукопису НБУВ, установ Національної академії наук України – Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, бібліотек вищих навчальних закладів України – Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка, Київського національного університету культури і мистецтв, Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, а також Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Державного архіву Київської області, Київського товариства «Просвіта».

У секційному засіданні взяв участь голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, радник Президії НАН України, академік НАН України **О. С. Онищенко**. У рамках роботи секції було організовано виставку наукових видань Інституту архівознавства НБУВ і Інституту рукопису НБУВ.

Основні питання, заявлені для обговорення на секції, торкалися теоретичних і науково-прикладних аспектів формування наукового архівного документного ресурсу, як традиційного, так і електронного, питань нормативного і методичного забезпечення процесів експертизи та описування масивів таких документів, створення інтегрованих електронних архівних ресурсів, використання різних видів архівних джерел у сфері культури та науки України.

Присутні заслухали і обговорили низку ґрунтовних доповідей, присвячених актуальним питанням функціонування архівів України. Зокрема, порушувалися питання нормативного та науково-методичного забезпечення діяльності архівних підрозділів установ НАН України (**Л. М. Яременко**), принципів організації документів Національного архівного фонду в установах НАН України (**О. В. Січова**), особливостей формування та інформаційної наповненості фондів науководослідною документацією Центрального державного науковотехнічного архіву України, м. Харків (**А. О. Алексєнко**) та наукових архівів академічних установ (**Ю. О. Бойко, О. В. Березовська, Л. С. Воловник, І. В. Шарабанова, М. О. Принь**).

Значний час на секційному засіданні було відведено для заслуховування доповідей, присвячених інтеграційним процесам в архівній галузі, інформатизації архівної сфери шляхом розроблення уніфікованого інтерактивного сайта та впровадження онлайн-діловодства в роботу державних архівів (**О. М. Бєля, Г. В. Бойко, І. М. Бойко, І. О. Товкач**). Жваві дискусії виникли при обговоренні питань щодо розроблення та впровадження у практику роботи моделей програмного забезпечення «електронних журналів». Доповідачі відзначали, що система онлайн-діловодства вже впроваджена у 58 з 62 архівних установ Київської обл. Вона підвищила ефективність контролю за багатьма процесами обліку – за наданням консультацій громадянам, термінами виконання письмових запитів, за кількістю користувачів у читальних залах і виданих їм архівних справ тощо. Система також дає змогу здійснювати документоведення дистанційно, отримувати статистику роботи архіву за заданими характеристиками і створювати повністю нові електронні

журнали та ін. Тому учасники секційного засідання були одностайні у думці про доцільність поширення такого програмного забезпечення й у інших архівних установах України.

Змістовністю вирізнялися доповіді про документний склад та процеси формування особових архівних фондів видатних діячів науки, наукового описування та систематизації документів різнорівневих фондів (**Т. С. Горбач, В. В. Горєва, Л. І. Завалішина, А. О. Радзіловська, С. В. Старовойт, М. А. Філіпович**); про вивчення складу, змістового наповнення епістолярної спадщини визначних науковців України (**В. Т. Петрикова, А. І. Шаповал, Л. В. Шипко**), а також, що стосується біографічних документів вчених у складі особових фондів (**Ю. В. Булгаков, Т. В. Брязкало, Н. А. Наумова, О. П. Піддубний, Л. О. Шеремета**). Виступаючи аналізували досвід методичної роботи з комплектування та обліку особових архівних фондів Інституту рукопису НБУВ у 1940–1980 рр. (**І. С. Корчемна**), статистику використання архівних фондів Інституту архівознавства НБУВ за 1991–2014 рр., зокрема було висвітлено склад користувачів та проблематику наукових досліджень (**І. Г. Кіржаєва**).

Не залишилася поза увагою присутніх тема інформаційного потенціалу різних документних джерел, які мають велике значення для здійснення історичних розвідок та реконструкції окремих подій минулого (**О. О. Васильєва, О. І. Вербіцька, Т. В. Герасімова, О. І. Дзира, Г. В. Індиченко, О. А. Лук'янець, Л. А. Павленко, К. В. Петриненко, О. В. Принь, С. В. Сохань, І. В. Черняк**), а також питання про розвиток видавничої діяльності НАН України у 1956–1960 рр. (**С. М. Коваленко, Я. О. Бондарчук**), джерела до історії періодичних видань (**О. Ю. Горшихіна, І. В. Клименко**).

З особливим інтересом аудиторія вислухала виступ ученого секретаря ЛННБ України ім. В. Стефаніка **З. Т. Грень** про стратегії Львівської національної наукової бібліотеки

України ім. В. Стефаніка у галузі популяризації документальної спадщини. На завершення доповідачка представила 400-сторінковий каталог «Spotkanie: drzeworyty ludowe z kolekcji J. G. Pawlikowskiego = Зустріч: народні дереворити з колекції Ю. Г. Павліковського. – Krakow, 2014», який був переданий в дар НБУВ.

У підсумковому виступі академіка **О. С. Онищенка** були окреслені пріоритетні завдання щодо подальшого нарощування наукових досліджень з означеної тематики, відзначалась складність і значущість роботи архівістів з опрацювання документальної спадщини для розвитку сучасного українського суспільства та створення вітчизняних інформаційних ресурсів.

Необхідно відзначити, що більшість виступів учасників секції ґрунтувалася на власному досвіді роботи в архівних і бібліотечних установах. Загалом, засідання пройшло в атмосфері продуктивного діалогу та плідного обміну думками. На завершення його роботи було обговорено і схвалено Рекомендації Міжнародної наукової конференції. Вносячи доповнення у проект заключного документа, присутні наголошували на поглибленні співпраці архівних установ України різного підпорядкування у царині дослідження документальних комплексів, на розширенні комплексу інформаційних послуг і веб-сервісів для користувачів електронних джерел наукової інформації з метою створення у майбутньому єдиного інформаційного простору у системі архівних ресурсів України.

Лідія Яременко,

канд. іст. наук,

директор Інституту архівознавства НБУВ

Оксана Вербіцька,

канд. філос. наук,

старш. наук. співробітник НБУВ

Організація ресурсів наукової бібліотеки: партнерство та ефективність

У роботі секції «Організація ресурсів наукової бібліотеки» взяли участь фахівці НБУВ, представники провідних національних і наукових бібліотек України, зарубіжні гості – директор Центральної наукової бібліотеки НАН Киргизької Республіки **Ш. Д. Ібраїмова**, директор Центральної наукової бібліотеки ім. Я. Коласа НАН Білорусі **О. І. Груша**, куратор відділу європейських та американських студій Британської бібліотеки **О. В. Керзюк** – загалом понад 70 осіб. У центрі уваги учасників секційного засідання перебували питання ефективної організації та використання інформаційних ресурсів бібліотек, сучасних можливостей та перспектив розвитку каталогізування.

Куратор відділу європейських та американських студій Британської бібліотеки **О. В. Керзюк** у своїй доповіді «Ефективна організація і використання ресурсів Британської бібліотеки у співпраці з партнерами (на прикладі відділу європейських та американських студій)» презентувала нову стратегію розвитку Британської бібліотеки, ухвалену на початку 2015 р., ознайомила з досвідом розкриття різних фондів на прикладі виставкової роботи, співпраці з бібліотеками Об'єднаного Королівства та світу, культурними центрами, університетами, комерційними компаніями тощо. На завершення доповідачка підкреслила, що питання кращої ор-

ганізації та ефективного використання бібліотечних ресурсів завжди залишатиметься головним пріоритетом діяльності Британської бібліотеки.

З сучасними напрямками роботи Центральної наукової бібліотеки НАН Киргизької Республіки ознайомила присутніх її директор **Ш. Д. Ібраїмова**. Вона відзначила, що в рамках співпраці з міжнародною організацією CRDF–Global у 2012 р. було створено Киргизьку віртуальну наукову бібліотеку. Тепер через інформаційний портал науковцям країни надається безкоштовний доступ до світових баз даних DOAJ, AGORA, HINARY, OARE, є можливість виставляти ресурси Асоціації університетських бібліотек Киргизії, ЦНБ НАН КР. Доповідачка розповіла про участь бібліотеки в проекті «Корпоративний репозитарій авторефератів і дисертацій» з надання доступу до повних е-версій авторефератів дисертацій вітчизняних учених. ЦНБ також бере участь у зведеному ЕК бібліотек Киргизстану та здійснює реферування всієї наукової періодики НАН КР.

Перспективам каталогізування в контексті «Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р.» присвятила свій виступ заст. генерального директора Національної наукової медичної бібліотеки України **О. М. Бруй**. Вона відзначила, що каталогізація в Україні потребує низки комплексних,

системних змін відповідно до сучасних світових тенденцій. Присутніх було поінформовано про створення Міжвідомчої робочої групи з питань формування Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні при Міністерстві культури України, розроблення перспективних напрямів її впровадження з детальним планом заходів по кожному з них. На першому етапі планується створення системи швидкого, зручного, релевантного пошуку та доступу до бібліотечних ресурсів на рівні окремих бібліотек, регіональному і національному рівнях на принципах корпоративної співпраці та економічної доцільності. Для цього пропонується: а) створити координаційний центр системи корпоративного каталогізування бібліотек України на базі Державної наукової установи «Книжкова палата України ім. Івана Федорова», що сприятиме підвищенню якості бібліографічних записів і скороченню витрат на їх створення; б) запровадити зведений ЕК бібліотек України; в) сформувати корпоративну базу даних авторитетних національних файлів; г) розробити інформаційно-пошукову систему видавничої продукції, що буде використовуватися для оптимізації поповнення бібліотечних фондів. Для забезпечення ефективної діяльності бібліотек, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг, наголосила на завершення доповідачка, у першу чергу, необхідно створити низку загальнонаціональних стандартів, які б врегулювали діяльність бібліотечно-інформаційної галузі, розробити відповідне програмне забезпечення, сформувати систему якісного навчання бібліотекарів.

Про впровадження міжнародного стандарту каталогізації RDA у провідних бібліотеках світу та перспективи для українських бібліотек йшлося у виступі завідділу НБУВ, д-ра іст. наук **Н. В. Стрішенець**. Доповідачка зазначила, що провідні бібліотеки світу вже розпочали перехід на нові правила каталогізації RDA з квітня 2013 р., детально зупинилася на процесі перекладу та впровадження нового стандарту в зарубіжних бібліотеках. Було поінформовано присутніх про встановлення контактів із керівним комітетом RDA щодо умов його перекладу українською мовою, про пошук коштів для основного перекладу, оголошений конкурсний набір перекладачів, та результати опитування українських бібліотекарів щодо впровадження нового міжнародного стандарту.

Досвідом розроблення та запровадження методів ведення предметного каталогу поділилася завідділу Національної на-

укової медичної бібліотеки України **А. В. Відьма**. Сучасному стану та перспективам розвитку національного еталону УДК в Україні присвятила свій виступ завідділу Книжкової палати України ім. Івана Федорова **В. М. Муравйова**. З інформаційною інфраструктурою НАН України, яка об'єднує широкий спектр бібліотечно-інформаційних ресурсів, створених в установах Академії, та роллю академічних бібліотек в їх організації і структуруванні ознайомила присутніх провід. наук. співробітник НБУВ **Г. І. Солоіденко**. У виступі мол. наук. співробітника НБУВ **О. Л. Сокур** було розглянуто бібліографування як засіб організації інформації на прикладі бібліографічних та біобібліографічних покажчиків, довідок, підготовлених у бібліотеках НДУ НАН України.

Низку виступів учасники конференції присвятили практичним напрацюванням у галузі організації ресурсів у НБУВ: ретроспективному каталогізуванню журналів та продовжуваних видань (мол. наук. співробітник НБУВ **П. І. Шекера, І. Л. Хандошко**); створенню ЕК книг, надрукованих латинським шрифтом (мол. наук. співробітник НБУВ **Л. П. Курвякова**); транслітерації українських прізвищ при каталогізуванні видань іноземними мовами (зав. відділу НБУВ **П. І. Шекера**).

Учасників секційного засідання було поінформовано щодо перших результатів анкетного опитування читачів НБУВ стосовно можливої консервації традиційних каталогів і переходу на ЕК (гол. бібліотекар НБУВ **С. Г. Смуць**) та нових можливостей доступу до світових наукових е-ресурсів (гол. бібліотекар НБУВ **О. В. Полякова**).

У ході дискусії порушувалися й інші актуальні питання: підготовка національних стандартів стосовно бібліотечно-інформаційної діяльності, впровадження предметного каталогізування, створення національної бази даних авторитетних записів, спрямованих на розвиток бібліотечно-інформаційної сфери України. Усі виступаючі наголошували на важливості активізації міжвідомчої взаємодії освітніх, наукових та інформаційних інститутів, національних бібліотек і бібліотек наукових установ НАН України, на координації та кооперації зусиль національних галузевих бібліотек, науково-інформаційних установ у створенні національного зведеного каталогу.

Олена Сокур,
мол. наук. співробітник НБУВ

Бібліотеки як інтегратори і поширювачі біографічного знання

Секцію «Бібліотеки як інтегратори і поширювачі біографічного знання» вступним словом відкрив генеральний директор НБУВ, директор Інституту біографічних досліджень НБУВ, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України **В. І. Попик**. Свою доповідь «Здобутки і завдання сучасної бібліотечної біографіки» він присвятив підсумкам діяльності Інституту біографічних досліджень НБУВ – спеціалізованого підрозділу, який вивчає теоретичні та методичні проблеми біографіки, біографістики, біобібліографії. Інститут завершує виконання теми НДР «Бібліотеки як центри формування ресурсів біографічної інформації». Одним з досягнень фахівців ІБД є обґрунтування тези, що саме бібліотеки є головними осередками формування, систематизації, опрацювання та поширення ресурсів рукописної, друкованої, електронної історико-

біографічної інформації. Діяльність бібліотек позначена значною широтою проблемно-тематичного діапазону, що підтверджує особливе місце і роль останніх у біографічних дослідженнях. Силами співробітників Інституту проаналізовано багатоплановий досвід бібліотечних установ України різних рівнів щодо форм і методів пропаганди біографічних знань, обґрунтовано необхідність і можливість формування єдиного дослідницького простору в галузі біографіки, біографістики, споріднених спеціальних історичних та бібліотечно-інформаційних дисциплін з розбудовою різних типів віртуальних дослідницьких лабораторій, розрахованих на інтеграцію зусиль розподілених творчих колективів фахівців з усіх регіонів України та зарубіжжя. Ці та інші напрями досліджень, зокрема щодо розвитку галузевої і регіональної

біографіки, будуть представлені у колективній монографії, підготовку якої наразі завершує Інститут біографічних досліджень.

Зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Н. І. Любовець** у виступі «Мемуарна складова часопису «Літературно-науковий вісник (ЛНВ)» наголосила на важливості мемуарів як історичного джерела та складника вітчизняного культурного надбання, що впливає на формування історичної самосвідомості особи, відіграє важливу виховну функцію у суспільстві. Дослідниця зазначила, що великий масив мемуарної літератури вміщують українські часописи середини XIX–XX ст., які через свою малодоступність залишаються й досі незатребуваними. Н. І. Любовець запропонувала називати мемуари, які є частиною окремих видань (часописів та збірників), криптомемуарами, тобто прихованими мемуарами. Свою ідею вона аргументувала, звернувшись до матеріалів ЛНВ (1898–1932), який містить значний масив спогадової літератури. На думку доповідачки, для ознайомлення з криптомемуарами широкого кола читачів необхідна систематична скоординована робота бібліотек України усіх рівнів. Але це вимагає професійної підготовки та спеціальних технологічних рішень для створення унікального, науково-інформаційно-комунікаційного ресурсу часописів України.

У своїй доповіді «Новітня біографіка для дітей в Україні у транскордонному діалозі культур» старш. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Н. П. Марченко** зазначила, що новітня біографіка для дітей чітко засвідчує прихід у сучасну українську культуру принципово нових способів розуміння та трансляції на молоді покоління інформації щодо людської особистості. На зміну «ярликам» і оціночним характеристикам, ранжуванню та препаруванню з'явилися біографія факту та діалог з юним читачем. Значні соціальні зрушення останніх років призвели до змін як у доборі «героїв», так і в способі їх дослідження та розкриття. Великою стала звичайна людина з Майдану чи АТО. Водночас аналіз наявної в Україні книги для дітей наших найближчих сусідів засвідчив різке зниження свідомих транскордонних культурних взаємодій із ними, регіоналізацію широго інтересу до сусідніх народів.

Наук. співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського **Н. А. Стельмах** у своєму виступі «Сучасні підходи до створення біобібліографічних покажчиків» висвітлила досвід підготовки фахівця-наук. ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського біобібліографічного покажчика «Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) – видатний педагог, психолог, громадський діяч». Вона наголосила, що підготовлений посібник є першою спробою подати вичерпну біографічну інформацію про праці Я. Ф. Чепіги (Зеленкевича) та дослідження, присвячені його життю й діяльності, які вийшли на традиційних та електронних носіях упродовж 1908–2013 рр.

Наук. співробітник НБУВ **Ю. В. Вернік** у повідомленні «Український біографічний архів як основа віртуальної біографічної лабораторії» розглянула сучасні тенденції розвитку наукової комунікації в умовах глобалізації та локалізації світової спільноти. Дослідниця зосередила увагу на особливостях організації традиційних наукових об'єднань та їх трансформації у нові форми комунікації (віртуальні спільноти), які характеризуються відсутністю просторово-часових бар'єрів, спільним інструментарієм, глобальними базами даних та широкими можливостями щодо розповсюдження наукового знання. Прикладом такого перетворення має стати віртуальна біографічна лабораторія, що створюється на базі Українського національного біографічного архіву (УНБА). Для реалізації цього проекту передбачається залучення спеціалістів на кількох рівнях: інформаційно-технічному, фахових спеціалістів, зареєстрованих користувачів, «популяри-

зації». Таким чином, у проєкті УНБА об'єднуватимуться дослідники різних галузей знань, краєзнавці, біографісти, історики, культурологи, освітяни та інші з метою збереження національної пам'яті і культурного надбання, популяризації української культури в країні та за її межами.

У виступі «Наукові та культурно-громадські об'єднання як форма організації біографічної практики другої половини XIX – початку XX ст.» пров. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **С. М. Ляшко** повідомила, що об'єктом свого дослідження обрала Чернігівське інтелектуальне співтовариство, Тимчасову комісію для розбору давніх актів, культурно-громадський осередок В. Б. Антоновича, НТШ, Постійну комісію для складання біографічного словника діячів України, Істпарт, УРЕ. Доповідачка наголосила, що розвиток знань про біографію відбувається у тісному взаємозв'язку з іншими гуманітарними науками – краєзнавством, історією, генеалогією, етнографією, археографією тощо. Тому визначене нею дослідницьке завдання вирішувалося за допомогою мережевих практик, понять «інтелектуальне співтовариство», «традиція», «інформація», «культура», «комунікація».

Досвід своєї установи **Д. О. Мироненко**, зав. відділу Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, розкрив у доповіді «Розділ «Видатні особистості» на сайті Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного як джерело біографічних знань про архітекторів, інженерів-будівельників, митців». Він наголосив, що проведення біографічних досліджень є одним з пріоритетних завдань бібліотеки. З метою акумулювання і поширення біографічної інформації з тематики фонду ДНАББ імені В. Г. Заболотного у серпні 2011 р. на сайті бібліотеки створено спеціальний розділ «Видатні особистості». Укладання біографічних матеріалів ґрунтується на дослідженні документних джерел інформації – як первинних, так і вторинних.

Начальник відділу Державного архіву м. Київ, канд. іст. наук **О. І. Ємчук** у виступі «Використання бібліотечного фонду Державного архіву міста Києва у біографічних дослідженнях» повідомила, що працівники архіву докладають значних зусиль до створення ефективної довідково-інформаційної бази для біографічних досліджень. Зокрема, почав виходити збірник наукових праць «Київ: Скарбниці документальної пам'яті», який має рубрику «Видатні постаті». До цієї роботи активно долучаються й працівники бібліотеки архіву. Доповідачка зазначила, що нині триває робота над великим за обсягом іменним покажчиком архівного фонду – «Відділи реєстрації актів цивільного стану м. Києва» за 1920–1936 рр. Планується створення довідкового апарату до бібліотечного фонду рідкісних видань XIX – початку XX ст., що налічує більше 200 книг.

В якості гостя на секції виступив директор Центральної наукової бібліотеки імені Якуба Коласа НАН Білорусі, канд. іст. наук **О. І. Груша**. Він, зокрема, поінформував присутніх про новітні проєкти очолюваної ним бібліотеки, які покликані полегшити доступ користувачів до публікацій НАН Білорусі, окреслив основні напрями співробітництва в галузі біографіки та біографістики між найбільшими бібліотечними установами наших країн – НБУВ та ЦНБ.

На засіданні обговорювалися й інші напрями діяльності бібліотек, наукових, архівних установ, підкреслювалося особливе місце і значення бібліотек у біографічних, біобібліографічних дослідженнях та наголошувалося на обов'язковому їх практичному застосуванні.

Тетяна Котлярова,
мол. наук. співробітник НБУВ

Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи

У роботі круглого столу «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи» взяло участь понад 30 фахівців з питань збереження бібліотечних та архівних фондів, зокрема представники Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, наукових бібліотек Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, Національного авіаційного університету, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Національної історичної бібліотеки України, Національного науково-дослідного реставраційного Центру України, Державної науково-технічної бібліотеки України, завідувачі бібліотек науково-дослідних установ НАН України (Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України), співробітники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, а також працівники інших професійних установ України.

На засіданні розглядалися як традиційні завдання, так і інноваційні підходи до організації збереження фондів, вирішення універсальної проблеми стабілізації фактичного фізичного стану документів бібліотеки. Детально обговорювалися технологічні аспекти консервації бібліотечних документів нестандартних форматів, значення екології книгосховищ в умовах бібліотечного середовища, результати обстежень та консервації раритетних документів НБУВ для забезпечення їх збереження, а також перспективи збереження бібліотечних фондів на прикладі роботи інших спеціалізованих бібліотек.

Заст. генерального директора НБУВ, канд. іст. наук **Л. В. Муха** у доповіді «Системність в організації діяльності щодо збереження фондів: комплексний підхід, нові методи та технології» виокремила основні сучасні тенденції у галузі збереження бібліотечних фондів. Доповідачка відзначила, що пріоритетні напрями цієї роботи визначають програмні документи ІФЛА. А основна тенденція останніх років у галузі збереження фондів сформульована дослідниками як «збереження та стійкий розвиток», що передбачає забезпечення збереження документів на різних носіях за умови раціонального використання енергії.

Зміна традиційних підходів до збереження фондів передбачає, по-перше, модернізацію матеріально-технічної бази провідних вітчизняних книгозбірень, по-друге, відповідне фінансування. Адже в останні роки державні програми з забезпечення збереження бібліотечних та архівних фондів, як зазначила Л. В. Муха, фінансуються лише на 40 відсотків. Одним із шляхів вирішення цих проблем є розвиток різних форм бібліотечної інтеграції та кооперації, а також підвищення обізнаності персоналу з питань збереження та захисту фондів.

У співповіді наук. співробітника НБУВ **Л. П. Затоки**, наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Ю. К. Рудакової** «Основні властивості паперу документів: дослідження та прогнози довговічності» йшлося про те, що головною умовою стабілізації фактичного фізичного стану бібліотечних документів є уповільнення процесів старіння їх матеріальної основи – паперу. Доповідачки підкреслили, що розв'язання означеної проблеми ускладнюється цілою низкою обставин. Зокрема, старіння паперу є незворотним процесом. З часом зменшується його механічна міцність, відбуваються незворотні зміни його фізико-хімічних властивостей. Впливати на процеси старіння паперу

безпосередньо у бібліотеці можна через умови зберігання – температуру та відносну вологість повітря, екологію навколишнього середовища, ступінь дії світлових променів, мікробіологічну безпеку та ін. Було наголошено, що найбільш екстремальними для зменшення механічної міцності паперу документів є їх зберігання в умовах з підвищеною вологістю повітря. Також не менш згубний вплив на папір справляють вода та, особливо, вогонь. Документи, які упродовж добібліотечного зберігання зазнали впливу таких чинників, відразу потребують проведення комплексу стабілізаційних заходів. Спираючись на науково-прикладні дослідження документів із колекції стародруків XVI–XVIII ст. надрукованих латинським шрифтом, фахівці обґрунтували необхідність запровадження превентивної консервації з метою створення та підтримання нормативних умов зберігання фондів (особливо це стосується стародруків та рідкісних видань). Відтак швидкість протікання процесів старіння матеріальної основи – паперу зменшується, а фактичний фізичний стан документів стабілізується.

Зав. відділу НБУВ, канд. техн. наук **М. М. Омельченко** у доповіді «Технологічні аспекти з консервації бібліотечних документів нестандартних форматів» виокремив особливості зберігання великоформатних книг, підшивок газет, географічних атласів, архітектурних та будівельних планів тощо. На конкретних прикладах він пояснив, чому саме для таких документів загроза механічного пошкодження та руйнування збільшується під час неправильного зберігання та використання. Наголошувалося, що для уникнення погіршення фактичного фізичного стану великоформатні документи слід зберігати у спеціальних засобах – «папках-гігантах». Також потрібно передбачати зберігання таких засобів на спеціальних стелажах або на розширених полицях, підкреслив доповідач.

Про особливі підходи до відновлення документа йшлося у співповіді мол. наук. співробітника Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка **Л. С. Дзензелюк** і зав. відділу цієї бібліотеки **Л. М. Льоди** «Реставраційні інтервенції у деструктований рукописний документ». Присутні були ознайомлені з основними реставраційними операціями з відновлення дещо нехарактерного для бібліотечних фондів об'єкта – трубчатого паперового згортка. Для досягнення поставленої мети – відновлення згортка – львівські фахівці застосували відомі методики реставраторів інших бібліотечних установ.

Підвищений інтерес у учасників круглого столу, особливо у працівників бібліотек, які не мають спеціалістів з питань мікробіологічної безпеки та екології книгосховищ, викликали доповіді, присвячені практичним питанням консервації фондів. Так, провідний інженер-хімік НБУВ **Л. М. Волосатих** у виступі «Обстеження та консервація раритетних документів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського для забезпечення їх збереження» розкрила основні підходи до розроблення профілактичних заходів під час науково-прикладних обстежень фондів, зокрема, при виявленні ознак мікологічного та ентомологічного ураження. Відзначалось, що наявність видимих ознак мікологічного ураження документів обов'язково передбачає проведення додаткових лабораторних досліджень на життєздатність мікроміцетів. І лише за результатами цих лабораторних аналізів, у разі виявлення обсіменіння документів спорами мікроскопічних грибів, вони підлягають дезінфекційній обробці. Такі документи після дезінфекційної обробки, наголосила доповідачка, повинні перебувати під постійним контролем фахівців-спеціалістів.

Теми екологічної безпеки сховищ та фондів торкнулася головний бібліотекар НБУВ **Т. В. Крікова** у доповіді «Екологія книгосховищ та її значення в умовах бібліотеки». Йшлося про необхідність виконання регулярної санітарно-гігієнічної обробки, а саме знепилювання приміщень та бібліотечних фондів. На переконання доповідачки, це важливо не тільки для збереження фондів, а, насамперед, для здоров'я співробітників та читачів. Забруднення повітря прискорює старіння та руйнацію паперу. Крім того, на мікроскопічних частках пилу сорбуються мікроорганізми, які таким чином проникають у всі приміщення бібліотеки. Мікологічне ураження є найбільш небезпечним для бібліотечних фондів. Мікроскопічні гриби вростають у папір, використовуючи його як їжу, й тим самим його руйнують, а спори грибів легко розповсюджуються навкруги, завдаючи шкоди і документам, і людям. На завершення **Т. В. Крікова** окреслила найбільш перспективні та ефективні методи мінімізації негативного впливу навколишнього середовища на бібліотечні фонди.

Бібліотекар I категорії ДНАББ ім. В. Г. Заболотного **Н. А. Хлівченко** у своїй доповіді «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи (на прикладі роботи ДНАББ ім. В. Г. Заболотного)» охарактеризувала основні напрями роботи зі збереження фондів у бібліотеці, детально розповіла про особливості та переваги зберігання раритетних документів ДНАББ ім. В. Г. Заболотного у новому книгосховищі – відділі рідкісної книги, де передбачено сучасну систему протипожежного захисту та кондиціонування повітря з функцією клімат-контролю.

Значну увагу учасники засідання приділили використанню спеціальних хімічних сполук – біоцидів або антисептиків, а стосовно грибів – фунгіцидів, для обробки документів на паперових носіях. Зокрема, цій темі була присвячена співдоповідь інженера-хіміка НБУВ **Н. Б. Бальянці**, наук. співробітника НБУВ **Л. П. Затоки**, мол. наук. співробітника НБУВ **С. Г. Мозгової**. Фахівці доповіли про результати спільних з науковцями Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України ек-

периментальних досліджень з грибостійкості паперу, обробленого 1-відсотковим спиртовим розчином ніпагіну (метилпарабен, Е 218), а також 2-відсотковим та 4-відсотковим спиртовими розчинами фунгіциду «Валеус Д», що являє собою суміш фосфату та гідро хлориду полігексаметилгуанідину. За результатами цих експериментів у практику роботи фахівців ЦКР НБУВ запроваджено 1-відсотковий спиртовий розчин ніпагіну, а дослідження дії на папір фунгіциду «Валеус Д» продовжується.

Майже всі виступаючі наголошували на необхідності обміну досвідом з питань забезпечення збереження бібліотечних фондів, розвитку у бібліотеці різних форм інтеграції та кооперації, а також на необхідності підвищення обізнаності персоналу з питань збереження та захисту фондів шляхом проведення різних навчань – семінарів-практикумів, круглих столів, науково-практичних занять, e-learning (електронне навчання) тощо. Важливо, щоб у процесі навчання не тільки порушувалися загальні питання, пов'язані зі збереженням фондів у несприятливих екологічних умовах, під час надзвичайних ситуацій, збройних конфліктів, терористичних актів, а й обговорювалися конкретні рекомендації стосовно фазової консервації, відновлення документів з ослабленою матеріальною основою, підтримання нормативних режимів зберігання фондів та ін.

Учасники круглого столу взяли активну участь в обговоренні проекту Рекомендацій Міжнародної наукової конференції. Пропонувалося доповнити документ положенням стосовно активізації співпраці у галузі збереження, консервації документів у бібліотеках, музеях та архівах України на основі двосторонніх чи багатосторонніх угод. Були також висловлені побажання ініціювати розроблення нової загальноукраїнської програми в рамках сучасного реформування бібліотечної справи.

Людмила Муха,

канд. іст. наук,

заст. генерального директора НБУВ з наукової роботи

Л. П. Затока,

наук. співробітник НБУВ

Бібліографічний показник у системі науково-інформаційного обслуговування користувачів

У рамках конференції відбувся семінар «Бібліографічний показник у системі науково-інформаційного обслуговування користувачів». У засіданні взяли участь провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Національної парламентської бібліотеки України, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, Наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв, Бібліотеки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди та ін.

Керівник Центру науково-бібліографічної інформації НБУВ, д-р наук із соц. комунікацій **Т. В. Добко** окреслила основні етапи розвитку бібліографічної продукції в Україні, зазначивши, що у галузі бібліографії на сьогодні працює багато організацій і установ, система показників охоплює посібники різні за змістом, призначенням, складом матеріалів, що в них відображені. Сучасні трансформації бібліографічної діяльності бібліотек розширили межі традиційного бібліографічного обслуговування за рахунок залучення електронних джерел

інформації локального та віддаленого доступу, уможливили оперативне дистанційне обслуговування користувачів не лише бібліографічною та реферативною, а й повнотекстовою інформацією. Доповідачка наголосила, що оскільки сучасний користувач хоче отримувати знання, необхідні джерела інформації найраціональнішим шляхом, бібліографічний показник найкраще слугує пошуку інформації з конкретної теми, представляючи її комплексно, узагальнено, систематизовано. На її думку, в умовах обмеженого кадрового та фінансового забезпечення доцільно розвивати створення всеукраїнського консолідованого інтернет-порталу з використанням вікі-технологій, який включатиме інформацію про бібліографічні посібники, реферативні видання з усіх галузей знання, зарубіжні спеціалізовані БД, доступні українським користувачам.

Питання створення показників літератури як результату бібліографічного дослідження життя та творчості **Т. Г. Шевченка** висвітлили у своїй доповіді наук. співробітник НБУВ **Л. С. Новосолова** і мол. наук. співробітник НБУВ **С. А. Дзобич**. Вони поділилися досвідом використання сучасних комунікаційних технологій, які дали змогу науковцям НБУВ підійти до цієї ро-

боти по-новому, залучити всі види інформаційних джерел для подальшого об'єднання розпорошених бібліографічних праць та матеріалів шевченкіани в єдиний електронний бібліографічний ресурс – метабібліографію шевченкіани. Продовжила означену тему наук. співробітник НБУВ **І. Д. Войченко**. У доповіді «Бібліографічна шевченкіана як джерело вивчення історії та побутування української книги» вона розкрила історико-книгознавчі аспекти шевченкознавчих видань, підготовлених фахівцями НБУВ: «Тарас Григорович Шевченко: бібліографія видань творів, 1840–2014» (Київ, 2014) та «Кобзар» Т. Г. Шевченка у фондах НБУВ» (Київ, 2015).

Про роботу з підготовки ретроспективного бібліографічного покажчика «Книга в Україні. 1861–1917 : матеріали до репертуару української книги», що вміщує інформацію про видання, надруковані українською та російською мовами в межах сучасної території України з 1861-го по 1917 р. доповіла наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **І. Г. Лиханова**. Інформаційний ресурс «Книга в Україні. 1861–1917», відзначила доповідачка, включає дві складові – універсальний ретроспективний бібліографічний покажчик та бібліографію другого ступеня й слугуватиме надійним джерелом пошуку інформації.

Питання національної системи реферування наукової літератури порушила у своїй доповіді зав. відділу НБУВ **Н. Я. Зайченко**. Вона висвітлила основні етапи 20-річного розвитку українського реферативного журналу «Джерело». Було відзначено, що нині часопис щорічно відображає близько 45 тис. документів, які вийшли з друку в Україні або за її межами (якщо авторами є вітчизняні вчені або ж видання, присвячені Україні). Доповідачка здійснила статистичний аналіз галузевого відображення матеріалів у журналі, зупинилася на проблемах та окреслила потенціал видання щодо розвитку, використання реферативного інформаційного продукту в друкованому і в електронному режимах, зокрема, щодо формування бази даних «Україніка наукова».

Про співпрацю реферативної служби НБУВ з видавничими установами йшлося і у виступі провідного бібліографа НБУВ **Т. В. Зінькової**.

Науково-інформаційні продукти Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного представила бібліограф I категорії цієї установи **С. М. Смирнова**, зокрема, бібліографічні покажчики, що вийшли у серіях: «Видатні будівельники України», «Видатні зодчі України», «Особистість». Було акцентовано увагу на унікальному покажчику «Будівлі бібліотек: проектування, будівництво, реконструкція», що охоплює книги, графічні матеріали, публікації з вітчизняних та зарубіжних періодичних видань 1739–2008 років (Київ, 2008), а також на реалізації соціально-бібліотечного проекту «Історія малих міст України», за результатами якого планується видати 25 бібліографічних покажчиків, де відобразатиметься література з історії, архітектури, містобудування та соціально-економічних аспектів малих міст усіх регіонів нашої країни.

Важливе місце в системі бібліографічних покажчиків нині займає аналітична ретроспективна бібліографія періодики. Про методiku роботи з підготовки метабібліографічного посібника «Покажчики змісту серіальних видань у фондах НБУВ» доповідала мол. наук. співробітник НБУВ **В. А. Шкаріна**.

Про розкриття змісту періодичних видань засобами бібліографії йшлося і у виступі редактора «Літературної України» **С. Б. Козака**, автора низки ґрунтовних систематичних покажчиків змістів часописів української діаспори. Особливе місце серед еміграційних періодичних видань, як зазначив доповідач, належить часописам «Українські вісті» (Німеччина – США), «Пороги» (Аргентина) та «Нові дні» (Канада), які виходили у повоєнні роки і досі залишаються малознаними.

С. Б. Козак ознайомив учасників семінару з підготовленими ним бібліографічними покажчиками змісту цих видань, які з'явилися упродовж останніх років, поділився секретами бібліографічної майстерності.

Низка доповідей учасників зібрання була присвячена питанням використання бібліографічних ресурсів при підготовці довідкових, енциклопедичних видань. Так, директор Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, канд. філол. наук **М. Г. Железняк** детально розповів про бібліографічне забезпечення українських енциклопедичних видань, ознайомив присутніх з довідково-бібліографічними працями науковців Інституту (бібліографічним покажчиком «Науковці України ХХ–ХХІ століть. Метабібліографія», онлайн-новим енциклопедичним словником «Чернігівці ХХ–ХХІ століть» та ін.). Доповідач зазначив, що бібліографічне забезпечення є важливим індикатором рівня підготовки енциклопедичного видання.

Директор бібліотеки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, заслужений працівник культури України **О. І. Шкира** ознайомила присутніх з бібліографічними ресурсами, що готуються установою, розповіла про введення до наукового обігу книжкових колекцій особистих бібліотек, включених до складу фонду.

Як засіб взаємодії бібліотек у процесі документообміну, поповнення бібліотечних фондів було представлено друковану та електронну версії поточного бібліографічного покажчика «Обмінний фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». Мол. наук. співробітники НБУВ **Л. А. Пестрецова**, **І. О. Шульга** розкрили основні джерела надходження видань до обмінного фонду НБУВ (академічні періодичні та книжкові видання Видавничого дому «Академперіодика», видавництва «Наукова думка», видавництва науково-дослідних установ НАН України; література, що надходить за державними цільовими програмами «Українська книга», «Наукова книга», видання НБУВ).

Сьогодні вже майже кожна бібліотека України, крім офіційного сайту, має власну сторінку у різних соціальних мережах. Про результати дослідження можливостей використання соціальних медіа для популяризації довідково-бібліографічних видань доповів пров. бібліограф НБУВ **П. М. Штих**. Проаналізувавши змістове наповнення та аудиторію користувачів сторінок ЦНБІ НБУВ у мережах Facebook та «ВКонтакте», доповідач наголосив на необхідності повнішого врахування інтересів науковців та студентів, запропонував низку методів популяризації довідково-бібліографічної та науково-інформаційної діяльності бібліотек у соціальних мережах.

Учасники семінару констатували: незважаючи на поширення і розвиток нових інформаційних технологій, створення різних баз даних (бібліографічних, реферативних, повнотекстових) як тематичних, галузевих, так і універсального змісту, які, безперечно, виконують провідну роль у науково-інформаційному задоволенні потреб науки і освіти, бібліографічний покажчик не втратив своєї актуальності і залишається важливим джерелом у системі науково-інформаційного обслуговування. Саме комплексне використання електронних і друкованих джерел інформації дає змогу повноцінно забезпечити зростаючі інформаційні запити користувачів інформації.

Тетяна Добко,
д-р наук із соц. комунікацій,
керівник Центру науково-бібліографічної інформації НБУВ
Вікторія Шкаріна,
мол. наук. співробітник НБУВ

Бібліометричні технології та наукометричні дослідження

Дискусія про роль і місце науки в сучасному суспільстві набирає сьогодні дедалі більшої гостроти. Доводиться констатувати, що в Україні змістовну державну політику з розвитку науки та освіти чиновники намагаються підмінити «оптимізаційними» заходами, орієнтованими на зменшення коштів, які виділяються на дослідження. Така ситуація значною мірою спричинена відсутністю конструктивного діалогу між науковою спільнотою, представниками управлінських інституцій та суспільством загалом. Саме питання налагодження такого діалогу були пріоритетними на семінарі «Бібліометричні технології та наукометричні дослідження», в якому взяли участь понад 40 фахівців. Робота семінару розпочалася з доповіді зав. відділу НБУВ, канд. техн. наук **Л. Й. Костенка** «Наукометрія: методологія та інструментарій». Доповідач сформулював нове визначення наукометрії як інструменту моніторингу та експертного оцінювання і прогнозування розвитку науки. На його переконання, така дефініція цілком відповідає принципам «Лейденського маніфесту наукометрії» (2014 р.), які визначають місію наукометрії, у першу чергу, як супровід дослідницької діяльності, а не адміністративних процесів реформування освітньої та наукової сфер. Відповідно до запропонованого визначення, було уточнено об'єкт, предмет і методи наукометрії. Об'єктом є наукова сфера суспільства, предметом – експертне оцінювання та прогнозування дослідницької діяльності на основі моніторингу документальних комунікацій. До методів наукометрії Л. Й. Костенко запропонував віднести: бібліометричні, імовірно-статистичні та експертні оцінки. На завершення доповідач представив інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки», а також зазначив, що на базі створеної системи можуть бути реалізовані проекти «Бібліометрика країн Східної Європи / слов'янських країн / МААН».

Підвищений інтерес у присутніх викликала доповідь директора ТОВ «Видавнича служба УРАН», канд. іст. наук **Д. В. Соловяненка** «Провайдер бібліометричних даних української періодики», у якій було обґрунтовано доцільність входження української наукової періодики у загальнодоступні світові науково-інформаційні системи. Доповідач презентував проект створення відкритої технологічної платформи на базі програмної системи Open Journal System, яка забезпечує процеси редакційного опрацювання, публікації та післяпублікаційної підтримки наукових періодичних видань з можливістю отримання показників статистики звернень до них і показників цитування. Наголошувалося, що участь в проекті для видавців, у т. ч. приватних, безкоштовна. Згадана платформа забезпечує повну сумісність з міжнародними бібліометричними та науково-інформаційними системами. Д. В. Соловяненко відзначив інтеграційну спрямованість проекту. Він надає хостинг сайтам наукових журналів, формуючи єдину базу даних суб'єктів і об'єктів наукової діяльності. Міжнародним партнерам завжди вигідніше та простіше налагоджувати ділові стосунки з такими проектами, а не з окремими видавцями. У доповіді були також наведені цікаві статистичні дані. Так, ста-

ном на жовтень 2015 р., база даних проекту містила 270 наукових журналів з 63 університетів та НДІ, 55 тис. статей 13 тис. авторів. Загальна кількість цитувань становила понад 630 тис. Вектор подальшого розвитку проекту – створення державного реєстру вчених, які мають код ORCID (Open Researcher and Contributor ID). Наголошувалося, що реєстрація для одержання коду ORCID відкрита та безкоштовна для всіх учених світу. Доцільність отримання цього унікального коду полягає в тому, що він є єдиним ідентифікатором вченого для всіх баз даних наукової інформації і він дає змогу встановлювати наукові зв'язки незалежно від галузі дослідницької діяльності та національних кордонів.

Ґрунтовнію вирізнявся виступ старш. наук. співробітника Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України **В. П. Рибачука**, який ознайомив присутніх із зарубіжною практикою оцінювання наукових установ на основі бібліометричних індикаторів. Доповідач охарактеризував три підходи до оцінювання результативності дослідницької діяльності, котрі використовуються у Великій Британії, Німеччині та Польщі. Британська модель є суто експертною і передбачає одержання експертної оцінки на підставі вивчення матеріалів, наданих установою. Ці матеріали мають розкривати суть дослідження, досягнутий результат, його вплив на суспільний розвиток і докази цього впливу. Результат оцінки – присвоєння установам репутаційних критеріїв за 4-бальною шкалою (1–4): 4 – установа, що має світове значення, 3 – установа, що має міжнародне визнання, 2 – установа, визнана на національному рівні, 1 – установа, яка не пройшла експертизу. Польська модель є «нумерологічною». Установа заповнює анкету, аналіз якої передбачає обробку представлених у ній даних і одержання кількісного показника. Він і має визначати подальшу долю установи. Німецька модель оцінювання результативності наукової діяльності є проміжною. Вона передбачає як аналіз бібліометричних показників, так і одержання експертного висновку, що є визначальним.

У процесі жвавих дискусій учасники семінару дійшли таких висновків:

- необхідно більш активно популяризувати та втілювати в практику аналізу результативності дослідницької діяльності принципи Лейденського маніфесту наукометрії, в яких закладено пріоритет експертної оцінки над «нумерологічними» показниками;
- редакціям наукових періодичних видань слід розробити заходи щодо переходу на міжнародні видавничі стандарти для входження вітчизняної періодики до міжнародних бібліометричних і науково-інформаційних систем.

Леонід Костенко,
канд. техн. наук, зав. відділу НБУВ
Олександр Жабін,
наук. співробітник НБУВ

Рекомендації Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація»

6–8 жовтня 2015 р. у Києві Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Інформаційно-бібліотечною радою НАН України, Асоціацією бібліотек України, Українською бібліотечною асоціацією, Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук проведено міжнародну наукову конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація».

Конференція продовжила традицію щорічних наукових форумів, започаткованих НБУВ 1989 р.

Учасники зібрання обмінялися думками з цілої низки актуальних проблем, а саме: стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери та пріоритетів формування національного науково-інформаційного простору; інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек, інтеграції й кооперації їх зусиль між собою та з установами науки, освіти, культури й інформаційними центрами України; ефективного партнерства в організації ресурсів наукової бібліотеки; розбудови цифрових і електронних бібліотек, впровадження новітніх бібліотечно-інформаційних технологій та сервісів; місця і ролі бібліотек як суспільно-інформаційних центрів наповнення соціальних комунікацій; розвитку й ефективного використання результатів бібліометричних та наукометричних досліджень; удосконалення бібліографічної та реферативної діяльності бібліотек у системі науково-інформаційного обслуговування користувачів.

Значне місце у роботі конференції було відведено проблематиці збереження, дослідження й актуалізації в інтелектуальному і духовному житті суспільства вітчизняної рукописної та книжкової історико-культурної спадщини. Вдалося детально обговорити результати та завдання книгознавчих досліджень бібліотечних фондів та їх введення у електронний науково-інформаційний простір; проблеми формування, документного складу та інформаційного потенціалу наукової архівної спадщини; питання місця і ролі бібліотек як інтеграторів і поширювачів історико-біографічного знання, біобібліографічної інформації; традиції, інновації та перспективи збереження й реставрації бібліотечних фондів.

У роботі конференції взяли участь вчені та спеціалісти українських бібліотек, наукових установ, а також гості і колеги з шести зарубіжних країн. У рамках роботи конференції відбулося засідання Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук.

У процесі обговорень констатувалося, що бібліотечно-інформаційна галузь перебуває нині на самому вістрі процесів, зумовлених інформаційною революцією, формуванням суспільства знань, переходом людства до шостого технологічного укладу, коли йдеться вже не про поступове вдосконалення діяльності бібліотек, а необхідність забезпечення їх швидкого, проривного, розвитку за пріоритетними напрямками. Вимогою часу є остаточне перетворення вітчизняних бібліотек, перш за все – спеціалізованих наукових, з традиційних книгозбірень доби друкарської культури на мультиресурсні, мультисервісні інформаційні центри, здатні повною мірою задовольняти постійно зростаючі інформаційні запити сфер науки, освіти, культури, економічного і соціального розвитку, інноваційного поступу України, зміцнення національної безпеки.

I. Конференція загалом схвалила положення, підготовленою Міжвідомчою робочою групою Міністерства культури України, за участі представників Української бібліотечної асоціації, проекту Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» в частині, що стосується роботи публічних бібліотек, але, водночас, відзначила його невиправдану зосередженість лише на проблематиці культурно-освітньої діяльності бібліотек, підпорядкованих Міністерству культури України, і визнала за необхідне продовжити подальше ґрунтовне доопрацювання проекту, широке фахове обговорення за участю вчених і спеціалістів спеціалізованих наукових бібліотек, насамперед, у розрізі завдань інформаційно-бібліотечного задоволення потреб науки і освіти, економічного і соціального розвитку, інноваційного поступу України, формування цілісного й самодостатнього національного науково-інформаційного простору, прискореного і масштабного впровадження у вітчизняну бібліотечно-інформаційну справу новітніх технологій, досягнення принципово більш високого рівня нагородження, опрацювання та цілеспрямованого поширення інформації, інтеграції зусиль бібліотек з усіма іншими учасниками інформаційно-комунікаційних процесів. З цією метою було запропоновано систематичне проведення круглих столів на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

II. Конференція ухвалила рішення звернутися від імені її учасників до Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури України, Національної академії наук України, національних галузевих академії наук, провідних наукових установ та бібліотек України з пропозиціями і рекомендаціями щодо здійснення першочергових заходів, спрямованих на забезпечення пріоритетного розвитку бібліотечно-інформаційної галузі, розбудову національного науково-інформаційного простору як завдань, визначених сучасною інформаційною революцією та становленням суспільства знань, де інформація перетворюється на першорядну продуктивну силу суспільства:

1. Затвердити, після доопрацювання й обов'язкового додаткового широкого фахового обговорення, Стратегію розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. на державному рівні, поклавши в її основу: а) подальше удосконалення законодавства про бібліотеки й бібліотечну справу, про інформацію, про науку і науково-технічну діяльність, про культуру, про державні закупівлі, про авторське право і суміжні права, про обов'язковий примірник документів; б) формування державних наукових, науково-технічних, інформаційних та культурних програм, прийняття відповідальних управлінських рішень щодо фінансування та матеріально-технічного забезпечення інформаційно-бібліотечної галузі, реалізації міжнародних наукових та соціально-культурних проектів.

2. У процесі реалізації державної політики з розвитку бібліотечно-інформаційної галузі дотримуватися збалансованості стратегічного планування, нормативного, матеріально-технічного, фінансового забезпечення культурно-освітніх та науково-інформаційних напрямів діяльності бібліотек, уникаючи при цьому прийняття однобічних необґрунтованих і

контрпродуктивних рішень, зокрема спроб розвитку електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів поза системою бібліотечних установ України, або таких, що порушують права інтелектуальної власності бібліотек та їх інтереси як суб'єктів господарювання.

3. Внести зміни до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», зокрема відобразити у ньому нові поняття й визначення, пов'язані з пріоритетністю інтеграції, зберігання, функціонування електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів, розвитком нових електронних бібліотечних сервісів, збереженням рукописних і книжкових пам'яток України, розвитком системи бібліотечно-інформаційного обслуговування.

4. Здійснити оновлення та узгодження вітчизняного законодавства з питань авторського права, інтелектуальної власності (насамперед, Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про обов'язковий примірник документів») щодо правил та умов формування, використання фондів документів на електронних носіях, створення, за фінансової підтримки держави, масштабних е-бібліотек вільного доступу. Вирішити питання нормативного регулювання надходження до провідних бібліотек країни електронних версій документів – книжкових видань, журналів, газет, дисертацій, авторефератів. Врахувати при цьому, що категорична відмова Міністерства освіти і науки України (з 2011 р.) у подальшому передавати електронні версії авторефератів дисертацій до фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, посилаючись на чинне законодавство про обов'язковий примірник документів, до цього часу викликає гостре несхвалення з боку наукового співтовариства.

5. Усунути існуючі розбіжності між Законами України «Про науково-технічну інформацію» та «Про наукову і науково-технічну діяльність» у визначенні сутності, правового статусу науково-інформаційної діяльності. Взяти при цьому до уваги, що у всьому світі вона вважається окремим різновидом і складовою наукової діяльності. Недооцінка в Україні ролі наукової інформації, забезпечення нею дослідницького процесу за «залишковим принципом» дуже негативно позначається на поступі вітчизняної науки, призводить до її відчутної ізоляції від світових наукових та інноваційних процесів. Науково-інформаційна діяльність, на відміну від патентування, ліцензування, стандартизації, метрології та контролю якості, науково-технічного консультування, які унормовуються чинним Законом України «Про науково-технічну інформацію», під впливом інформаційної революції, формування елементів суспільства знань (знанневого суспільства) перетворюється нині на важливий напрям наукової роботи, пов'язаний з інтеграцією наукової інформації, її складним, наукоємним дослідницьким опрацюванням, створенням оригінальних високоінтелектуальних електронних інформаційних продуктів.

6. Сприяти ухваленню Верховною Радою України Закону України «Про приєднання України до «Угоди про ввезення матеріалів освітнього, наукового та культурного характеру», затвердженої П'ятою сесією Генеральної конференції ООН з питань освіти, науки і культури (1950 р.) та «Найробським протоколом» (1976 р.), за якими предмети міжнародного книгообміну відносяться до числа документів, а не товарів, а тому звільняються від оподаткування та митного оформлення. Взяти при цьому до уваги, що за даними ЮНЕСКО, до цієї Угоди приєдналися всі країни Європи та сім держав на теренах колишнього СРСР (Росія, Казахстан, Молдова, Киргизія, Латвія, Литва, Естонія).

7. До ухвалення зазначеного вище Закону оперативно внес-

ти зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 23.05.2012 р. № 486 «Про затвердження переліку закладів культури, освітніх та наукових закладів, до яких надсилаються документи та видання у рамках міжнародного обміну, що звільняються від оподаткування митом», поновивши у цьому переліку Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського, Львівську національну наукову бібліотеку України імені В. Стефаника; провідні галузеві державні бібліотеки, інститути Національної академії наук України, заінтересовані в інтенсивному книгообміні із зарубіжними партнерами.

8. Відновити, визначивши в оновленому законодавстві про державні закупівлі, можливості здійснення попередньої оплати (передплати на наступні календарні роки) за окремими бюджетними програмами онлайн-доступу бібліотек, наукових інститутів та університетів до провідних зарубіжних електронних баз наукової інформації, як це було раніше передбачено постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.13 р. № 741, але потім необгрунтовано скасовано у березні 2014 р.

9. Надати науковим бібліотекам можливість здійснювати оперативні закупівлі наукових видань, випущених незначними накладками, а також іншої суспільно важливої літератури поза довготривалими процедурами державних закупівель, та відшукати необхідні кошти для поповнення бібліотечних фондів.

10. Сприяти розвитку співпраці бібліотек з Українською асоціацією видавців та книгорозповсюджувачів, іншими громадськими видавничими та інформаційними організаціями щодо вироблення механізмів модернізації державної інформаційної та видавничої політики, зокрема стосовно програм бюджетної підтримки книговидання в інтересах поповнення бібліотечних фондів, здійснення бібліотеками закупівель друкованої продукції та документів на різних видах носіїв інформації.

11. Забезпечити нормативне врегулювання питань доступу віддалених користувачів до електронних ресурсів бібліотек, які не можуть відкрито оприлюднюватися у мережі Інтернет через обмеження, встановлені законодавством про авторське право, зокрема шляхом створення та функціонування віртуальних читальних залів провідних бібліотек у інших бібліотечних та наукових установах, вищих навчальних закладах. Передбачити на найближчу перспективу розбудову в Україні системи єдиного електронного читацького квитка, який би відкрив віддаленим користувачам доступ через мережу Інтернет до ресурсів різних бібліотечних установ – як це робиться нині у провідних зарубіжних країнах.

12. Передбачити на законодавчому рівні можливість представлення бібліотеками у відкритому мережевому доступі електронних версій нових суспільно значущих видань, насамперед наукового, освітнього, суспільно-політичного та культурологічного спрямування, створених або опублікованих за кошти державного бюджету.

13. Забезпечити запровадження кардинально оновленої системи стандартів бібліотечно-інформаційної роботи, нормування та науково-методичної підтримки управління бібліотечною справою з урахуванням того, що чинні відомчі стандарти та вимоги об'єктивно орієнтують бібліотеки на консервацію традиційних методів роботи, суттєво стримують у них запровадження новітніх інформаційних технологій, розвиток бібліотечних електронних науково-інформаційних та освітніх ресурсів.

У процесі розроблення нової системи технічних нормативів орієнтуватися на міжнародні стандарти RDA, FRAD, FRBR,

FRSAR тощо, передбачивши державне фінансування їх перекладу та адаптування до вітчизняних умов.

14. Переглянути систему оплати праці бібліотечних працівників з метою посилення їх соціальної захищеності, підвищення престижу бібліотечно-інформаційної діяльності. Насамперед, з урахуванням якісних змін у характері бібліотечно-інформаційної роботи, у вимогах до кваліфікаційного складу бібліотечних ІТ-спеціалістів (інженерних працівників), зумовлених сучасною інформаційною революцією, внести корективи до системи оплати їхньої праці, прирівнявши їх до інших категорій бібліотечних фахівців.

15. Сприяти реалізації пропозицій і рекомендацій Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень від 03.12.14 р., її Робочої групи з розроблення комплексних заходів, спрямованих на формування національного науково-інформаційного простору, інтеграцію й кооперацію зусиль бібліотек, інформаційних центрів України.

16. Поглиблювати співробітництво інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ з владними структурами, науковими установами, університетами, громадськими організаціями, видавництвами, ЗМІ та іншими інституціями з метою формування інтегрованих бібліотечно-інформаційних ресурсів та удосконалення організаційно-методичних засад розвитку бібліотечного сегмента національного інформаційного простору.

17. Передбачити включення до критеріїв оцінювання ефективності науково-дослідної діяльності спеціалізованих наукових бібліотек показників, що стосуються створення ними електронних інформаційних ресурсів, науково-аналітичних інформаційних продуктів, баз даних та інших об'єктів інтелектуальної власності.

18. Надати пріоритетності модернізації матеріально-технічної бази Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, яка належить до числа двадцяти найбільших бібліотек світу, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, бібліотек галузевих національних академій наук, а також інших провідних вітчизняних наукових бібліотек, які роблять найбільш вагомий внесок у задоволення зростаючих інформаційних потреб науки, освіти, культури. Передбачити, як виняток, можливість здійснення провідними бібліотеками закупівель комп'ютерного та комунікаційного обладнання як технологічного, а не офісного обладнання (яке вже не один рік перебуває під забороною).

19. Вирішити давно назріле питання щодо виділення земельної ділянки та початку проектування і будівництва нового комплексу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, порушене у розпорядженні Президента України від 02.12.03 р. № 396 «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», постанові Кабінету Міністрів України від 25.08.04 № 1085 «Про затвердження Державної програми розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки», Указі Президента України від 22.04.09 р. № 260 «Про деякі заходи щодо популяризації класичної української літератури та збереження літературної і культурної спадщини», низці інших державних документів.

III. Учасники конференції закликають бібліотеки, наукові установи і заклади освіти, видавництва, громадські організації:

1. Розвивати систему бібліотечно-інформаційного обслуговування на основі тісного співробітництва бібліотек з науковими установами, закладами освіти, інформаційними центра-

ми, архівними, музейними установами, видавництвами, редакціями наукових періодичних видань на засадах прямих угод про співпрацю та реалізацію спільних науково-інформаційних проектів з метою максимально повного врахування їх запитів та інтересів.

2. Зосередити зусилля на розгортанні комплексів дистанційних бібліотечно-інформаційних послуг і веб-сервісів (віртуальних читальних залів, особистих віртуальних кабінетів читачів, інтерактивних інформаційних служб) для забезпечення оперативного доступу наукових установ, закладів освіти та індивідуальних читачів до внутрішніх і зовнішніх джерел наукової інформації через інтернет-, екстранет- та інтранет-мережі, надаючи при цьому пріоритетного значення формуванню відкритих інформаційних ресурсів.

3. З метою активізації розбудови цілісного національного науково-інформаційного простору та забезпечення розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі інтеграційних проектів долучитися до наповнення інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань», формування якого започатковано Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

4. Сприяти максимально повному інформаційному наповненню репозиторію «Наукова періодика України», розгорнутому Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, враховуючи при цьому принципи інформаційно-технологічні переваги, пов'язані з забезпеченням його сучасними інтелектуальними пошуковими системами та можливостями індексування публікацій у провідних бібліометричних системах. Це суттєво (в разі) збільшить запитуваність і цитованість матеріалів наукових журналів та видань, що продовжуються, сприятиме підвищенню їх наукового авторитету.

5. Розгорнути систематичне наповнення корпоративного каталогу бібліотек наукових установ Національної академії наук України на технічній платформі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

6. Забезпечити суттєве розширення експертної, консультативної, інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек та інформаційних підрозділів наукових установ, закладів освіти, спрямованої на інтеграцію, опрацювання, цільове поширення у вигляді завершених та готових для ефективного оперативного використання інформаційних продуктів з актуальних питань соціально-економічного, суспільно-політичного, науково-технічного, інноваційного, культурного розвитку.

7. Започаткувати спільно з Інформаційно-бібліотечною радою НАН України та, створеною за рішенням Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Робочою групою з розроблення комплексних заходів з формування національного науково-інформаційного простору, інтеграції й кооперації зусиль бібліотек та інформаційних центрів України, систематичне обговорення проблем удосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності з метою формування цілісної, ефективної системи цільового задоволення потреб фундаментальної і прикладної науки.

8. Активізувати систематичне соціологічне вивчення проблем читання, інформаційних потреб, інтересів читачів, установ та організацій з метою використання його результатів у практичній діяльності з модернізації бібліотечно-інформаційної справи, збагачення форм і методів роботи бібліотек.

9. Забезпечити пріоритетність інформаційно-аналітичної підтримки виконання науковими колективами завдань державних наукових, науково-технічних і культурних програм,

академічних дослідницьких програм та координаційних планів із провідних наукових напрямів, організовуючи цю роботу за договорами про співпрацю з заінтересованими науковими установами та навчальними закладами.

10. Здійснювати на постійній основі системні заходи щодо підвищення інформаційної компетентності читачів-науковців, виховання у них культури систематичного читання наукової літератури іноземними мовами.

11. Упроваджувати комплексні підходи до організації роботи бібліотек з громадськістю, ЗМІ, читачами, зокрема шляхом створення при провідних бібліотеках прес-служб, використання соціальних мереж та блогосфери, організації прес-турів та прес-конференцій, навчальних семінарів, майстер-класів, презентацій, читачьких конференцій, проведення опитувань громадської думки.

12. Розвивати науково-дослідну діяльність бібліотек, підготовку спеціалістів вищої кваліфікації за пріоритетними напрямками адаптації бібліотек до умов утвердження цифрової, мережевої культури, прискореної трансформації бібліотечно-інформаційної справи в умовах інформаційної революції та формування суспільства знань.

13. У стислі терміни досягти приведення наукових періодичних видань бібліотечно-інформаційного профілю до європейських стандартів з метою включення їх до світових систем бібліометричної інформації, створення умов для більш широкого залучення зарубіжних авторів та просування праць вітчизняних спеціалістів у галузі соціальних комунікацій на шпальтах зарубіжних видань.

14. Забезпечити надання бібліотеками як фаховими центрами наукових інформаційних комунікацій методичної, практичної допомоги науковим установам та закладам освіти у справі вдосконалення організації і функціонування їх веб-сайтів, електронних інформаційних ресурсів, приведення їх у відповідність з можливостями і вимогами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

15. Вжити заходів щодо активізації й підвищення науково-методичного рівня використання бібліотеками соціальних мереж та блогосфери для пропаганди знань, можливостей використання читачами друкованих і електронних ресурсів бібліотек, пропаганди досягнень вітчизняних бібліотек, формування у суспільстві сприятливої для їх функціонування атмосфери. При використанні блогів і соціальних мереж дотримуватися корпоративної етики, уникаючи самореклами за рахунок необгрунтованих випадів проти інших бібліотек, вчених та спеціалістів бібліотечної галузі.

16. Для активізації робіт зі створення Державного реєстру книжкових пам'яток України всім фондоутримувачам рукописних книг, стародруків, а також рідкісних і цінних видань

XIX–XX ст. (у бібліотеках, музеях, архівах держави) взяти участь у спільному проєкті «Книжкові пам'ятки України», представленою на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, додаючи на ньому інформацію про наявні примірники книжкових пам'яток.

17. З метою збереження, вивчення та введення в активний інформаційний обіг наукової, культурної спадщини українського народу, інших етнічних груп населення України, реалізувати (на основі прямих договорів, формування скоординованих планів наукових досліджень та інформаційно-технічних заходів) спільні з зарубіжними бібліотеками, науковими установами, інформаційними центрами, фондами, громадськими організаціями проєкти оцифрування документів, підготовки наукових каталогів, бібліографій, формування баз даних, комплексних, зокрема біобібліографічних, повнотекстових ресурсів на електронних носіях.

18. Підтримати ініціативу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо формування електронного «Українського національного біографічного архіву», долучитися до реалізації цього науково-інформаційного проєкту шляхом участі у роботі віртуальної біобібліографічної лабораторії, покликаної сформувати масштабний інформаційний ресурс про історичний людський потенціал України крізь віки у персоналіях представників усіх регіонів Батьківщини та зарубіжного українства.

19. Посилити увагу до захисту об'єктів права інтелектуальної власності, що створюються вітчизняними бібліотеками – електронних каталогів, баз та банків інформації, інших інформаційних ресурсів, до забезпечення охорони і правомірного використання інтелектуальних надбань, створених працюючими і спеціалістами бібліотечних установ.

20. Сприяти розширенню міжнародного співробітництва спеціалізованих наукових бібліотек, участі їх у реалізації міжнародних, двосторонніх та багатосторонніх науково-дослідних, науково-інформаційних проєктів, зокрема по лінії світових та регіональних бібліотечних, культурологічних асоціацій, Міжнародної асоціації академії наук, Українського комітету славістів.

21. Вживати систематичних заходів щодо формування у бібліотечному співтоваристві нового стилю мислення і поведінки на основі категорій і понять сучасної цифрової культури. З метою підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців забезпечити включення до програм перепідготовки кадрів тематики, пов'язаної із цифровим кураторством (формування електронних ресурсів, контент-менеджмент, інтерактивне електронне бібліотечне обслуговування).

Оргкомітет конференції

Показчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за 2015 рік

Волохін О. Каталогізація ресурсів Інтернету за допомогою Дублінського ядра метаданих	№ 1	с. 3–7	Пастушенко О. Теорія книги в сучасних дисертаційних дослідженнях з книгознавства в Україні	№ 2	с. 23–26
Чегринець М. Формування авторитетного файлу предметних рубрик у ХДНБ ім. В. Г. Короленка	№ 1	с. 8–11	Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України	№ 3	с. 3–11
Помчалова О. Авторитетні записи заголовків індивідуальних авторів – основа поліпшення якості електронного каталогу бібліотеки	№ 1	с. 12–16	Ворошилов О. Інформаційна аналітика як напрям роботи сучасної бібліотеки	№ 3	с. 12–17
Стронська Н. Створення інформаційного ресурсу «Українська бібліографія в особах»: структура інформаційної моделі	№ 1	с. 17–21	Лобузін К. Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек	№ 3	с. 18–23
Патрикєй С. Створення краєзнавчих бібліографічних показників про історико-географічні регіони України у міжвоєнний період (1918–1939)	№ 1	с. 22–26	Кулик Є. Застосування технологій Веб 2.0 у практиці бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва	№ 3	с. 23–28
Опришко Т. Українська літературно-художня періодика 20-х – першої половини 30-х років ХХ ст.: джерелознавчий та історіографічний аспекти	№ 1	с. 27–32	Клочок С. Формування систем метаданих цифрових історико-культурних ресурсів бібліотек	№ 3	с. 29–36
Малолєтова Н., Бодак О. Міжнародний документообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в системі формування бібліотечно-інформаційних ресурсів	№ 1	с. 33–45	Соколов В. Особливості бібліотечно-музейної виставкової діяльності	№ 3	с. 37–42
Гранчак Т. Міжкультурна комунікація як напрям діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського	№ 1	с. 46–52	Яковенко О., Вискірко О. І. О. Сікорський: життя, діяльність, бібліофільська спадщина	№ 3	с. 43–50
Грет М. Реклама бібліотек у блогах	№ 1	с. 52–57	Воловенко Т. Реферативна база даних як інформаційний ресурс бібліотеки	№ 4	с. 3–7
Кумицький С. Подолання прагматичного шуму при підготовці аналітичних продуктів з економічної тематики	№ 1	с. 57–63	Букишина Т. Реферативна інформація з питань педагогіки, психології й освіти в УРЖ «Джерело» (на основі періодичних і продовжуваних видань)	№ 4	с. 8–13
Попик В. Концептуальні засади розбудови фундаментальної національної електронної бібліотеки «Україніка»	№ 2	с. 3–9	Гранчак Т. Соціокультурний дискурс російських національних бібліотек як джерело визначення пріоритетних маркерів національної пам'яті	№ 4	с. 14–22
Симоненко Т. Бібліометричні системи Scopus і Google Scholar: сфери використання	№ 2	с. 10–13	Сидорчук Т. Автографи українських письменників у бібліотечній та архівній колекціях наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія»	№ 4	с. 23–28
Курганова О. Ідентифікатор «фінгерпринт» як елемент бібліографічного опису колекції Ельзевірів в електронному каталозі відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ	№ 2	с. 14–18	Бондаренко Е. Белорусская академическая наука глазами библиографа	№ 4	с. 29–31
Осталецька О., Шовкопляс Т., Герус А. Електронна колекція планів Києва картографічного фонду НБУВ	№ 2	с. 19–22	Попик В. Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору	№ 5	с. 3–9

- Бруй О.** Збалансована система показників – дієвий інструмент стратегічного управління бібліотекою (за матеріалами зарубіжних публікацій) № 5 с. 10–15
- Кропачева Н.** Організаційно-технологічні аспекти формування галузевого реферативного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці ім. В. О. Сухомлинського № 5 с. 16–21
- Гранчак Т.** Україна і Друга світова війна: підходи до осмислення і представлення в соціокультурному дискурсі вітчизняних національних бібліотек № 5 с. 22–27
- Хренова Г., Чикун О.** Публикационная активность исследователей Беларуси и ее оценка с использованием библиометрических показателей № 5 с. 28–31
- Онищенко О.** Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури № 6 с. 3–7
- Elbeshausen H.** Public libraries in postindustrial societies: challenges and opportunities № 6 с. 8–15
- Гарагуля С.** Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках № 6 с. 16–21
- Пальчук В.** Роль публічних бібліотек у розвитку електронного урядування № 6 с. 22–27
- Долотова О.** Турция: от электронной библиотеки к электронному государству № 6 с. 28–32
- Філімончук Л.** Інформаційні центри та бібліотеки-депозитарії ООН в Ісламській Республіці Іран № 6 с. 33–37
- ОГЛЯДИ. РЕЦЕНЗІЇ**
- Стрішенець Н.** Діалог бібліографів № 1 с. 64–66
- Кунанець Н., Плитус О.** Посібник з історії вітчизняних бібліографічних ресурсів № 2 с. 27–28
- Ляшко С.** Праця, яка має служити людям № 3 с. 51–53
- Бикова Т.** Шляхи зростання сучасного українського літературознавства № 4 с. 32–33
- Карпенко О.** Новий навчальний посібник із загальної теорії документа і книги № 5 с. 32–33
- ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ**
- Презентація науково-видавничої діяльності НБУВ на V Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал» № 3 с. 54
- Програма дій в умовах кризи № 4 с. 34–35
- Маніфест Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки в умовах кризи» № 4 с. 35–38
- Перспективи розвитку бібліотек науково-дослідних установ НАН України у цифровому середовищі № 4 с. 38–42
- Міжнародний діалог бібліотекарів № 5 с. 39–41
- Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація» № 6 с. 38–54
- ЮВІЛЕЇ**
- Зайченко Н., Ейсмонт Ю., Сандул О.** Український реферативний журнал «Джерело»: 20 років служіння науці № 5 с. 34–38
- ПОСТАТІ**
- Біографія сумління і честі № 1 с. 67–68
- Подвижниця бібліотечної справи № 3 с. 55–56
- ВІТАЄМО**
- Берегиня своєї справи № 4 с. 43–44
- * * *
- Бібліотека і бібліотекознавець (Пам'яті Михайла Семеновича Слободяника) № 5 с. 42–44